

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ»

*«Η λέξις στο περί παραπρεσβείας του
Αισχίνη»*

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Της

Μαρίας Παπαδοπούλου

Διπλωματούχου Τμήματος Ιστορικό Αρχαιολογικό του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων,
1999

Διπλωματούχου Τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου,
2013

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Βολονάκη Ελένη, Επίκουρος Καθηγήτρια Παν/μιο
Πελοποννήσου.

Συνεπιβλέποντες : Κωνσταντινόπουλος Βασίλειος, Αναπληρωτής Καθηγητής
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.
Σωτηρίου Μαργαρίτα, Επίκουρος Καθηγήτρια Πανεπιστήμιο
Πελοποννήσου

Καλαμάτα, Οκτώβριος 2019

**«Η λέξις στο περί παραπρεσβείας του
Αισχίνη»**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτό που κυρίως παρατηρούμε στον Αισχίνη δεν είναι μόνο η σαφήνεια και αλλά κυρίως η ικανότητα πειθούς αντιμετωπίζοντας τον σπουδαίο Δημοσθένη. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να εντοπίσουμε ποια είναι εκείνα τα χαρακτηριστικά που συνιστούν την σαφήνεια ακθώς και εκείνα τα στοιχεία που τον ανέδειξαν ως αριστοτεχνικό στην αναπαρασταση σκηνών. Παράλληλα θα προσπαθήσουμε να εντοπίσουμε την εκ διαμέτρου αντίθετη δομή του λόγου του σε σχέση με αυτή του Δημοσθένη που στηρίζεται κυρίως στην χρονολογική σειρά παρουσίασης των γεγονότων και στην απλή τουλάχιστον φαινομενικά δομή. Τα επιχειρήματα και η χρονολογική γραμμή περιλισσονται γύρω από τη Φιλοκράτεια ειρήνη.

Λέξεις κλειδιά:

Αντιρητορικά επιχειρήματα, σαφήνεια, συνάφεια μορφής και περιεχομένου, επαναλήψεις και συναισθηματική φόρτιση.

Περιεχόμενα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	iii
Περιεχόμενα.....	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1 Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ 4 ^{ου} ΑΙΩΝΑ.....	3
2 ΒΙΟΣ ΑΙΣΧΙΝΗ	4
2.1 Καταγωγή, παιδικά και νεανικά χρόνια	4
2.2 Η Φιλοκράτειος Ειρήνη	8
2.3 Έργα	11
3 ΑΡΧΑΙΟΙ ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΑΙΣΧΙΝΗ	11
4 ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΠΡΕΣΒΕΙΑΣ.....	15
4.1 Υπόθεση	15
4.2 Οι κατηγορίες	18
4.3 Το χρονικό πλαίσιο της κατηγορίας.....	21
4.4 Υπερασπιστική γραμμή.....	22
5 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΗΓΗΣΗΣ	25
5.1 1-2 προπαρασκευή Προοίμιο 1,2	26
5.2 3-11 προοίμιο αναφορά στις κατηγορίες 3-11	26
5.3 1η πρεσβεία	28
6 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΣΗΣ	34
6.1 Εισαγωγή.....	34
6.1.1 Ψευδαίσθηση αμεσότητας των γεγονότων	35

6.1.2	Αντίθεση ομιλητή και αντίδικου.....	36
6.1.3	Αξιολογικά σχόλια του αφηγητή	40
6.1.4	Αβίαστες εντυπώσεις	40
6.2	Συνάφεια μορφής και περιεχομένου	41
6.2.1	Τυπική δομή πρότασης διήγησης	42
6.3	Αυτούσια παράθεση λόγων	43
6.4	Το παρενθετικό έφη, όχι ως εισαγωγικό αλλά ως εμβόλιμο.....	44
6.5	Παραδείγματα	47
6.6	Δεικτική αντωνυμία	49
6.6.1	Υπάρχει μια σαφής διαφορά ύφους ανάμεσα στη διήγηση και την επιχειρηματολογία.....	50
6.7	Επίκληση νόμων –πρακτικών της βουλής	50
6.8	Ενθυμήματα.....	51
6.9	Ηθοτικά επιχειρήματα	54
7	ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ	55
7.1	Σχήματα λέξεως	55
7.1.1	Σχήμα άρσης και θέσης.....	55
7.1.2	Επανάληψη	56
7.2	Ομοιοτέλετο –ισόκωλα	56
7.3	Σχήματα διανοίας	57
7.3.1	Ρητορικές ερωτήσεις.....	57
7.3.2	Συναισθηματικές αποστροφές στους δικαστές 152,180	58
7.4	Σχήματα λόγου	59
7.4.1	Χρήση μεταφορών	59
7.4.2	Κλιμάκωση.....	60
7.4.3	Πολυσύνδετο σχήμα –ασύνδετο σχήμα.....	60
7.4.4	Υπερβολή	60
7.4.5	Ρυθμός.....	61
7.4.6	Γλώσσα	62
7.4.7	Αντικατάσταση λέξεων.....	63
7.4.8	Ύφος	64
7.4.9	Ενδεικτική παρουσίαση παραγράφου	66
	ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	66
	Βιβλιογραφία	68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας αποτελεί η παρουσίαση της αφηγηματικής τέχνης του Αισχίνη και της περιγραφικής δεινότητάς του αλλά και γενικότερα του ύφους του. Ήδη από τους αρχαίους σχολιαστές¹ επισημαίνεται η ικανότητά του να συμπαρασύρει τους ακροατές στην διήγηση που παρουσιάζει και να διεγείρει το πάθος. Η ικανότητά του είναι τέτοια ώστε να στεφθεί νικητής στη δικαστική

¹ Διονυσίου Αλικαρνασεώς de antiquis orationibus 4 δες και σελίδα 16 (αρχαίοι σχολιαστές για το ύφος του Αισχίνη. Ο Ερμογένης γράφει ἔσσονται δὲ οἱ παραλαμβανόμενοι ῥήτορες τρεῖς μὲν ἐκ τῶν πρεσβυτέρων, Λυσίας Ἰσοκράτης Ἰσαῖος, τρεῖς δὲ ἐκ τῶν ἐπακμασάντων τούτοις, Δημοσθένης Ὑπερείδης Αἰσχίνης, οὓς ἐγὼ τῶν ἄλλων ἡγοῦμαι κρατίστους, καὶ διαιρεθήσεται μὲν εἰς δύο συντάξεις ἢ πραγματεία, .ο Φλάβιος στο αιταε σοπηισταρυμ χωρίζει τη σοφιστική αφού χωρίσει τη σοφιστική σε πρώτη και δεύτερη δηλώνει ότι η δευτερη σοφιστική αρχίζει από τον Αισχίνη Ἡ μὲν δὲ ἀρχαία σοφιστικὴ καὶ τὰ φιλοσοφούμενα ὑποτιθεμένη διήκει ἀπὸ τὰ ἀποτάδην καὶ ἐς μῆκος, διελέγετο μὲν γὰρ περὶ ἀνδρείας, διελέγετο δὲ περὶ δικαιοσύνης, ἡρώων τε περὶ καὶ θεῶν καὶ ὅπη ἀπεσχημάτισται ἡ ἰδέα τοῦ κόσμου. ἢ δὲ μετ' ἐκείνην, ἦν οὐχὶ νέαν, ἀρχαία γάρ, δευτέραν δὲ μάλλον προσρητέον, τοὺς πένητας ὑπετυπώσατο καὶ τοὺς πλουσίους καὶ τοὺς ἀριστεὰς καὶ τοὺς τυράννους καὶ τὰς ἐς ὄνομα ὑποθέσεις, ἐφ' ἧς ἱστορία ἄγει. ἠρξεδὲ τῆς μὲν ἀρχαιοτέρας Γοργίας ὁ Λεοντίνος ἐν Θεταλοῖς, τῆς δὲ δευτέρας Αἰσχίνης ὁ Ἀτρομήτου τῶν μὲν Ἀθηνησὶ πολιτικῶν ἐκπεσῶν, Καρία δὲ ἐνομιλήσας καὶ Ῥόδῳ, καὶ μετεχειρίζοντο τὰς ὑποθέσεις οἱ μὲν [ἀπὸ Αἰσχίνου] κατὰ τέχνην, οἱ δὲ ἀπὸ Γοργίου κατὰ τὸ δόξαν. Μάλιστα ο Οπιανός υπομνηματίζει το ἔργο του με του στο Οπιανού ἐξήγησις de falsa legione

διαμάχη που είχε με τον Δημοσθένη. Η δύναμή τού κατ'εξοχήν εκεί έγκειται. Αύτη παρατηρείται επίσης και στα ενθυμήματα, τα οποία ευφυώς κατασκευάζει. Είναι εμφανής η θητευσή του στο θεατρικό λόγο καθώς χρησιμοποιεί ισχυρές φράσεις μεταφορές και μετωνυμίες. Κάθε φορά που ο ρήτορας σκοπεύει να διεγείρει πάθος στη ψυχή των ακροατών, αναπτύσσει πολλές και μεγαλοπρεπείς φράσεις με ασύνδετο σχήμα.

Και επειδή σύμφωνα με τους γλωσσολόγους ο τρόπος, η λέξις όπως θα με συμπληρώσουν οι κλασικοί φιλόλογοι είναι ισοδύναμος του περιεχομένου σκοπεύουμε να διερευνήσουμε τους αφηγηματικούς τρόπους διήγησης του για την οποία είναι γνωστός από την αρχαιότητα ως τις μέρες μας αλλά και τα στοιχεία που απαρτίζουν το ύφος του.

1 Η ΡΗΤΟΡΙΚΗ ΤΟΥ 4^{ου} ΑΙΩΝΑ

Η παθολογία του πολέμου όπως την περιγράφει Θουκυδίδης μέσα από τη περιγραφή του Πελοποννησιακού πολέμου. Η εμπιστοσύνη στους θεσμούς κατέρρευσε καθώς και η πίστη στην δημοκρατικότητα της αθηναϊκής κοινωνίας. Η διαστροφή των εννοιών και η στροφή προς την ατομικότητα που ακολούθησε αντικατοπτρίζεται σε όλους τους τομείς της αρχαίας ελληνικής γραμματείας αλλά κυρίως στη ρητορική που είναι καθρέπτης της πολιτικής και κοινωνικής ζωής κάθε πολιτείας. Μετά το θάνατο του Περικλή και την επικράτηση πολιτικών που οδήγησαν τους Αθηναίους σε οδυνηρές συνέπειες ήταν ζητούμενο η συνάφεια λόγων και έργων. Παράλληλα η αυξανόμενη δύναμη του Φιλίππου και οι ηγεμονικές του τάσεις δημιουργούσαν διαφορετικές παρατάξεις στην Αθήνα ανεξαρτησίας η κοινής συμμαχίας έναντι του περσικού κινδύνου².

Στη δύσκολη αυτή καμπή, του 4ου αιώνα π.Χ., τα πνεύματα οξύνθηκαν. Οι ρήτορες με πάθος υπερασπίζονται την άποψή τους, χρησιμοποιούν «έντονες χειρονομίες», εμπλουτίζουν τον λόγο με λειδορίες, συκοφαντίες σχετικά με την

² Πολύ αναλυτικά περιγράφετε το κλίμα που επικρατούσε στην Αθήνα τότε στο 3β τόμο της ιστορίας του Ελληνικού Έθνους σελ 78-85

καταγωγή, τον νεοπλουτισμό, τις ερωτικές προτιμήσεις, τη διασπάθιση δημόσιου χρήματος, κ.ά. για να αποδείξουν την ανικανότητα των αντιπάλων³. Εκμεταλλεύονται κυρίως την απροθυμία των Αθηναίων να εμπιστευτούν πρόσωπα που δεν εμπεριέχουν τις αποδεκτές για του Αθηναίους αξίες και εξειδικεύτηκαν στην τέχνη της εξύβρισης⁴, όπως μαρτυρούν οι δικανικοί λόγοι⁵.

2 ΒΙΟΣ ΑΙΣΧΙΝΗ

Πηγές για το βίο του

Πλούταρχος: βίοι των 10 ρητόρων

Απολλωνίου: Περί Αισχύνου ρήτορος

Από τους λόγους του κυρίως περί παραπρεσβείας & 147 κ.ε. και Κατά Τιμάρχου – Κατά Κτησιφώντος

Δημοσθένης «Περί Παραπρεσβείας» και «Περί Στεφάνου»

Αισχίνης «Κατά Τιμάρχου – Κατά Κτησιφώντος – Περί Παραπρεσβείας»

2.1 Καταγωγή, παιδικά και νεανικά χρόνια

Ο ρήτορας Αισχίνης (389 π.Χ.-314 π.Χ.) ήταν γιος του Ατρομήτου και της Γλαυκοθέας. Ο πατέρας του αρχικά λεγόταν Τρόμης. Άλλαξε όμως το όνομά του σε

³ Η ρητορική του 4ου αι. π.Χ, Ευάγγ. Αλεξίου εκδ. Gutenberg σελ 41

⁴ Βλ. κατά Νεαίρας, κατά Τιμάρχου, περί παραπρεσβείας

⁵ Ε. Βολονάκη, «Οικογένεια, καταγωγή και πολιτική λειδορία στην κλασική Αθήνα», στο Λ. Αθανασάκη, Τ. Νικολαΐδης, Δ. Σπαθάρας (επιμ), Ιδιωτικός και δημόσιος λόγος στην ελληνική αρχαιότητα και στον Διαφωτισμό, Π.Ε.Κ, Ηράκλειο 2014, 167 –199, σ. 167

Ατρόμητος. Ήταν δούλος στο σχολείο του γραμματοδιδάσκου Ελπία, το οποίο βρισκόταν στο Θησείο. Ο Ατρόμητος είχε σταλεί στην εξορία από τους Τριάκοντα Τυράννους. Πήγε στην Κόρινθο. Κατόπιν βρέθηκε στην Ασία ως μισθοφόρος. Γυρίζοντας στην Αθήνα πολέμησε στο πλευρό του Θρασύβουλου κατά των Τριάκοντα Τυράννων, το 404 π.Χ. με στόχο την επαναφορά της δημοκρατίας⁶.

Στον Πελοποννησιακό Πόλεμο καταστράφηκε οικονομικά. Όταν γύρισε στην Αθήνα, αντιμετώπισε πρόβλημα επιβίωσης. Για να ζήσει, άνοιξε σχολείο (Διδασκαλείο) κι έκανε τον γραμματοδιδάσκαλο, μαθαίνοντας στα παιδιά γραμματική και άλλα μαθήματα.

Όντας παιδί ο Αισχίνης βοηθούσε τον πατέρα του στο σχολείο «το μέλαν τρίβων και τα βάθρα σπογγίζων και το παιδαγωγείον κορών, οικέτου τάξιν, ουκ ελευθέρου παιδός έχων⁷».

Η μητέρα του Αισχίνη, Γλαυκοθέα, ήταν αδελφή του στρατηγού Κλεόβουλου. Το αρχικό της όνομα ήταν Έμπουσα και δούλευε ως εταίρα. Αργότερα τελούσε θρησκευτικά μυστήρια, στα οποία τη βοηθούσε ο Αισχίνης.

Ο ρήτορας είχε δυο αδέρφια, τον Φιλοχάρη και τον Αφόβητο. Ο Φιλοχάρης ήταν μεγαλύτερός του και εξελέγη πολλές φορές στρατηγός. Ο Αφόβητος ήταν μικρότερός του και την περίοδο 350-346 π.Χ. ασχολήθηκε με επιτυχία με τη διατήρηση των

⁶ Περί παραπροσβείας 147 Ούτωσὶ μὲν ἐστὶ μοι πατὴρ Ἀτρόμητος, σχεδὸν πρεσβύτατος τῶν πολιτῶν ἔτι γὰρ ἤδη βεβίωκεν ἐνενηκόντα καὶ τέτταραρὶ συμβέβηκε δ' αὐτῷ νέφ μ' ὄντι, πρὶν τὴν οὐσίαν ἀπολέσαι διὰ τὸν πόλεμον, ἀθλεῖν τῷ σώματι, ἐκπεσόντι δ' ὑπὸ τῶν τριάκοντα στρατεύεσθαι μ' ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἀριστεύειν δ' ἐν τοῖς κινδύνοις, εἶναι δ' ἐκ φατρίας τὸ γένος, ἢ τῶν αὐτῶν βωμῶν Ἐτεοβουτάδαις μετέχει, ὅθεν ἢ τῆς Ἀθηναίων τῆς Πολιάδος ἐστὶν ἰέρεια, συγκατάγειν δ' τὸν δῆμον, ὥσπερ καὶ ὀλίγω πρότερον εἶπον.

Ἐλευθέρους δέ μοι συμβέβηκεν εἶναι καὶ τοὺς πρὸς μητρὸς ἅπαντας, ἢ νῦν ἐμοὶ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν προφαίνεται φοβουμένη περὶ τῆς ἐμῆς σωτηρίας καὶ διηπορημένη. Καίτοι, Δημόσθενης, ἢ μ' ἐμὴ μήτηρ ἔφυγε μετὰ τοῦ αὐτῆς ἀνδρὸς εἰς Κόρινθον καὶ μετέσχε τῶν πολιτικῶν κακῶν

⁷ Ο Δημόσθηνος αναφέρεται στο λόγο του 'περί παραπροσβείας' με την πρόθεση να μειώσει το ήθος του Αισχίνη και να τον κατηγορήσει για έλλειψη επιμελημένης παιδείας και αδυναμία ακριβοῦς παράθεσης των γεγονότων (Σὺ μ' ἴνα γάρ, Δημόσθενης, ταῦτα ἐπλάσσω ἐπ' ἐμέ, ἐγὼ δ' ὡς <καλῶς> ἐπαιδεύθην καὶ δικαίως ἐξηγήσομαι)

οικονομικόντης πόλης, ενώ το 351 π.Χ. στάλθηκε στον βασιλιά των Περσών ως πρέσβης⁸.

Ο Αισχίνης ανήκε στον δήμο των Κοθωκιδών⁹. Παντρεύτηκε την κόρη του Φιλόδημου από την Παιανία. Σημειωτέον ότι ο Φιλόδημος ενέγραψε τον Δημοσθένη ως πολίτη στον δήμο Παιανιέων. Έκαναν δυο γιούς και μια κόρη.

Καθώς η οικογένειά του αντιμετώπιζε οικονομική στενότητα, ο Αισχίνης δεν στάθηκε δυνατό να πάει σε ανώτερη ρητορική σχολή. Υπάρχει όμως και μια μαρτυρία ότι μαθήτευσε στον Ισοκράτη, τον Πλάτωνα και τον Λεωδάμαντα. Οπωσδήποτε τα πρώτα γράμματα τα έμαθε στο δασκαλείο του πατέρα του. Βοηθούσε και στον καθαρισμό του, αλλά και δίδασκε ο ίδιος. Αυτό το επιβεβαιώνει ο Δημοσθένης, ο οποίος στα κείμενά του γενικώς αντιμετωπίζει πολύ εχθρικά τον Αισχίνη.

Σε πολύ νεαρή ηλικία πήρε μέρος με τρίτους ρόλους σε θεατρικές παραστάσεις. Σε κάποια παράσταση είχε τον ρόλο του Οινόμαου. Αλλά έπεσε κάτω και το κοινό τον αποδοκίμασε¹⁰. Σε άλλη περίπτωση και πάλι το κοινό αποδοκίμασε τον Αισχίνη, αναγκάζοντάς τον να φύγει από το θέατρο, παρά λίγο μάλιστα να τον λιθοβολήσουν. Βλέποντας λοιπόν ότι ως ηθοποιός δεν έχει μέλλον, εγκατέλειψε την υποκριτική.

Την περίοδο 371 π.Χ.-369 π.Χ. υπηρέτησε ως περίπολος της χώρας (δηλαδή τη στρατιωτική του θητεία). Το 368 π.Χ. πήρε μέρος στη μάχη του Φλιούντος. Το 362 π.Χ. στη μάχη της Μαντινείας. Το 349 π.Χ. στη μάχη των Ταμυνών, στην Εύβοια. Ως στρατιώτης ξεχώρισε για την ανδρεία του. Στο πεδίο της μάχης των Ταμυνών τον

⁸ &149 Φιλοχάρης δ' ούτοσί, ὁ πρεσβύ- τατος ἀδελφός ἡμῶν, οὐκ ἄγεννεῖς διατριβάς, ὡς σὺ βλασφημεῖς, ἔχων, ἀλλ' ἐν γυμνασίοις διατρίβων, καὶ μετὰ Ἴφικράτους συνεστρατευμένος, καὶ συνεχῶς ἔτος ἤδη τουτὶ τρίτον στρατηγῶν, ἤκει δεησόμενος ὑμῶν ἐμ' σῶσαι. Ἀφόβητος δ' ούτοσί, ὁ νεώτατος ἀδελφός ἡμῶν, πεπρεσβευκῶς μ' ἔν ὑπ' ὑμῶν ἀξίως τῆς πόλεως πρὸς τὸν Περσῶν βασιλέα, καλῶς δ' καὶ δικαίως τῶν ὑμετέρων προσόδων ἐπιμεληθεῖς, ὅτε αὐτὸν ἐπὶ τὴν κοινὴν διοίκησιν εἴλεσθε, καὶ πεπαιδοποιημένος κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλ' οὐ Κνωσίῳ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα παρακατακλίνων, ὥσπερ σὺ, πάρεστι καταφρονῶν τῶν σῶν λοιδοριῶν τὸ γὰρ ψευδ' ὄνειδος οὐ περαιτέρω τῆς ἀκοῆς ἀφικνεῖται,

⁹ Πλουτάρχου αἰταε δεχεμ ορατορεμ, συγκαταγαγόντος δ' τὸν δῆμον, καὶ Γλαυκοθέας, τῶν δῆμων Κοθωκίδης, οὔτε κατὰ γένος τῶν ἐπιφανῶν οὔτε κατὰ περιουσίαν χρημάτων. νέος δ' ὢν καὶ ἔρρωμένος τῷ σώματι περὶ τὰ γυμνάσια ἐπόνειρ

¹⁰ Απολλωνίου Βιογράφου Vita Aeschines &21ρ ἔπειτα ἀποστὰς τούτου τριταγωνιστῆς ἐγένετο τραγωδιῶν, καὶ ἐν Κολλυτῷ ποτε Οἰνόμαον ὑποκρινόμενος κατέπεσε.

στεφάνωσε ο στρατηγός Φωκίων. Αμέσως μετά ήλθε στην πόλη και ανάγγειλε προσωπικά τη νίκη του, γι' αυτό δε τον στεφάνωσε ο δήμος¹¹.

Ήλθε σε επαφή με πολιτικούς παράγοντες και γνώρισε τις διαδικασίες λειτουργίας του δήμου. Στους παράγοντες αυτούς απέκτησε πρόσβαση, όταν, αφού ενηλικιώθηκε, εργάστηκε ως υπογραμματέας σε κρατικές υπηρεσίες (το ίδιο και ο μικρότερος αδελφός του). Υπηρέτησε δυο χρόνια και ως γραμματέας της Βουλής. Του δόθηκε η ευκαιρία να γνωρίσει τον Αριστοφώντα και τον Εύβουλο, υπεύθυνο για τα οικονομικά και διαχειριστή των θεωρικών κατά το διάστημα 354-350 π.Χ.¹².

Η επεκτατική πολιτική του βασιλιά Φίλιππου της Μακεδονίας είχε διχάσει τους Αθηναίους. Δημιουργήθηκαν δύο παρατάξεις: η φιλομακεδονική που τον αντιμετώπιζε ευνοϊκά, και η εχθρική προς αυτόν που ανησυχούσε μήπως ο Μακεδόνας βασιλιάς κινηθεί προς τη Νότιο Ελλάδα. Ήδη είχε εκδηλωθεί σοβαρή κρίση στις σχέσεις της Αθήνας μαζί του. Ο Φίλιππος το 357 π.Χ. κυριεύσε την Αμφίπολη, έθεσε δε υπό τον έλεγχό του και άλλες πόλεις που ήταν σύμμαχοι ψεύδεται και να προβεί των Αθηναίων είτε κτήσεις τους (πήρε το 356 π.Χ. την Πύδνα και την Ποτίδαια, το 354 π.Χ. τη Μεθώνη). Αλλά κατέστη σαφές στην Αθήνα ότι κινδύνευε άμεσα από τους Μακεδόνες, όταν κυριεύσαν την Όλυνθο το 348 π.Χ. Τη χρονιά αυτή μπήκε ο Αισχίνης στην πολιτική, εντασσόμενος στην παράταξη που πολεμούσε τον Φίλιππο.

Και μπορεί να θεωρηθεί ο πρώτος στην Αθήνα που αντιλήφθηκε την ιμπεριαλιστική του πολιτική¹³. Ο Εύβουλος, σε συνεννόηση με τον Αισχίνη, πρότεινε ένα ψήφισμα που προέβλεπε να πάνε σε όλες τις ελληνικές πόλεις πρέσβεις, να

¹¹ Απολλωνίου Βιογράφου Vita Aeschines & 68 ·

¹² Ἐστρατεύσατο δ' πρώτην στρατείαν τὴν ἐν τοῖς μέρεσι καλουμένην, καὶ συμπαραπέμπων μετ' Ἀλκιβιάδου καὶ τῶν ξένων τὴν εἰς Φλειοῦντα πομπήν, κινδύνου γενομένου περὶ τὴν καλουμένην Νεμεάδα χαράδραν, ἀξιεπαίνως ἐμαχέσατο, καὶ τὰς ἄλλας τὰς ἐκ διαδοχῆς ἐξόδους πάσας ἐξῆλθε, καὶ ἐν Μαντινείᾳ γενναίως ἐμαχέσατο, καὶ τὴν ἐν Ταμύναις μάχην ἐν τοῖς ἐπιλέκτοις, εἴτ' ἐστεφανώθη μαχόμενος.

¹² (or. 2, 149), Ἐφώβητον καὶ Φιλοχάρη ἀπήγγειλε

δ' καὶ τὴν ἐν Ταμύναις νίκην πρῶτος Ἀθηναίους, ἐφ' ᾧ καὶ ἐστεφανώθη τὸ δεύτερον. οἱ δ' ἔπον μὴδ' μαθητεῦσαι τισὶ τὸν Αἰσχίνην, ἀλλ' ἐκ τῆς ὑπογραμματείας ἀρθῆναι ἐν τοῖς δικαστηρίοις τότε διάγονταρ

¹³ Χρησιμοποιεῖ ως υπερασπιστική γραμμὴ ὁ Αἰσχίνης ὅτι ὁ Δημοσθένης υποστήριξε τὴ Φιλοκράτειο Εἰρήνην σε πολλὰ σημεῖα τοῦ λόγου του

ενημερώσουν τους πολίτες τους για την απειλή που συνιστούν οι Μακεδόνες και να τους ζητήσουν να στείλουν αντιπροσωπείες στην Αθήνα, προκειμένου να αποφασίσουν με ποιους τρόπους θα τον αναχαιτίσουν. Ο Αισχίνης μίλησε υπέρ του ψηφίσματος στη Βουλή και στον δήμο, και έπεισε τους συμπολίτες του να το εγκρίνουν. Ήταν δε ένας από τους πρέσβεις που πήγαν στην Αρκαδία. Επιχειρηματολόγησε, σε λόγο του στη Μεγαλόπολη, υπέρ της αντίστασης στα σχέδια του Φιλίππου¹⁴. Η παρατήρησή του προς τον εκπρόσωπο της φιλικής προς τους Μακεδόνες παράταξης Ιερώνυμο ήταν: «ήλικα τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν, οὐχὶ τὰς ἰδίας ἀδικουσί μόνον πατρίδας οἱ δωροδοκοῦντες καὶ χρήματα λαμβάνοντες παρὰ Φιλίππου» (Δημοσθένης «Περὶ τῆς Παραπρεσβείας 19-11»). . . . «Δωροδοκοῦντες» ἦταν ὅσοι χρηματίζονταν ἀπὸ τὸν Φίλιππο.

2.2 Η Φιλοκράτειος Ειρήνη

Ο Φιλοκράτης, που ανήκε στη φιλομακεδονική παράταξη, εισηγήθηκε να γίνουν επαφές, προκειμένου να συναφθεί ειρήνη μεταξύ Αθηναίων και Φιλίππου. Στάλθηκε από την Αθήνα αντιπροσωπεία στην Πέλλα για να διαπραγματευτεί με τον Μακεδόνα βασιλιά. Την απάρτιζαν δέκα πρέσβεις: οι Δημοσθένης, Κίμων, Φιλοκράτης, Αισχίνης, Κτησιφών, Δερκύλας, Ναυσικλής, Ιατροκλής, Φρόνων, Αριστόδημος¹⁵. Ως αντιφιλιππικός ο Αισχίνης επελέγη, παρακάλεσε μάλιστα και τον Δημοσθένη να συμμετάσχει, συν τοις άλλοις και για να επιτηρούν τον Φιλοκράτη, που δεν ενέπνεε εμπιστοσύνη λόγω των καλών του σχέσεων με τους Μακεδόνες. Κάτι τέτοιο υποστηρίζει ο Δημοσθένης. Ο Αισχίνης όμως το διαψεύδει.

Ήταν Μάρτιος του 346 π.Χ. όταν η αθηναϊκή αντιπροσωπεία έφτασε στον Φίλιππο, ο οποίος την υποδέχτηκε θερμά και με πολλά δώρα. Επανερχόμενη η αντιπροσωπεία στην Αθήνα, συνοδευόταν από τους Μακεδόνες πρέσβεις, οι οποίοι

¹⁴ Πλουτάρχου *vitae decem oratorem* τῶν δήμῳ κατὰ Φιλίππου, εὐδοκιμήσαντά τε πρεσβευτὴν χειροτονηθῆναι πρὸς Ἀρκάδας πρὸς οὓς ἀφικόμενος συστήσαι τοὺς μυρίους ἐπὶ Φίλιππον. ἐγράψατο δ' καὶ

¹⁵ μνημονεύονται τα ονόματα των πρέσβεων στο περιπαραπρεσβείας του Δημοσθένη

ήθελαν να παρουσιάσουν τις θέσεις τους στην πόλη. Οι Αθηναίοι συμφώνησαν να συνομολογηθεί ειρήνη, μόνο που οι πρέσβεις του Φιλίππου δεν είχαν την εξουσιοδότηση να πουν τους όρους της ούτε να δώσουν όρκους.

Οπότε, Απρίλιο του 346 π.Χ., η Αθήνα ξανάστειλε τους ίδιους πρέσβεις στον Φίλιππο. Εκείνος, πηγαίνοντας στη Θεσσαλία, τους πήρε μαζί του, και στις Φερές έδωσαν τους απαιτούμενους όρκους και συνήφθη η Φιλοκράτειος Ειρήνη (Ιούλιος 346 π.Χ.)¹⁶.

Αλλά όταν οι πρέσβεις γύρισαν την Αθήνα, ο Δημοσθένης είπε ότι ο Αισχίνης στην πρώτη αποστολή τους εξαγοράστηκε από τον βασιλιά της Μακεδονίας και εργάστηκε κατά των συμφερόντων της πόλης¹⁷.

Η επίσημη καταγγελία κατά του Αισχίνη, έγινε από τον Δημοσθένη μέσω του Τιμάρχου, τέλη του 346 π.Χ. ή αρχές του 345 π.Χ. με γραφή παραπρεσβείας. Που σημαίνει ότι ως πρεσβευτής της πόλης χρηματίστηκε από τον Φίλιππο για να εργαστεί εναντίον των συμφερόντων της. Ο Αισχίνης ήθελε η υπόθεση είτε να μην εκδικαστεί είτε να καθυστερήσει να φτάσει στο δικαστήριο. Χρησιμοποίησε λοιπόν την τακτική της αντιγραφής: είπε δηλαδή ότι ο Τιμάρχος δεν μπορούσε να γίνει κατηγορός, διότι ο νόμος προέβλεπε ότι όσοι δεν είχαν ανταποκριθεί στις στρατιωτικές τους υποχρεώσεις ή είχαν ζήσει ανήθικο βίο ή είχαν σκορπίσει σπάταλα την πατρική τους περιουσία, δεν μπορούσαν να αγορεύουν δημόσια στα δικαστήρια, στην Εκκλησία του Δήμου κ.λπ.¹⁸. Με τον λόγο του Κατά Τιμάρχου κατάφερε να καταδικαστεί ο Τιμάρχος και να στερηθεί τα πολιτικά του δικαιώματα, παρότι τον υπερασπίστηκαν ο Δημοσθένης και

¹⁶ Historia 53 ,2004 Αθ. Ευσταθίου

¹⁷ ο Δημοσθένης κατηγορεί τον Αισχίνη ότι δεν ακολουθεί σταθερή πολιτική στο άρθρο Historia 53 ,2004 Αθ. Ευσταθίου περιγράφονται αναλυτικά οι συνθήκες επιστροφής των Πρέσβεων στην Αθήνα: Η δεύτερη αποστολή έφτασε στην Αθήνα κατά τον Σκироφορίωνα 13 (περίπου στις 8 Ιουλίου) και δύο μέρες αργότερα (κατά τον Σκироφορίωνα 15) πήγε στη Βουλή. Ο Δημοσθένης καταγγέλλει αμέσως τους πρεσβευτές για την περιπλάνηση τους στην Πέλλα, παραμένοντας εκεί μέχρι που ο Φίλιππος επέστρεψε από τη Θράκη και τους κατηγορήσε ότι δωροδοκήθηκαν από τον Φίλιππο. Επίσης προέτρεψε το λαό να μην εγκαταλείψει τις Θερμοπύλες ή τη Φωκίδα, πιστεύοντας αφελώς ότι η Αθήνα θα είναι ασφαλής. Η Βουλή πρέπει να τάχθηκε μαζί του επειδή δεν ενέκρινε το ευχαριστήριο ψήφισμα και δεν παρέθεσε δείπνο για τους πρεσβευτές στο Πρυτανείο.

¹⁸ Νόμος πόλεως: νόμος πόλεως δικαιοσύνη και νομοθεσία στην αρχαία ελληνική πόλιν, Μ. Γιουνή εκδ Βανια τομος 2σελ. 180

άλλοι. Έτσι, ήταν αδύνατο να εκδικαστεί η γραφή παραπρεσβείας, την οποία είχε υποβάλει ο Τίμαρχος, όχι ο Δημοσθένης (που ήταν ο υποκινητής).

Αλλά ο Δημοσθένης επανήλθε: το 343 π.Χ. κατηγορήσε ο ίδιος τον Αισχίνη. Και στον λόγο του Περί Παραπρεσβείας ανέφερε τους λόγους για τους οποίους ήταν ένοχος.

Η Αθήνα φοβόταν πλέον κατευθείαν επίθεση των Μακεδόνων εναντίον της. Οπότε αποφάσισε να λάβει μέτρα με πρώτο την οχύρωσή της. Εκλέχτηκαν δέκα άρχοντες τειχοποιί για να επισκευάσουν τα τείχη της, ανάμεσά τους και ο Δημοσθένης, ο οποίος μάλιστα έβαλε τρία τάλαντα από την προσωπική του περιουσία για τις επισκευές. Η Βουλή ενέκρινε πρόταση του Κτησιφώντος να στεφανωθεί ο Δημοσθένης με χρυσό στεφάνι στο θέατρο για τη μεγάλη προσφορά του στην πόλη. Αλλά ο Αισχίνης (που δεν μπορούσε να ξεχάσει τα περί προδοσίας) κατάγγειλε το 336 π.Χ. την απόφαση της Βουλής ως παράνομη: η στέψη ήταν πρόπον να γίνει στο βουλευτήριο ή στην Εκκλησία του Δήμου, αν η Βουλή ή ο λαός έκανε την πρόταση - όχι πάντως στο θέατρο. Και δεν είχε λήξει η θητεία του Δημοσθένη ως άρχοντα τειχοποιού, οπότε και δεν είχε λογοδοτήσει γι' αυτήν. Αλλά ήταν παράνομο να στεφανωθεί ένας άρχοντας αν δεν είχε λογοδοτήσει για τα πεπραγμένα της θητείας του μετά το τέλος της. Επιπλέον, με την πολιτική που υποστήριζε, ο Δημοσθένης είχε βλάψει την Αθήνα.

Θέλοντας να γίνει η δίκη σε μια ευνοϊκή γι' αυτόν συγκυρία, ο Αισχίνης την ανέβαλε. Έγινε στην Ηλιαία (με 501 δικαστές). Ο Αισχίνης υποστήριξε την κατηγορία με τον περίφημο λόγο του Κατά Κτησιφώντος, εξαπολύοντας μύδρους τυπικά μεν κατά του Κτησιφώντα, με πραγματικό όμως αποδέκτη τον Δημοσθένη. Ο οποίος υπερασπίστηκε τον Κτησιφώντα, εκφωνώντας ένα μνημείο της ρητορικής, τον λόγο Περί Στεφάνου, μπροστά στον οποίο το κατηγορητήριο δεν είχε καμιά τύχη: ο Κτησιφών αθωώθηκε, ο Αισχίνης δεν συγκέντρωσε ούτε καν το 1/5 των ψήφων, του επιβλήθηκε μερική στέρηση των πολιτικών του δικαιωμάτων και 1.000 δραχμές πρόστιμο. Τη δίκη παρακολούθησε ένα μεγάλο ακροατήριο από Αθηναίους και από κατοίκους άλλων περιοχών της Ελλάδας.

Ο Αισχίνης, όταν βγήκε η απόφαση, αυτοεξορίστηκε. Πήγε κατόπιν στη Ρόδο, όπου ίδρυσε το Ροδιακόν Διδασκαλείον, στο οποίο δίδασκε ρητορική. Επόμενος

σταθμός του η Σάμος όπου πέθανε¹⁹. Δεν έγραψε ιδιωτικούς δικανικούς λόγους κατά παραγγελία τρίτων επί πληρωμή (δηλαδή δεν ήταν λογογράφος). Στον Αισχίνη αναφέρονται οι «Βίοι των δώδεκα ρητόρων του Πλούταρχου, οι Βίοι Σοφιστών του Φιλόστρατου και το λεξικό Σούδας. Υπάρχουν και δύο βιογραφίες του -τη μία υπογράφει Απολλώνιος (μόνο από τη συγγραφή της βιογραφίας του Αισχίνη μας είναι γνωστός).

2.3 Έργα

- Κατά Τιμάρχου 345 π.Χ.
- Περί τῆς Παραπρεσβείας 343 π.Χ.
- Κατά Κτησιφῶντος 330 π.Χ.
- 12 Ἐπιστολαί των οποίων η γνησιότητα αμφισβητείται

3 ΑΡΧΑΙΟΙ ΣΧΟΛΙΑΣΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΥΦΟΣ ΤΟΥ ΑΙΣΧΙΝΗ

Ως πρώτο Σχολιαστή του ύφους του Αισχίνη είναι λογικό να θεωρήσουμε τον Δημοσθένη. Αρχικά του επιστρέφει τις βρισιές και τον ονομάζει λογογράφο σοφιστή και γόη²⁰. Τον ονομάζει δεινό²¹, ρήτορα άριστο σεμνό και σεμνολόγο²². Επανελημμένα τονίζει ότι ο Αισχίνης τους εξαπατά. Δύο άλλες ιδιότητες του είναι η καταπληκτική φωνή του και η σταδιοδρομία του ως τριταγωνιστής στην τραγωδία²³, με τις οποίες μπορεί να τους εξαπατήσει. Σε άλλο σημείο τονίζει τη δύναμή του να λέει πολλά με μία πνοή. Στο περί Στεφάνου 287 αναφέρεται στη δύναμή του για τις παθητικές διακυμάνσεις της φωνής του²⁴. Οι σχετικές αναφορές προφανώς

¹⁹

²⁰ Δημ. περί παραπρεσβείας 246,250

²¹ Δημ. περί παραπρεσβείας 23

²² Δημ. περί στεφάνου 35,133

²³ Μιλάει πάντοτε περιφρονητικά γι' αυτό ηλικία νυν ετραγώδει 13, αυτοτραγικός, πίθηκος, αρουραίος Οινόμαος (αναφορά στο ρόλο του ως Κρεσφόντη Κρέοντα και Οινόμαου)

²⁴ μηδ' τῆ φωνῆ δακρύνειν ὑποκρινόμενον τὴν ἐκείνων τύχην, ἀλλὰ τῆ ψυχῆ συναλγεῖν.

φανερώνουν από τη μια τη δύναμη και από την άλλη την καθαρότητα της φωνής του αλλά και τον θεατρινισμό του που είναι κατάλοιπα της θητευσής του στην ηθοποιία. Γίνεται αναφορά επίσης στις εκφράσεις του προσώπου του και στον τρόπο που ντυνόταν (περί παραπρεσβείας 313).

Ο Διονύσιος Αλικαρνασέας πίστευε ότι ο Αισχίνης δεν υστερούσε κανενός μετά τον Δημοσθένη²⁵. Επισημαίνονται οι δύο πλευρές της ρητορικής του δεινότητας από τη μια μεγαλοπρέπεια και από την άλλη ορμητικότητα και δριμύτητα με επιθετικότητα. Συγκρίνοντας τον λόγο του με αυτόν του Δημοσθένη τον θεωρεί λιγότερο δυναμικό αλλά μεγαλοπρεπή ως προς την επιλογή των λέξεων και εξαιρετικά ικανό²⁶. Ο Φλάβιος ο σοφιστής ορίζει ότι άρχεται η δεύτερη σοφιστική από τον Αισχίνη (δες τη σημείωση 1). Ο Ερμογένης παρατηρεί ότι χρησιμοποιεί άριστα τα πάρισα και τα ισόκωλα ώστε να δίνει ποιητικότητα στο λόγο του²⁷. Γράφει μάλιστα ότι έχει τον τέλειο ψόγο. Ο Αρποκρατίων ο γραμματικός στο λεξικό των 10 αττικών ρητόρων υπομνηματίζει το έργο του. Ο Σωπάτερ ο γραμματικός μιλά για τον τέλειο ψόγο που έχει ο Αισχίνης στα σχόλια προς τον Ερμογένη²⁸. Παράλληλα ο Φώτιος κάνει λόγο αναλυτικά για την προσπάθεια σπύλωσης της προσωπικότητας των αντιπάλων του μέσα από ζωντανές διηγήσεις που μοιάζουν με ζωγραφικούς πίνακες²⁹. Πολλοί μάλιστα μιλούν για την ικανότητά του σύνθεσης λέξεων και ονομάτων και δανεισμού από την κωμωδία. Βέβαια ο Φώτιος θεωρεί αδύναμη την ικανότητα σύνθεσης λέξεων σε σχέση με το Λυσία αλλά καλύτερη σε σχέση με τον Ισοκράτη. Παραθέτει όμως τα χαρακτηριστικά της σύνθεσης των λέξεων παρακάτω³⁰. Παράλληλα γίνεται λόγος τόσο στους αρχαίους

²⁵ Διονυσίου Αλικαρνασέως 4

ὦν ἦν Αἰσχίνης ὁ ῥήτωρ, ἀνὴρ λαμπροτάτη φύσει περὶ λόγους χρησάμενος, ὅς οὐ πολὺ ἂν ἀπέχειν δοκεῖ τῶν ἄλλων ῥητόρων καὶ μετὰ Δημοσθένην μηδενὸς δεύτερος ἀριθμεῖσθαι..

²⁶ (συνέχεια της παραγράφου 5) οὗτος μὲν δὴ τῆς ἄλλης δεινότητος, ἢ περὶ τὸν ἄνδρα τοῦτον ἐγένετο κατὰ τὸ λεκτικόν, ἔστιν ἃ διακνίζει καὶ συκοφαντεῖ, πρᾶγμα ἐχθροῦ ποιῶν

²⁷ C.W.Wooten, clarity and Obscurity in the speeches of Aeschines, AJP 109

²⁸ φῶς ἐγκώμιον, καὶ ὁ Αἰσχίνης τὸν κατὰ Τιμάρχου τέλειον ψόγον καὶ κατὰ πάντα πάς ἐπίλογος ἢ ψόγον ἔχει ἢ ἔπαινον ἤδη δὲ καὶ τέλειον ζήτημα εὔρηται διὰ μόνων τῶν ἐγκωμιαστικῶν τόπων προαγόμενον, οὗ ὁ

²⁹ φωτίου κώδικας 61 20 β

ἃ δέ γε Αἰσχίνης περὶ αὐτοῦ γράφει συκοφαντῶν, ὡσπερ ἔφην, τοτ' μὲν ὡς πικροῖς καὶ περιέργοις ὀνόμασι χρωμένον, τοτ' δ' ὡς ἀηδέσι καὶ φορτικοῖς, ῥαδίας ἔχει τὰς ἀπολογίας.

³⁰ Διονυσίου Αλικαρνασέως 5.

σχολιαστές όσο και στους σύγχρονους για την ικανότητα του Αισχίνη να χρησιμοποιεί ασύνδετα, πολυσύνδετα σχήματα και ποιητικές λέξεις³¹. Η σαφήνεια ως βασικό προτέρημα του επισημαίνεται από πολλούς σχολιαστές του ύφους του³². Ο Δίων Χρυσόστομος μάλιστα γράφει για τη σαφήνεια και την απλότητα του ύφους του³³. Ο Κικέρωνας μετέφρασε το λόγο του Αισχίνη κατά Κτησιφώντος. Την αναγνώριση του Αισχίνη ως ρήτορα πιστοποιούν και οι θεωρητικές κρίσεις του Κοιντιλιανού. Ο Μιχαήλ Ψελλός κρίνει αρνητικά τον Αισχίνη³⁴. Από το πλήθος των συγγραφέων που αναφέρονται σ' αυτόν γίνεται κατανοητό ότι ήταν αγαπημένο ανάγνωσμα κατά την βυζαντινή περίοδο. Είναι σημαντικό ότι περιλαμβάνεται ο Αισχίνης στον κανόνα των

περι δ' τῆς συνθέσεως τῶν ὀνομάτων οὐδ' οὔτε μείζον ἢ καταγέλωτα φέρων. καὶ οὐχὶ τοῦτό πω

θαυμάζειν <ἄξιον>, ἀλλ' ὅτι καὶ μαρτυρῶν πολλαχῆ τὴν ἀρετὴν τῷ ῥήτορι κατάδηλός ἐστι καὶ ζηλῶν.

φανερὸν δ' τοῦτο γένοιτ' ἂν ἐξ ὧν αὐτὸς εἴρηκε, τότε μ' οὕτω πως γράφων ῥ' ὅταν δ' ἄνθρωπος ἐξ ὀνομάτων συγκείμενος καὶ τούτων πικρῶν καὶ περιέργων καὶ ἐπίσης ἐκ δ' τούτων οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν, ὅτι δεινότητα μ' αὐτῷ, ὅσῃ οὐχ ἑτέρῳ, μαρτυρῶν καὶ ταῖς σειρήσιν ἀπεικάζων αὐτοῦ τὴν μουσικὴν, ἀγάμενος δ' οὐ τῆς ἐκλογῆς τῶν ὀνομάτων αὐτόν, ἀλλὰ τῆς συνθέσεως, ἀναμφιλόγως αὐτῷ ταύτην παρακεχώρηκε τὴν ἀρετὴν.

Και δεξ και Φωτίου

. Περί

τε γὰρ τὴν ὀνομασίαν ἐστὶν ἀφελῆς καὶ εὐσημος, καὶ περὶ τὴν τῶν λόγων σύνθεσιν οὔτε ἄγαν ἄτονος ὥσπερ Ἴσοκράτης, οὔτε πεπιεσμένος καὶ συνεσφιγμένος ὥσπερ ὁ Λυσίας

³¹ Αναφορά στους σύγχρονους σχολιαστές ESTERLINK(1999) 154-166)

³² C.W.Wooten, clarity and Obscurity in the speeches of Aeschines, AJPh 109(40-430 και

ἐπίσης βλ. Του Φωτίου 20 b. Ἔστι δ' ὁ λόγος αὐτῷ ὥσπερ αὐτοφυῆς καὶ αὐτοσχέδιος, οὐ τοσοῦτον διδοὺς τὴν τέχνην ἀποθαυμάζειν τοῦ ἀνδρὸς ὅσον τὴν φύσιν ῥ' καὶ γὰρ ὅσα δεινότητος ἔχεται, ταῦτα ἔστιν εὐρεῖν παρὰ τοῖς λόγοις αὐτοῦ, καὶ ἂ φύσεως μᾶλλον ἐστὶ δείγματα πνεύματι δ' καὶ τόνῳ οὐδ' ἂν Δημοσθένους ἀπο λείπειρ σχήματι δ' κέχρηται διανοίας τε καὶ λέξεως, οὐ πρὸς τὸ δοκεῖν τι σὺν τέχνῃ λέγειν ἀλλὰ πρὸς τὸ ἀναγκαιότατον τοῖς ὑποκειμένοις πράγμασι. Διὸ καὶ

³³ Δίων Χρυσόστομος 18,11 πλὴν οὐκ ἂν ἐγὼ σοι συμβουλεύσαιμι τὰ πολλὰ τούτοις ἐντυγχάνειν, ἀλλ' ὕπεριδῃ τε μᾶλλον καὶ Αἰσχίνῃ. τούτων γὰρ ἀπλούστεραί τε αἰ δυνάμεις καὶ εὐληπτότεραι αἰ κατασκευαὶ καὶ τὸ κάλλος τῶν ὀνομάτων οὐδ' ἐκείνων λειπόμενον. ἀλλὰ καὶ Λυκούργῳ συμβουλεύ-

³⁴ Μι.Ψελλός 3ος λόγος Εἰ δέ τις οὕτως ἔχων φύσεώς τε ὁμοῦ καὶ μαθήσεως, συγγράμματά τινα κατὰ Δημοσθένους συντίθησι ὅτε γὰρ μοι πρὸς τὸν καιρὸν τι φθέγξασθαι, ὅτε καὶ τὸν Αἰσχίνην ἐρευνήσαντες οὐχ εὐρήσομεν ὃν παράφορος ὡς ἀληθῶς καὶ μαινόμενος; ἀλλ' εἰ μ' ἂν τῶν ἄρτι ἀκμαζόντων

10 ρητόρων ένα κανόνα που συνέταξαν οι αλεξανδρινοί φιλόλογοι, προκειμένου να οριστούν πρότυπα ύφους για μελέτη των επίδοξων ρητόρων. Το πλήθος παράλληλων σχολίων που έχουν σωθεί επιβεβαιώνει την παραπάνω θέση μας³⁵. Ο Γεώργιος Μιστριώτης αναφέρεται στον Αισχίνη στο έργο του Ελληνική Γραμματολογία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της υπό των Τούρκων αλώσεως της Κωνσταντινουπόλεως³⁶»: (τον κατηγορεί ευθέως για ελλιπές πατριωτικό φρόνημα, παρόλο που αποδέχεται τη ρητορική του δεινότητα την οποία στηρίζει στη διήγηση μαζί με τη σαφήνεια, καθώς και στη μεγαλοπρέπεια του λόγου μαζί με τα ενθυμήματα)³⁷.

Η φιλία δ' αυτή δεν εστηρίζετο επί προσωπικής εκτιμήσεως ή επί υψηλοτέρου πολιτικού υπολογισμού, αλλ' επί των δώρων των πεμπομένων αυτώ Όμως για τη ρητορική του τέχνη γράφει: Αλλ' ει και ο Αισχίνης ηττήθη υπό του Δημοσθένους, όμως μόνον τούτου ήτο δεύτερος, και όπερ τιμά την ευφυϊαν τούτου του ρήτορος, άνευ παιδεύσεως ανήλθεν εις την υψηλήν βαθμίδα της ρητορικής δεινότητος. Η δύναμις αυτού κατ' εξοχήν κείται εν τη διηγήσει, ήτις επαινείται διά την σαφήνειαν. Αύτη παρατηρείται και εν τοις ενθυμήμασιν, άπερ ευφυώς κατασκευάζει. Οσάκις δ' ο ρήτωρ σκοπεί όπως διεγείρει πάθος εν τη ψυχή των ακροατών, ανυψοί τον λόγον διά δυνάμεως και αναπτύσσει πλησμονήν φράσεων και μεγαλοπρέπειαν. Επειδή όμως αι μεγαλοπρεπείς αυτού φράσεις στερούνται ηθικού ενθουσιασμού και δεν εκδηλούσι την αλήθειαν, δεν συγκινούσιν. Είναι δε δεινός περί τα σκώματα και την ειρωνείαν. Ταύτα

³⁵ Έχει υπομνηματίσει το έργο του ο γραμματικός Δίδυμος Χαλκέντερος μάλιστα στα σχόλια του Διλτίσ στην εδιτιον αλδινα υπάρχει και ενδεικτικός κατάλογος της μακεδονικής δυναστείας.

Γράφει χαρακτηριστικά

³⁶ Το ήθος του Αισχίνου υπό πολιτικήν και ιδιωτικήν έποψιν εξεταζόμενον, δεν φαίνεται ακηλίδωτον. Το ιδεώδες αυτού ήσαν μεν οι άνδρες του παρελθόντος, ως ο Αριστείδης, ο Θεμιστοκλής και ο σύνεσιν, ρητορικήν δεινότητα, φιλοπατρίαν και το αδωροδόκητον. Εκ των τεσσάρων τούτων, κατά τον Βlass, μόνο την δευτέραν είχε. Διότι ούτε πολιτικήν σύνεσιν επεδείξατο, ούτε φιλοπατρίαν, ούτε κρείσσων χρημάτων εγένετο.. Δεν ήτο δύσκολον να εννοήση ότι ο πανούργος Φίλιππος την δούλωσιν της Ελλάδος εσκοπεί. Προετίμησεν όμως την τούτου φιλίαν της ελευθερίας της εαυτού πατρίδοςτος 2ος, 1897σελ. 1026-1030

³⁷ Συνεχίζει ο Μιστριώτης: Διατί είχε φίλον τον φαύλον Φιλοκράτην, αφ' ου ήτο γνωστόν ότι ούτος έλαβε χρήματα παρά του εχθρού της πατρίδος; Διατί, τέλος πάντων, Περικλής, αλλά πολύ τούτων απείχεν

δ' εκράτννε διά της φωνής, καθ' ην υπερείχε του Δημοσθένους. Φύσει ο Αισχίνης είχεν ισχυράν και καθαράν φωνήν.

4 ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΠΡΕΣΒΕΙΑΣ

4.1 Υπόθεση

Μετά την καταστροφή της Ολύνθου ο Εύβουλος προτείνει ψήφισμα να στείλουν πρεσβείες σε ορισμένες ελληνικές πόλεις με σκοπό να δημιουργηθεί αντιμακεδονικό μέτωπο, σχέδιο βέβαια που δεν συμφωνούσε ο Δημοσθένης. Ο Αισχίνης στάλθηκε στην Αρκαδία και έδωσε ένα φλογερό λόγο μπροστά από 10000 άτομα στον οποίο 'είχε χαρακτηρίσει τον Φίλιππο ως αιμοσταγή, αλλά αυτός ο λόγος έπεσε στο κενό. Οι Αρκάδες όπως και πολλοί άλλοι εγκατέλειψαν τον Κρσοβλέπτη σύμμαχο της Αθήνα και ο Φίλιππος προσπάθησε να προσεταιριστεί τις πρώην συμμαχικές πόλεις της

Αθήνας την Λήμνο, την Ίμβρο και τη Σύρο. Καθώς μειώνονται οι σύμμαχοι της Αθήνας ο Εύβουλος προτείνει σύναψη ειρήνης με τον Φίλιππο³⁸. Οι Αθηναίοι ωστόσο αντιλήφθηκαν πως αντιμετώπιζε θετικά την ειρήνευση και η κοινή γνώμη δεν ήταν αρνητική στην έναρξη των διαπραγματεύσεων. Ακόμα και ο Δημοσθένης, φανατικός αντίπαλος της πολιτικής του Φιλίππου, δεν έφερνε πια αντίρρηση. Τελικά με πρόταση του ρήτορα Φιλοκράτη ορίστηκε δεκαμελής επιτροπή για να αποσταλεί στον Φίλιππο και να συζητήσει τους όρους της ειρήνης. Μέλη της αποστολής ήταν ο Δημοσθένης και ο Αισχίνης. Η πρεσβεία επιστρέφει στην Αθήνα στα τέλη Μαρτίου του 346 και στις 15 Απριλίου κάνει την αναφορά της στην εκκλησία του δήμου³⁹. Η εκκλησία αποφασίζει να δεχτεί την ειρήνη και λίγες μέρες αργότερα ακολουθεί άλλη συνέλευση, κατά την οποία επικυρώνουν την ειρήνη οι σύμμαχοι. Σύμφωνα με τους όρους της, οι Αθηναίοι έπρεπε να παραιτηθούν από τις απαιτήσεις τους για την Αμφίπολη (την οποία είχε καταλάβει ο Φίλιππος το 357 π.Χ.) και να γίνουν σύμμαχοι του Φιλίππου επιπλέον κάθε συμβαλλόμενο μέρος θα διατηρούσε τις κτήσεις που είχε κατά τη μέρα της ανταλλαγής των όρκων. Ωστόσο, από τις διαπραγματεύσεις έμειναν έξω οι Φωκείς, σύμμαχοι των Αθηναίων, και ο βασιλιάς Κερσοβλέπτης συμπεριλήφθηκε υπό όρους, με αποτέλεσμα ο Φίλιππος να γίνει κύριος των Θρακικών περιοχών, όπου οι Αθηναίοι είχαν εγκαταστήσει, με τη συγκατάθεση του βασιλιά των Οδρυσών, φρουρές. Από την άλλη μεριά οι Αθηναίοι, σύμμαχοι του πλέον, δεν μπορούσαν να εμποδίσουν οποιαδήποτε προέλασή του στην Κεντρική Ελλάδα. Παραπλανημένοι από τις υποσχέσεις που διέδιδαν ορισμένοι ρήτορες, μεταξύ των οποίων ο Φιλοκράτης και ο Αισχίνης, πίστευαν πως, σε περίπτωση που προέλαυνε, θα το έκανε για να σταματήσει τον πόλεμο μεταξύ Θηβαίων και Φωκίων, θα συμπεριφερόταν επιεικώς στους Φωκείς και θα ανάγκαζε τους Θηβαίους να δεχτούν την αυτονομία των Βοιωτικών πόλεων, που θα συνεπαγόταν αποδυνάμωση της Θήβας, πράγμα το οποίο επιθυμούσε διακαώς η Αθήνα.

Στα τέλη Απριλίου η βουλή ορίζει δεύτερη πρεσβεία, που περιλάμβανε τα ίδια μέλη με την προηγούμενη. Με πρόταση του Δημοσθένη έπρεπε να πάει με πλοίο για να συναντήσει το ταχύτερο τον Φίλιππο, ο οποίος βρισκόταν την εποχή εκείνη στη Θράκη, και να παραλάβει τους όρκους του. Για λόγους άγνωστους, η πρεσβεία

³⁸ Historia 53 ,2004 Αθ. Ευσταθίου επιπλέον

³⁹ the state of blame: politics, competition and the courts in democratic Athens, Susan Lape (άρθρο βλ βιβλιογραφία)

καθυστέρησε να φύγει, ακολούθησε τον χειρσαίο δρόμο κι έφτασε στην Πέλλα μετά από είκοσι τρεις μέρες, όπου παρέμεινε για είκοσι επτά μέρες περιμένοντας τον Φίλιππο- μα και πάλι οι όρκoi δεν δόθηκαν αμέσως οι πρέσβεις χρειάστηκε ν' ακολουθήσουν τον Φίλιππο στην προέλαση του διά μέσου της Θεσσαλίας και παρέλαβαν τους όρκους στις Φερές.

Ο Φίλιππος ωστόσο διέψευσε οικτρά όλες τις ελπίδες των Αθηναίων. Εισέβαλε στην Κεντρική Ελλάδα και, αντί να καταστρέψει τη δύναμη των Θηβαίων, τους παρέδωσε τις πόλεις της Βοιωτίας, έγινε σύμμαχος τους, κατάφερε τον Φάλαικο, αρχηγό των Φωκίων δυνάμεων, να παραδοθεί, κατέστρεψε τη χώρα των Φωκίων και κατάφερε να εισχωρήσει στο συνέδριο των Αμφικτιονιών⁴⁰. Αργότερα εδραίωσε τη θέση του στη Θεσσαλία, κατ' αρχάς αποκτώντας ισοβίως τον τίτλο του ἄρχοντος του Θεσσαλικού κοινοῦ κι έπειτα χωρίζοντας την περιοχή σε τετραρχίες. Στην Εύβοια υποστήριζε τους αντιπάλους της Αθήνας στον Ωρεό και την Ερέτρια, καλλιέργησε φιλικές σχέσεις με το Άργος και την Αρκαδία και στάθηκε στο πλευρό των ολιγαρχικών που επανέκτησαν την εξουσία στην Ήλιδα.

⁴⁰ Historia 53 ,2004 Αθ. Ευσταθίου

Η τρίτη αποστολή επρόκειτο να συναντήσει τον Φίλιππο στη συνέλευση του Αμφικτιονικού Συμβουλίου που θα ανακοίνωνε επισήμως τη λήξη του ιερού πολέμου. Ο Δημοσθένης είπε μια πειστική δικαιολογία για να μην την υποστηρίξει. Ο Αισχίνης, πιθανόν να υποπευόταν ότι ο Δημοσθένης θα προσπαθούσε να πείσει το λαό να υποστηρίξουν τη Φωκίδα, παρέμεινε πίσω για να αντικρούσει τον αντίπαλό του, λέγοντας ότι είναι άρρωστος ως δικαιολογία. Οι πρεσβευτές της τρίτης αποστολής ξεκίνησαν κατά τον Σκιροφορίωνα 17 (περίπου στις 12 Ιουλίου). Δεν έφτασαν ποτέ στον Φίλιππο λόγω των γεγονότων στις Θερμοπύλες. Καθώς ο Φίλιππος μπήκε σ την Ελλάδα, η κυβέρνηση της Φωκίδας εκθρόνισε τους τρεις διοικητές της Φωκίδας στις Θερμοπύλες, τον Δεινοκράτη, τον Καλλία και τον Σωφάνη και επανέφερε τον Φάλαικο. Αποδέσμευσε αμέσως τα αθηναϊκά και σπαρτιάτικα στρατεύματα που είχαν σταλεί στο πέρασμα νωρίτερα και παρέδωσε τις Θερμοπύλες στον Φίλιππο. Ο Φάλαικος και ο στρατός του με 8.000 μισθοφόρους αποχώρησαν χωρίς να έχουν τραυματιστεί και η πόλη της Φωκίδας παραδόθηκε τυπικά στον Φίλιππο

4.2 Ο κατηγορίες

Στην ίδια την πόλη οι οπαδοί της αντιμακεδονικής παράταξης έκριναν πως ήταν η κατάλληλη στιγμή να επιτεθούν εναντίον των φιλιππιζόντων. Ο Αισχίνης, που είχε εκλεγεί αντιπρόσωπος της πόλης στους Δελφούς για το θέμα της Δήλου, αντικαταστάθηκε μετά από επέμβαση του Αρείου πάγου με τον Υπερείδη. Το 343 ο Υπερείδης οδήγησε τον Φιλοκράτη στο δικαστήριο με εισαγγελία (κατηγορία για βαρύτατο αδίκημα) για τη στάση του στις διαπραγματεύσεις του 346 και τον ίδιο χρόνο ο Δημοσθένης καταφέρνει επιτέλους να οδηγήσει στο δικαστήριο τον Αισχίνη για τα πεπραγμένα του στην πρεσβεία. Είχε προηγηθεί βέβαια, αμέσως μετά την επιστροφή της δεύτερης πρεσβείας προς τον Φίλιππο, η προσπάθεια τούτο είχε παρουσιαστεί στους λογιστές. Λογιστές λέγονταν οι δέκα κληρωτοί αξιωματούχοι που έλεγχαν τη διαχείριση των χρημάτων όσων είχαν αναλάβει δημόσιο αξίωμα, μετά τη λήξη της θητείας τους. Ο Αισχίνης υποστήριξε πως η δεύτερη πρεσβεία ήταν συνέχεια της πρώτης, για την οποία είχε ήδη δώσει λόγο στη βουλή και τον δήμο, οπότε το πόρισμα της έρευνας της πρώτης ίσχυε και για τη δεύτερη —δικαιολογία που έγινε κατά πάσα πιθανότητα δεκτή από τους λογιστές. Ωστόσο, τριάντα (ή τρεις, κατά τον Αριστοτέλη, βλ. Αθηναίων Πολιτεία 48. 3) μέρες μετά την απαλλαγή ενός αξιωματούχου από τις ευθύνες του, κάθε πολίτης είχε το δικαίωμα να καταφύγει στον εϋθνον· ο εϋθνος, και οι δύο πάρεδροί του, ορίζονταν με κλήρο από τη βουλή, ένας από κάθε φυλή, και κάθονταν στην αγορά, δίπλα στο άγαλμα του ήρωα κάθε φυλής. Όποιος ήθελε να υποχρεώσει άρχοντα ή αξιωματούχο να λογοδοτήσει ξανά, δημόσια ή ιδιωτικά, έγραφε σε λευκό πίνακα το όνομά του μαζί με το όνομα του μηνυομένου και το παρέδιδε στον εϋθνο, ο οποίος έκρινε αν η κατηγορία ήταν βάσιμη. Στη συνέχεια παρέπεμπε τις ιδιωτικές κατηγορίες στους δικαστές του δήμου, που εκδίκαζαν υποθέσεις της συγκεκριμένης φυλής, ενώ τις δημόσιες υποθέσεις στους θεσμοθέτες, οι οποίοι παρέπεμπαν την υπόθεση στο δικαστήριο⁴¹.

Το καλοκαίρι λοιπόν του 346 π.Χ. ο Δημοσθένης και ο συνάδελφος του βουλευτής Τίμαρχος παρουσιάστηκαν στον εϋθνο της Οινηίδας φυλής, ο οποίος έκανε δεκτή την αίτηση. Ο Αισχίνης όμως κατάφερε να εξουδετερώσει τον Τίμαρχο (βλ. Κατά Τιμάρχου) κι έτσι μόνος αντίπαλος του έμεινε ο Δημοσθένης, τον οποίο

⁴¹ Άρθρο Euthyna procedure in 4th Athens, Athanasios Efstathiou περ. Dike 10, σελ 118-119

αντιμετώπισε τελικά, όπως ειπώθηκε προηγουμένως, τρία χρόνια αργότερα. Μέχρι τότε ο Φιλοκράτης, ο εμπνευστής του ειρηνευτικού συμφώνου, είχε κάνει τόσο φανερή την απροκάλυπτη πληρωμένη συνεργασία του με τον Φίλιππο, ώστε τον ανάγκασαν να φύγει από την πόλη για να ξεφύγει τη θανατική ποινή.

Στον λόγο του ο Δημοσθένης φροντίζει να καταστήσει φανερό ότι διώκει τον Αισχίνη μόνο για τα γεγονότα που συνέβησαν κατά τη δεύτερη πρεσβεία. Οι συνθήκες επομένως της Φιλοκράτειας ειρήνης δεν βάλλονται, εφόσον ο Δημοσθένης, που είχε πάρει μέρος στις διαπραγματεύσεις, δεν μπορούσε να επιτεθεί σε κάτι που ήταν εν μέρει και δικό του έργο. **Κατηγορεί λοιπόν τον Αισχίνη**

α) **ότι ευνόησε τον Φίλιππο με τους αργούς ρυθμούς που υιοθέτησε η δεύτερη πρεσβεία, για τους οποίους τον καθιστά υπεύθυνο.** Η δεύτερη αποστολή των Αθηναίων πρέσβων έφτασε στην Πέλλα μετά από ταξίδι 23 ημερών και δεν βρήκε εκεί τον Φίλιππο, τον οποίο περίμενε ένα μήνα. Υπήρξε σκόπιμη κωλυσιεργία με ευθύνη των Αισχίνη και Φιλοκράτη για να δοθεί χρόνος στον βασιλιά της Μακεδονίας να φέρει εις πέρας τις επιχειρήσεις που είχε αναλάβει τότε στη Θράκη⁴².

β) **έπειτα για τη στάση του στην Πέλλα.** Μευπαιτιότητα του Αισχίνη στη συμφωνία ειρήνης δεν μπήκε ο όρος «εκατέρους έχειν τα εαυτών» (τον επιθυμούσε η Αθήνα). Μπήκε αντίθετα ο όρος του Φιλίππου «εκατέρους έχειν α έχουσι». Η αθηναϊκή πρεσβεία πήρε τους όρους του Φιλίππου στις Φερές της Θεσσαλίας (όχι στην Πέλλα). Στις Φερές πήγε ο Φίλιππος με ισχυρή στρατιωτική δύναμη, κάτι που συνιστούσε απειλή και για την Αθήνα και για τους συμμάχους της Φωκείς. Ως υπεύθυνους γι' αυτό έδειχνε ο Δημοσθένης τους Αισχίνη – Φιλοκράτη.

γ) **και κυρίως, για το ότι, στους λόγους του προς τη βουλή και τον δήμο, απέδωσε στον βασιλιά προθέσεις, οι οποίες ποτέ δεν πραγματοποιήθηκαν σχετικά με τη Φωκίδα, τη μείωση της δύναμης των Θηβών και την τύχη**

⁴² Άρθρο Historia 53, 2004 Αθ. Ευσταθίου

της Θράκης⁴³. Οι παραπλανητικές αυτές διαβεβαιώσεις κλόνισαν τη δυσπιστία του δήμου κι επέτρεψαν στον Φίλιππο να πραγματοποιήσει όλα τα σχέδιά του. Ο Δημοσθένης εισηγήθηκε στο δήμο να πιάσει αθηναϊκός στρατός τις Θερμοπύλες, για να σταματήσει πιθανή προέλαση των Μακεδόνων, προστατεύοντας έτσι τους Φωκείς, αλλά και την Αθήνα. Αλλά με παρέμβαση του Αισχίνη η εισήγηση δεν έγινε δεκτή. Ο Φίλιππος κατέστρεψε τους Φωκείς και έθεσε υπό τον έλεγχό του την Κεντρική Ελλάδα. Αυτό προκάλεσε πανικό στην Αθήνα, όπως ήταν φυσικό. Μια τέτοια συμπεριφορά, συμπεραίνει ο Δημοσθένης, έχει μόνο μια εξήγηση, τη χρηματική διαφθορά. Στις Φερές, ένας από τους Αθηναίους πρέσβεις, ο Δερκύλος, και ο υπηρέτης του Δημοσθένη, αντιλήφθηκαν τον Αισχίνη να βγαίνει νύχτα από τη σκηνή του Φιλίππου. Επιπλέον, έμεινε στις Φερές ένα μερόνυχτο αφότου οι άλλοι Αθηναίοι πρέσβεις έφυγαν για την πόλη τους και

δ) για να πλήξει την εικόνα του τον κατηγορεί για αναξιοπρεπή συμπεριφορά σε μία Ολύνθια γυναίκα κατά τη διάρκεια της πρεσβείας.
ήταν αυτοί:

Για να υπερασπιστεί τον εαυτό του, την ίδια μέρα, ο Αισχίνης εκφώνησε τον λόγο Περί Παραπρεσβείας. Δεν ήταν πολύ ισχυρά τα επιχειρήματά του, αλλά με λίγες ψήφους διαφορά αθωώθηκε. Βοήθησε σ' αυτό η στήριξη που είχε από τα αδέρφια του, τον Φιλοχάρη, που ήταν στρατηγός, και τον Αφόβητο καθώς και από τον Εύβουλο και άλλους. Να σημειωθεί ότι το 343 π.Χ. κατηγορήθηκε και ο Φιλοκράτης για ύποπτες συναλλαγές με τον Φίλιππο και για προδοσία των συμφερόντων της πόλης. Κατήγορος ήταν ο Υπερείδης. Ο Φιλοκράτης, αντιλαμβανόμενος ότι θα καταδικαζόταν, αυτοεξορίστηκε πριν η υπόθεσή του φτάσει στο δικαστήριο. Και είχε δίκιο: η ετυμηγορία ήταν καταδίκη σε θάνατο, ερήμην βέβαια. Αν λάβουμε υπόψη το πόσο

⁴³ Στο άρθρο *euthyna procedure in 4th Athens*, Athanasios Efstathiou περ. *Dike* 10, σελ 118-119 αλλά και στο, *Νόμος πόλεως: νόμος πόλεως δικαιοσύνη και νομοθεσία στην αρχαία ελληνική πόλιν*, Μ. Γιουνή εκδ. Βάνια τομος 2 σελ.49

Επισημαίνονται τα καθήκοντα του πρέσβη όπως δηλώνονται από τα αντίστοιχο λόγο του Δημοσθένη. Η αναφορά στο δήμο για τις διαπραγματεύσεις οι συμβουλές και οι προειδοποιήσεις ορίζονται ως καθήκοντα του πρέσβη και αυτά εξυπακούεται χωρίς οποιουδήποτε είδους διαφθορά *Democracy in classical Athens* Carey, Christopher, London, Bristol Classical Press 2000 (Μετάφραση Ελένης Ηλία Βολονάκη) Εκδόσεις Παπαζήση σελ.101

ξαφνικά ο αντιμακεδόνας Αισχίνης έγινε υποστηρικτής του Φιλίππου, αλλά και την καταδίκη του Φιλοκράτη με τον οποίο είχε συνεργαστεί στενά, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι οι κατηγορίες του Δημοσθένη είχαν βάση. Ο Αισχίνης στάλθηκε ως Πυλαγώρας το 339 π.Χ. στο Αμφικτυονικό Συνέδριο. Κατάφερε να εκλεγεί ο Φίλιππος πρόεδρος του Συνεδρίου και να κηρυχτεί ιερός πόλεμος εναντίον των Λοκρών της Άμφισσας⁴⁴. Οι Μακεδόνες κατέστρεψαν την Άμφισσα, κατέλαβαν την Ελάτεια κι έχασαν τη φιλία των Θηβαίων, οι οποίοι αντελήφθησαν ότι ο από βορρά εταίρος τους άρχισε να γίνεται πολύ επικίνδυνος για τα συμφέροντά τους, και στράφηκαν στην Αθήνα για συμμαχία. Ο συμμαχικός στρατός των Αθηναίων, των Θηβαίων και άλλων γνώρισε την ήττα από τον Φίλιππο το 338 π.Χ. στη μάχη της Χαιρώνειας.

Ωστόσο στο θέμα αυτό ο Δημοσθένης δεν μπορεί να προσκομίσει καμία αδιαμφισβήτητη απόδειξη. Χωρίς να ακολουθεί χρονολογική σειρά, επιλέγει κατ' αρχάς από την πολιτική σταδιοδρομία του Αισχίνη τα πιο κατάλληλα περιστατικά για να στηρίξει τη θέση του, κυρίως τα πιο εντυπωσιακά, τα οποία και επαναλαμβάνει, όπως για παράδειγμα ο ρόλος του Αισχίνη στην υπόθεση της Φωκίδας, που εμφανίζεται στην αρχή και το τέλος του λόγου του⁴⁵.

4.3 Το χρονικό πλαίσιο της κατηγορίας

Ο Δημοσθένης κατηγορεί τον Αισχίνη ότι πρόδωσε τα αθηναϊκά συμφέροντα. Αν οι κατηγορίες έγιναν πιστευτές η όχι είναι λιγότερο καθαρό. Κάποιες θέσεις του Δημοσθένη ή των κατηγορών γενικά αντανακλούν την επιθυμία της πόλης να έχει ένα επιθυμητό αποτέλεσμα αδιαφορώντας για την αλήθεια. Τα πράγματα στην Αθήνα βέβαια ήταν πιο περίπλοκα. Οι Αθηναίοι επιλεκτικά έτειναν να αποδώσουν την αποτυχημένη έκβαση των γεγονότων σε ένα ανθρώπινο λάθος. Το σύστημα της Αθήνας επέτρεπε την κατηγορία για λάθος χειρισμού⁴⁶. Οι Δικαστές ήταν έτοιμοι να

⁴⁴ Ιστορία ελληνικού έθνους τομ3β σελ 81

⁴⁵ Δημοσθένους &330-333

⁴⁶ Δες σημείωση 14 Athanasios Efstathiou

υποπτευθούν διαφθορά πίσω από την πολιτική και στρατιωτική αποτυχία (οι πολιτικοί ή οι πρέσβεις μπορούσαν να αποκτήσουν χρήματα από δώρα ή από τη συμμετοχή σε διάφορες παρατάξεις⁴⁷). Επιπλέον η συρρίκνωση της δύναμης της Αθήνας⁴⁸ και οι θέσεις απέναντι στο μακεδονικό πρόβλημα ήταν αιτία πολιτικής διαμάχης στην Αθήνα καθώς επικρατούσαν δύο παρατάξεις⁴⁹ η μία που τασσόταν υπέρ της ειρήνης - ‘φιλομακεδονική’ και η άλλη που ήταν υπέρμαχος επιθετικής πολιτικής - ‘αντιμακεδονικής’⁵⁰.

4.4 Υπερασπιστική γραμμή

Η υπερασπιστική του γραμμή γενικά στηρίζεται στα εξής ως προς την επιχειρηματολογία (εικότα)

A) Μετατρέπει την πολιτική διάφορά με τον Δημοσθένη σε ιδεολογική καθώς εμφανίζεται ως υπέρμαχος της ειρήνης μέχρι το τέλος του λόγου παρόλη τη διάψευση των ελπίδων από το Φίλιππο. Έτσι παραθέτει διάσπαρτα αποσπάσματα του λόγου του που φαίνεται να προκρίνει την ειρήνη εναντίον του πολέμου⁵¹. Μάλιστα και τα ιστορικά παραδείγματα που χρησιμοποιεί σε αυτό συνηγορούν

B) οριοθετεί το ρόλο του πρέσβη και τον διαχωρίζει από του στρατιωτικού. Θεωρεί ότι αδίκως αποδίδονται ευθύνες για τις πρεσβείες που έχει αναλάβει. Μάλιστα αναφέρεται στις αποτυχίες του αθηναϊκού στόλου για να αποσεισει ευθύνες που πιθανώς να του αποδίδουν. Επισημαίνει κυρίως τη διαφορά ανάμεσα στο ρόλο του πρέσβη στην πράξη και τον διαχωρίζει με αυτό του

⁴⁷ Aeschines, Michael Gagarin (translated by Chris Carey) σελ.89-90

⁴⁸ Ταυτόχρονα διαμάχη με το νησί της Δήλου

⁴⁹ the state of blame: politics, competition, and the courts in democratic Athens, Susan Lapel (άρθρο βλ. βιβλιογραφία)

⁵⁰ &74

⁵¹ Σε πάρα πολλά σημεία υπεραμύνεται της ειρήνης έναντι του πολέμου χωρίς βέβαια να φτάνει να γίνει υπέρμαχος της ,όπως ο Ανδοκίδης. Στην ίδια πάντως χρονική περίοδο όλο και μεγαλύτεροι οι φωνές που μιλούσαν για συνεργασία των Ελλήνων βλ. παρακάτω για Ισοκράτη

συμβουλάτορα στην εκκλησία του δήμου ,κάτι που επιμελώς φροντίζει να τονίσει στο λόγο του αναφέροντας διεξοδικά τους λόγους που εκφώνησε κατά τη διάρκεια των δύο πρεσβειών σε αντίθεση με τον Δημοσθένη που δυσκολευόταν από ένα σημείο και μετά ν ‘αρθρώσει λόγο .⁵²

Γ) Η τύχη παίζει καθοριστικό παράγοντα για τις πολιτικές και στρατιωτικές εξελίξεις⁵³. Για την υπόθεση των Φωκίων (&131) αλλά και των εξελίξεων σχετικά με το Φίλιππο η τύχη έπαιξε καθοριστικό παράγοντα. Μάλιστα κατηγορεί ακόμη και για την μομφή του στο δικαστήριο την κακή του τύχη που συνεργάστηκε μ ένα μοχθηρό άνθρωπό όπως ο Δημοσθένης και τώρα αγωνίζεται να υπερασπιστεί το δίκιο του⁵⁴. Προφανώς πρόκειται για αδύναμο επιχείρημα που συνεπικουρείται σε όλες τις περιπτώσεις που λέγεται με επιπλέον επιχειρήματα.

Δ) Οι Βοιωτοί ευθύνονται οι ίδιοι για τις αποφάσεις τους καθώς και ο Δημοσθένης όπως και για τον Κερσοβλέπτη. Δεν θα πρέπει να αποδοθούν ευθύνες στον ίδιο για την έκβαση των υποθέσεών τους.

Ε) ακόμη και αν παραπλανήθηκε δεν είναι λόγος κατηγορίας

Στ) Απορρίπτει τις κατηγορίες για καθυστέρηση και κυρίως προσπαθεί να καθοδηγήσει του δικαστές εναντίον της προσωπικότητάς του Δημοσθένη.

Ο συγκεκριμένος λόγος του Αισχίνη συνιστά την απολογία του στις κατηγορίες με τις οποίες ο Δημοσθένης τον προσήγαγε στο δικαστήριο το 343 π.Χ.. Ως προς τη δομή του είναι απλούστερος από το λόγο του κατηγορού του, καθώς εκθέτει τα γεγονότα και των τριών πρεσβειών χρονολογικά και συνδυάζει αρμονικά τη διήγησιν με την απόδειξιν. Η βασική γραμμή της απολογίας του συνίσταται στην άρνηση των

⁵² Bukler John , *Demoshenes and Aeschines*,137 Αποτελεί στοιχείο της υπερασπιστικής του γραμμής η αποτελεσματική εκπλήρωση του ρόλου του αντίθετα από τον αντιπαλό του

⁵³ G118 εἰπὼν πάυσομαι. Ἡ μὲν τύχη καὶ Φίλιππος ἦσαν τῶν ἔργων κύριοι, ἐγὼ δὲ τῆς εἰς ὑμᾶς εὐνοίας καὶ τῶν λόγων.

Παρ’ ἐμοῦ μὲν οὖν ἐρρήθη τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα

⁵⁴ Η απόδοση ευθυνών στον παράγοντα τύχη θεωρείται ρητορικός τόπος και τον ανιχνεύουμε και στις τετραλογίες του Αντιφώντα

κατηγοριών και στην ενοχοποίηση της τύχης και της ευπιστίας του για τη διάψευση των φρούδων ελπίδων που καλλιέργησε στους Αθηναίους.

Η διάρθρωσή του ακολουθεί το τυπικό σχήμα των δικανικών λόγων και περιλαμβάνει το προοίμιον (§§ 1-11), τη διήγησιν (§§ 12-118), τον άγωνα (§§ 119-179) και τον επίλογον. Όπως στο λόγο του Δημοσθένη, έτσι και εδώ η διήγησις εμπλέκεται με τον άγωνα, καθώς εξυπηρετεί στην αποκατάσταση της αλήθειας σχετικά με τα γεγονότα και συνιστά μια πρώτη μορφή ανασκευής των κατηγοριών του αντιδίκου. Τέλος, αν και μικρότερος σε έκταση, ο λόγος του Αισχίνη χρησιμοποιεί περισσότερο τη επίθεση στο ήθος του αντιπάλου που διαπερνά το δημόσιο και ιδιωτικό βίο των διαδίκων, προκειμένου να αποκαταστήσει το ήθος του ομιλητή και να αμαυρώσει την εικόνα του αντιδίκου. Επιστρατεύονται λοιπόν τόσο τόποι ανασκευής όσο και τόποι κατασκευής της. Εκθέτει τα γεγονότα χρονολογικά, ξεκινώντας απ' όσα προηγήθηκαν και προετοίμασαν τη Φιλοκράτειο ειρήνη, και φτάνει μέχρι το ξεκαθάρισμα της υπόθεσης των Φωκέων. Μολονότι λοιπόν στο στόχαστρο βρίσκεται μόνο η δεύτερη πρεσβεία, εκείνος εκθέτει το ιστορικό των τριών διαδοχικών πρεσβειών. Παρά ταύτα, αν και σε ορισμένα σημεία, όπως, για παράδειγμα, εκεί όπου εξηγεί την αλλαγή της στάσης του απέναντι στη Μακεδονία, μεταξύ της άλωσης της Ολύνθου και της αρχής των διαπραγματεύσεων, οι δικαιολογίες του είναι αρκετά ισχυρές, σε γενικές γραμμές είναι αδύναμες και στρέφονται εναντίον του. Αν οι ελπίδες, που έδωσε στον λαό, δεν πραγματοποιήθηκαν, λέει, είναι γιατί δεν το θέλησε η τύχη και γιατί ο ίδιος είχε παραπλανηθεί. Στον λόγο του δεν διαφαίνεται σταθερή πολιτική γραμμή, ωστόσο μια φιλομακεδονική πολιτική, σαν αυτή που αναπτύσσει ο Ισοκράτης στον λόγο που απευθύνει προς τον Φίλιππο, και η οποία χρονολογείται ακριβώς την ίδια εποχή, δεν ήταν αδιανόητη. Και ο Αισχίνης θα μπορούσε ίσως να υποστηρίξει πως ο ένοπλος αγώνας εναντίον του Φιλίππου ήταν σφάλμα και έγκλημα απέναντι στον ελληνισμό, εμφανιζόμενος έτσι ως άνθρωπος με αξίες, εδώ όμως δίνει την εντύπωση καιροσκόπου πολιτικού. Περιορίζεται λοιπόν να εκμεταλλευτεί την επιρροή του στον Αθηναϊκό λαό, επιρροή που του εξασφάλιζε η μεγάλη τέχνη του. Τούτο έκανε χωρίς αμφιβολία τον Φίλιππο να τον χρησιμοποιήσει ως φερέφωνο της πολιτικής του. Ο Αισχίνης υπηρέτησε πράγματι τα συμφέροντα της Μακεδονίας και ο λόγος του δεν επιτρέπει να ερμηνευτεί η στάση του ως πηγάζουσα από τις προσωπικές του πολιτικές πεποιθήσεις. Έγινε λοιπόν χάρη στο ρητορικό του χάρισμα το επίσημο φερέφωνο σημαντικής παράταξης, που στους κόλπους της συγκαταλέγονταν άνθρωποι σαν τον Εύβουλο και τον

Φωκίωνα. Η πολιτική αυτή παράταξη αντιλαμβανόταν τις σχέσεις με τη Μακεδονία τελείως διαφορετικά από τον Δημοσθένη, ο οποίος θεωρούσε τη στάση αυτή εγκληματική και τους οπαδούς της άτιμους. Επιτιθέμενος εναντίον του Αισχίνη ο Δημοσθένης σκοπό είχε να εξουδετερώσει ένα από τα βασικότερα εμπόδια για την εφαρμογή της δικής του πολιτικής, την οποία θεωρούσε ως τη μόνη συμφέρουσα για την πατρίδα. Οι καταστάσεις βέβαια, οι εντάσεις και οι κίνδυνοι ανέβασαν τους τόνους της αντιπαράθεσης και όλα τα μέσα θεωρήθηκαν θεμιτά, ο πολιτικός αντίπαλος παρουσιάζεται ως προδότης κι όλη η μηχανή της δικαιοσύνης κινητοποιείται ώστε να εξολοθρευτεί. Ο Αισχίνης βέβαια είναι πιο τυχερός από άλλους κατηγορούμενους και η κοινή γνώμη φαίνεται διστακτική να τον καταδικάσει. Μπορεί εδώ να βγαίνει νικητής με τριάντα ψήφους διαφορά, δεκατρία όμως χρόνια αργότερα η απόφαση στη δίκη περί του στεφάνου είναι διαμετρικά αντίθετη⁵⁵.

5 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΗΓΗΣΗΣ

⁵⁵ Δες παραπάνω βιογραφία

5.1 1-2 προπαρασκευή Προοίμιο 1,2

Ο Αισχίνης παρακαλεί τους Δικαστές να τον ακούσουν με εύνοια και να σχηματίσουν γνώμη πριν ακουστεί η απολογία του κατηγορουμένου. Μάλιστα επισημαίνει στους δικαστές να κρίνουν και με βάση τον τόνο της φωνής του κατηγορουμένου καθώς ο Δημοσθένης με απόλυτη ψυχραιμία κατηγορήσε τον Αισχίνη. Τελειώνει με ένα γνωμικό ότι η κατηγορία παύει να υφίσταται αν αντικρουσθεί με επιτυχία από τον Απολογούμενο. Ο Αισχίνης κάνει επίθεση στο ήθος του Δημοσθένη και έμμεσα παραδέχεται ότι χρησιμοποιεί τεχνάσματα και είναι τέτοια η δύναμη του λόγου του που εγείρει πάθη στους δικαστές όπως τον φόβο τόσο πολύ μάλιστα που και ο Αισχίνης να αισθανθεί φόβο και άγχος. Παρατηρούμε λοιπόν σύμφωνα με τα διδάγματα του Γοργία ότι η δύναμη των λόγων είναι τέτοια ώστε ο ακροατής παρόλο που ακούει για πρόσωπα ή καταστάσεις που του είναι ξένες να υποφέρει και ο ίδιος⁵⁶ (και για να μετριάσει τα συναισθήματα που του προκάλεσε ο λόγος του Δημοσθένη συνεχίζει και λέει ότι του προξενεί χαρά η παρούσα συγκυρία).

5.2 3-11 προοίμιο αναφορά στις κατηγορίες 3-11

Ο Αισχίνης παρουσιάζεται από την αρχή ως θύμα των συκοφαντιών του Δημοσθένη. Αυτές λειτουργούν σε δυο επίπεδα: (α) συστήνουν την κατηγορία (§5) και (β) επιχειρούν να επηρεάσουν δυσμενώς τη γνώμη των δικαστών (§4). Έτσι, ο ίδιος είναι υποχρεωμένος να υπερασπιστεί τον εαυτό του έναντι όλων όσων του καταμαρτύρησε ο Δημοσθένης.

Αξιοπρόσεκτη είναι η επιλογή του να αναφερθεί σύντομα στα βασικά και πιο επιζήμια σημεία της συκοφαντίας του αντιδίκου του, τα οποία επιχειρεί με μια πρώτη προσπάθεια να ανασκευάσει προκειμένου να ξεκαθαριστούν κάποια στοιχεία για το χαρακτήρα του και να αρθούν τα εμπόδια για την απροκατάληπτη αποδοχή των επιχειρημάτων του. Οι κατηγορίες της δωροδοκίας, της προσβολής της αιχμάλωτης Ολύνθιας, της σχέσης του κατηγορουμένου με τον Φιλοκράτη και τον Φρύνωνα και

⁵⁶ Ελένης εγκώμιον 8 (έλεον πολύδακρυον και πόθον φιλοπενθή)

της ομοιότητάς του με τον τύραννο της Σικελίας Διονύσιο⁵⁷ συνιστούν ισχυρά πλήγματα της εικόνας του και αποδείξεις της ενοχής του, οπότε πρέπει να διαψευστούν από την αρχή του λόγου. Χαρακτηρίζονται λοιπόν ως συκοφαντίες και αντιμετωπίζονται ανάλογα. Η τακτική αυτή παραπέμπει στις συμβουλές του Αριστοτέλη για τον τρόπο ανασκευής των κατηγοριών και συκοφαντιών του αντιδίκου⁵⁸. Κατά συνέπεια, το προοίμιον διανοίγει και προλειαίνει το δρόμο για την διήγησιν και την απόδειξιν, οι οποίες συνιστούν τον πυρήνα του λόγου και είναι ζωτικής σημασίας για την απόδειξη της αθωότητας του κατηγορουμένου.

Ο αντίδικος παρουσιάζεται με τα μελανότερα χρώματα ως θρασύς συκοφάντης, που θέτει άδικα σε κίνδυνο τη ζωή του ρήτορα⁵⁹. Έτσι, ο κατηγορούμενος δεν διστάζει να παραποιήσει τις προτροπές του Δημοσθένη προς τους δικαστές να μην επηρεαστούν από τη φωνή και τη ρητορική δεινότητα του αντιπάλου του και να τις μετατρέψει στο παράλογο αίτημα να μην δώσουν σημασία στην απολογία του⁶⁰. Η υποτιθέμενη επιδίωξη του κατηγορούμενου να διαβάλει τον ομιλητή και να τον στερήσει από το θεμελιώδες δημοκρατικό δικαίωμα της απολογίας προϊδεάζει το ακροατήριο για τα κίνητρα και τις μεθόδους του Δημοσθένη, του οποίου η άμεμπτη εικόνα αρχίζει σιγά σιγά να αμαυρώνεται. Στόχος του Αισχίνη είναι να προκαλέσει τη δυσαρέσκεια και, ακόμη καλύτερα, την αγανάκτηση των δικαστών για την τακτική του κατηγορούμενου και την απόπειρά του να τους παρασύρει στα συμπεράσματα που εκείνος επιθυμεί⁶¹.

Θα μπορούσε κάποιος να ισχυριστεί ότι χρησιμοποιούνται δύο προοίμια

⁵⁷ Δημ. XIX α) §3 β) §4 γ)§8 δ)§ 10. Ιδιαίτερα ως προς την παρομοίωση του Αισχίνη με τον τύραννο των Συρακουσών, Διονύσιο, εντύπωση προκαλεί η απουσία του σχετικού χωρίου από το λόγο του Δημοσθένη, από όπου αντλεί ο Αισχίνης το υλικό του. Σύμφωνα με μια πιθανή ερμηνεία, κατά την αναθεώρηση του λόγου του ο Δημοσθένης ίσως παρέλειψε τα σχετικά χωρία, που συνιστούν δριμεία διαβολή και θίγουν την εικόνα του ως ανθρώπου και ρήτορα.

⁵⁸ Αριστοτέλη ρητορική 1416α 27-28

⁵⁹ G3 'Αλλ' οἶμαι Δημοσθένης

οὐ χαίρει δικαίοις λόγοις, οὐδ' οὕτω παρεσκεύασται,

⁶⁰ τῶν αἰτιῶν πρὸς ἃς ἀπολογήσασθαι με δεῖ, καὶ τὰς τέχνας καὶ τὰς κατασκευὰς τοῦ κατηγοροῦ καὶ τὴν ἀμότητα, ὅς ἐτόλμησε ..

⁶¹ τὴν ὑμετέραν ὄργην ἐκκαλέσασθαι βεβούληται. Καὶ κατῆ ὄρηκε δωροδοκίας, ἀπίθανος ὢν πρὸς τὴν ὑποψίαν ταύτην

τὸν γὰρ ἐπὶ ταῖς δωροδοκίαις προτρεπόμενον τοὺς δικαστὰς ὀργίζεσθαι, αὐτὸν χρῆ πολὺ τῶν τοιούτων ἔργων ἀφεστάναι.

5.3 1η πρεσβεία

&12-56 Η αναφορά στην 1η πρεσβεία στόχο έχει δύο στόχους:

A) να δείξει ότι η ειρήνη του Φιλοκράτη που έδωσε στο Φίλιππο ό,τι ζητούσε ή τουλάχιστον προλείανε το έδαφος για την επέκτασή του, υποστηρίχτηκε κυρίως από το Δημοσθένη και το Φιλοκράτη που συνεργάστηκαν άψογα (βλ. &18,20,56)⁶². Κάτι τέτοιο πρέπει να κινήσει υποψίες και έτσι αντιστρέφει την κατηγορία εναντίον του Δημοσθένη ότι από υποστηρικτής του Φίλιππου έγινε εχθρός.

B) Συγκεκριμένα, ο Αισχίνης φροντίζει να διαστρεβλώσει την εικόνα του αντιδίκου με το να τον γελοιοποιήσει και να του αποδώσει αρνητικές ιδιότητες και ταπεινά κίνητρα. Επιπλέον στοχεύει να πλήξει την φήμη που τον ακολουθούσε και την εικόνα που είχαν οι Αθηναίοι για αυτόν ως δεινό διαπραγματευτή. Στη διακωμώδηση του Δημοσθένη συμβάλλει:

A) η παραστατική αντίθεση ανάμεσα στην αρχική κομπορρημοσύνη του και στην μετέπειτα ταπεινωτική αμηχανία του μπροστά στο Φίλιππο, που τον κατέστησε ανίκανο να εκφωνήσει τον προσχεδιασμένο λόγο του και να φέρει εις πέρας την αποστολή του. Ιδιαίτερα δε η σκηνή που ο Φίλιππος, κατά την οποία ο Δημοσθένης διατεινόταν ότι θα τον αποστομώσει, και περηφανευόταν ότι θα ράψει το στόμα του Φιλίππου με χοντρό σχοινί βρέθηκε να τον ενθαρρύνει για να ξαναβρεί τα λόγια του, είναι πολύ ατιμωτική για τον αντίδικο και προκαλεί τη θυμηδία των δικαστών, αλλά και των αναγνωστών του λόγου. Μάλιστα αν και ήταν μεγαλύτερος και έπρεπε να προηγείται έναντι των άλλων απεσταλμένων σύμφωνα με το έθιμο της πρεσβείας, ζήτησε να μιλήσει αργότερα στον. Επιπλέον, η επιλογή του συγκεκριμένου περιστατικού είναι

⁶² Ἐ18ῚΡηθέντων δῚ τούτων, ψήφισμα ἔγραψεν ὁ Φιλοκράτης ἑλέσθαι πρέσβεις πρὸς Φίλιππον ἄνδρας δέκα, οἵτινες διαλέξονται Φιλίππῳ περὶ εἰρήνης καὶ τῶν κοινῆ συμφερόντων Ἀθηναίους καὶ Φιλίππῳ. Χειροτονούμενον δῚ τῶν δέκα πρέσβεων, ἐγὼ μῚν προεβλήθην ὑπὸ Ναυσικλέους, Δημοσθένης δῚ ὑπῚ αὐτοῦ Φιλοκράτους, ὁ νυνὶ Φιλοκράτους κατηγορῶν.

ιδιαίτερα επιτυχημένη καθώς είναι γνωστή δυσκολία που είχε ο Δημοσθένης στην έκφραση⁶³.

Β) Παράλληλα κατά τη διάρκεια της πρεσβείας εμφανιζόταν να λέει απίστευτα πράγματα στους άλλες πρεσβευτές καθότι ο Φίλιππος δεχόταν πρέσβεις σχεδόν από όλη την Ελλάδα. Κάτι τέτοιο επισημαίνει ο Αισχίνης εξέθετε την Αθήνα σε όλη την Ελλάδα⁶⁴. Γεγονός που επισημαίνεται συνέβη και κατά τη διάρκεια της δεύτερης πρεσβείας.

12-19 χρονικό πλαίσιο διατύπωσης της κατηγορίας

20-39 σκηνοθετική παρουσίαση του λόγου του Δημοσθένη και του ίδιου μπροστά στο Φίλιππο

40-56 η αναφορά μπροστά στην εκκλησία του δήμου για τα γεγονότα της 1ης πρεσβείας. Όταν επανήλθαν στην Αθήνα ζήτησε ο Δημοσθένης από τον Αισχίνη να πουν στους Αθηναίους ενώπιον της εκκλησίας του δήμου ότι ο Φίλιππος δεν ήταν επιδέξιος συνομιλητής πράγμα που δεν ίσχυε ενώ προηγουμένως είχε συμφωνήσει με

⁶³ 35

ῥηθέντων δ' καὶ τούτων καὶ ἑτέρων λόγων, ἤδη καθήκεν εἰς Δημοσθένην τὸ τῆς πρεσβείας μέρος, καὶ πάντες προσεῖχον ὡς ὑπερβολὰς τινὰς δυνάμεως ἀκουσόμενοι λόγων, καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον, ὡς ἦν ὕστερον ἀκούειν, καὶ πρὸς τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ ἐξήγγελο ἢ τῶν ἐπαγγελιῶν ὑπερβολή. Οὕτω δ' ἀπάντων διακειμένων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, φθέγγεται τὸ θηρίον τοῦτο προοίμιον σκοτεινόν τι καὶ τεθνηκὸς δειλία, καὶ μικρὸν προαγαγὼν ἄνω τῶν πραγμάτων, ἐξαίφνης ἐσίγησε καὶ διηπορήθη, τελευτῶν δὲ ἐκπίπτει τοῦ λόγου.

⁶⁴ 41 Διαλαμβάνων γὰρ ἕκαστον ἡμῶν ἐν μέρει, τῷ μ' ἔρανον συστήσειν ἐπηγγέλλετο καὶ βοηθήσειν τοῖς ἰδίοις, τὸν δ' εἰς στρατηγίαν καταστήσειν ἔμοι δ' παρακολουθῶν καὶ τὴν φύσιν μακαρίζων καὶ τοὺς λόγους οὐδ' εἶπον ἐγκωμιάζων πολλὸς ἦν τοῖς ἐπαίνοις καὶ ἐπαχθῆς. Συνδειπνούντων δ' ἡμῶν ἀπάντων ἐν Λαρίσῃ, εἰς αὐτὸν μ' ἔσκωπτε καὶ τὴν ἀπορίαν τὴν ἐν τῷ λόγῳ συμβᾶσαν ἑαυτῷ, τὸν δ' Φίλιππον τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον ἀνθρώπων ἔφη πάντων εἶναι δεινότατον.

τους άλλους πρέσβεις για την ικανότητα του Φιλίππου. Παρουσιάζει έτσι το Δημοσθένη να ψεύδεται και προσπαθεί έτσι να ανασκευάσει την κατηγορία του Δημοσθένη ότι δεν δια τηρεί σταθερότητα στις πολιτικές απόψεις. Μάλιστα τον απογυμνώνει από το δικαίωμα κατηγορίας καθώς αναφέρει ότι ενώπιον της εκκλησίας του Δήμου δεν ανέφερε τίποτα και συμφώνησε με όσα λέχθηκαν, τώρα τον κατηγορεί για προδοσία⁶⁵.

57-69 απόρριψη της κατηγορίας για καθυστέρηση αναχώρησης της πρεσβείας αλλά και διαφορετικής θέσης και πρότασης από με αυτή της 18ης Ελαφηβολιώνος (μίας μέρας μετά) (ενθυμήματα- σχήματα λόγου)

70-74 παρατίθενται οι ατελέσφορες προσπάθειες του αθηναϊκού στρατού και στόλου (διήγηση)

74-77 επίκληση των συμφορών του τέλους του πελοποννησιακού πολέμου ως επιχείρημα υποστήριξης της ειρήνης

78 άμεση γνώση μέσω της αναφοράς στην οικογένειά του

79 αναφορά στις πολιτικές συνθήκες της Ελλάδας (αποτυχημένη πρεσβεία στην Αρκαδία) κάτω από τις οποίες υποστήριξε την ειρήνη

80 αναφορά στο ρόλο των πρέσβων και στην κρίση της θητείας τους

81-88 άμεση βολή για υπαιτιότητα του Δημοσθένη για την κατάληξη της υπόθεσης του Κερσοβλέπτη Επιπλέον, ο Αισχίνης, προκειμένου να ανασκευάσει την κατηγορία της δωροδοκίας, επιστρατεύει έναν από τους γνωστότερους κοινούς τόπους και μεταφέρει τη επίθεση στο ήθος του αντιπάλου και την ενοχή από τον εαυτό του στον κατηγορο.

⁶⁵ 40` Ἀφορμώντων δ' ἡμῶν οἴκαδε ἐκ τῆς πρεσβείας,
ἐξαίφνης κατὰ τὴν ὁδὸν παραδόξως καὶ φιλανθρώπως
πρὸς ἕκαστον διελέγετο. Ὅ τι μὲν οὖν ποτ' ἦν ὁ κέρκωψ
ἢ τὸ καλούμενον παιπάλημα ἢ τὸ παλίμβολον ἢ τὰ τοιαῦτα
ρήματα, οὐκ ἤδειν πρότερον νυνὶ δ' ἐξηγητὴν τοῦτον
λαβὼν τῆς ἀπάσης κακοηθείας μεμάθηκα

89-93 απορρίπτει τον ισχυρισμό του Δημοσθένη ότι η καθυστερημένη αναχώρηση επέτρεψε την ήττα του Κερσοβλέπτη (ενθύμημα, αποστροφή στους δικαστές, σχήματα λόγου)

94-96 αναφορά στη 3η πρεσβεία και στην κατηγορία της προσπάθειας αποφυγής της από τον Αισχίνη

97-118 αναφορά στα γεγονότα της δεύτερης πρεσβείας και εκ διαμέτρου αντιθετική παρουσίαση της δική του ομιλίας και της εν γένει παρουσίας με αυτή του Δημοσθένη. Συνοπτικά στο 118 παραθέτει τη συνολική του προσπάθεια Προσπαθεί επιπλέον να πλήξει την εικόνα του αντιπάλου του του: ⁶⁶

A) Αναφέροντας την έλλειψη ρώμης και δύναμης και χαρακτηρίζεται μαλθακός και ανίκανος να πιεί ανέρωτο κρασί, χαρακτηρίζεται μάλιστα γυναίκα και όχι άνδρας⁶⁷.

B) Τον χαρακτηρίζει Σκύθη που έχει δουλική καταγωγή καθότι η μητέρα του καταγόταν από τη Θράκη⁶⁸ 66 και μάλιστα ενέργησε ο πατέρας του να τον εγγράψει στους Αθηναϊκούς καταλόγους

119-120 αναφορά στην κατηγορία για τις ψευδείς υποσχέσεις που έδωσε και προσπάθεια απόσχιση της ευθύνης.

121-124 αντίκρουση της κατηγορίας ότι εμπόδισε τον Δημοσθένη να εκθέσει την θέση του μπροστά στο αθηναϊκό κοινό (ενθύμημα).

⁶⁶ βλέπε σημείωση 69 για τη διακοπή της χρονολογικής αφήγησης των γεγονότων και την προσπάθει του Αισχίνη να στρέψει αλλού την προσοχή των δικαστών κατηγορώντας τον Δημοσθένη και αναφερόμενος στη στάση κατά τη διάρκεια της πρεσβείας

⁶⁷ Ἄρ' οὖν, ὦ Ἀθηναῖοι, δοίητ' ἄν μοι συγγνώμην, εἰ κίναιδον αὐτὸν προσειπὼν καὶ μὴ καθαρεύοντα τῷ σώματι, φωνὴν ἀφήησιν, ἔπειτα τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ κατηγορήματος τοῦ περὶ Κερσοβλέπτην ἐπ' αὐτοφῶρῳ δείξαμι ψεῦδος ὄν;

⁶⁸ 157

καὶ Σκύθη παραδοῦναι,

124-129 αντίκρουση της κατηγορίας ότι συναντήθηκε ιδιωτικά με τον Φίλιππο και πρόταση για εξέταση των δούλων που τον συνόδευαν.

136-137 ο Δημοσθένης υποστηρικτής του αιτήματος του Φίλιππου παρά υπερασπιστής των Βοιωτών.

138-143 άμεση παρέμβαση του Αισχίνη για τη σωτηρία του φωκικού πληθυσμού (πολυσύνδετο σχήμα και επισυσώρευση χρονικών προτάσεων για να τονιστεί η παρέμβαση του Αισχίνη στη δύσκολη συγκυρία).

144-145 σύγκριση και αντίθεση ανάμεσα στη φήμη και τη συκοφαντία (ισόκωλα και ομοιοτέλευτα) με αφορμή τον ισχυρισμό του Δημοσθένη ότι η κακή φήμη τον συνοδεύει.

146-152 παρουσίαση της οικογένειάς του.

153-158 απόρριψη της κατηγορίας προσβολής μίας ολύνθιας γυναίκας

159-161 σύνοψη κατηγοριών και προσπάθεια ανασκευής τους- απορρίπτει γενικά τις κατηγορίες που απορρέουν από το ρόλο του ως πρέσβη.

162-163 προσπάθεια απόρριψης της θέσης για τη συμμετοχή του με προεξάρχοντα ρόλο σε γιορτές που οργανώθηκαν από το Φίλιππο την ώρα που κατεδαφιζόταν η Φωκίδα

164-165 Υπεραμύνεται του ρόλου του ως πρέσβη αλλά των συμβουλών προς τους Αθηναίους με γνώμονα πάντα το συμφέρον τους (αντιφάσκει βέβαια με την άποψη ότι δεν άλλαξε πολιτική παράταξη και γνώμη.

167-170 αναφορά στις στρατιωτικές υπηρεσίες προς την πατρίδα

172-178 επιχειρήματα υπέρ της ειρήνης (απόσπασμα προσαρμοσμένο από το λόγο του Ανδοκίδα περί ειρήνης).

180-183 αναφορά στην 'κακή του τύχη' που έγινε αντικείμενο φθόνου ενός συκοφάντη, άθλιου κ.τ.λ. διαμετρικά αντίθετα ο ίδιος που δεν έχει αδικήσει κανένα (ρητορικός τόπος βλ. επίλογο υπέρ Μαντιθέου' του Λυσία)

184 σύντομος επίλογος και κλήση των μαρτύρων

Γενικά ο λόγος του Αισχίνη δομείται πάνω από τρεις αφηγήσεις: Αυτήν της πρώτης πρεσβείας 11-56 , της δεύτερης πρεσβείας (97-118) η οποία διακόπτεται από μία αναφορά στα χρόνια που ακολούθησαν την πτώση της Αμφίπολης. Ο σκοπός αυτής της διακοπής εξυπηρετεί την υπερασπιστική γραμμή του Αισχίνη απέναντι στις κατηγορίες του Δημοσθένη και κυρίως την δικαιολόγηση της στάσης που κράτησε κατά τη δεύτερη πρεσβεία και μετά⁶⁹ Η διακοπή της χρονολογικής σειράς επισημαίνει ο Carey υποκρύπτει ενοχή του Αισχίνη και βάσιμες υποψίες υπαιτιότητας για την καθυστέρηση της δεύτερης πρεσβείας ⁷⁰ . Γενικά αξιοποιούνται τα διδάγματα του Αριστοτέλη για τη διήγηση που αναφέρει ότι η διήγηση θα πρέπει να είναι παθητική δηλαδή να εκφράζει συναίσθημα⁷¹.

⁶⁹ Greek oratory, Stephen Usher Oxford σελ .284

⁷⁰ Carey ,*Aeschines* ,28 βλέπε παραπάνω και σημείωση 65

⁷¹ Αρστ.ρητορική 1317 a31. ἔτι ἐκ τῶν παθητικῶν λέγε διηγούμενος καὶ τὰ ἐπόμενα [καὶ] ἄ ἴσασι, καὶ

τὰ ἴδια ἢ σεαυτῷ ἢ ἐκείνῳ προσόνταρ ὅ δ' ὄχετό με ὑποβλέψας". καὶ ὡς περὶ Κρατύλου Αἰσχίνης, ὅτι διασίζων,

τοῖν χειροῖν διασειῶνρ πιθανὰ γάρ, διότι σύμβολα γίνονται

ταῦτα ἄ ἴσασιν ἐκείνων ὧν οὐκ ἴσασιν. πλείστα δ' τοιαῦτα

λαβεῖν ἐξ Ὁμήρου ἔστινρ

6 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΔΙΗΓΗΣΗΣ

6.1 Εισαγωγή

Σε κάθε αφήγηση υπάρχουν τα γεγονότα που συμβαίνουν και κάποιες πράξεις που τα προκαλούν (αφηγηματικό περιεχόμενο). Ο αφηγητής αφηγείται ένα μύθο (υπόθεση), του δίνει μορφή (κατασκευαστικά «υλικά» του έργου: γλώσσα, εκφραστικοί τρόποι, μέσα), δομή (εξωτερικό «χτίσιμο» του κειμένου) και πλοκή (εξέλιξη της δράσης: περιπέτειες, κλιμάκωση, κορύφωση και λύση του έργου).

Η παρουσίαση των χαρακτήρων μπορεί να είναι άμεση όταν ο συγγραφέας περιγράφει ο ίδιος τους χαρακτήρες ή έμμεση, όταν η ηθογράφηση γίνεται μέσα από τους μηχανισμούς της πλοκής, ανάλογα με τη συμπεριφορά των προσώπων.

Οφείλουμε όμως να δηλώσουμε ότι κάθε είδος ρητορικής επεξεργασίας της ιστορίας τη διαφοροποιεί, μεταθέτει τα νοηματικά βάρη επηρεάζει την επιλογή των λεπτομερειών και την κατανομή των μερών. Οι ρήτορες πρέπει να βρουν με τον τρόπο τους ανταπόκριση στον ακροατή ή αναγνώστη ή τουλάχιστον να προκαλέσουν το ενδιαφέρον του. Υπήρχε ανάγκη επαγγελματικής σύνθεσης γιατί από το αποτέλεσμα της δίκης κρεμόταν το πολιτικό μέλλον, η περιουσία κ.τ.λ. των διαδίκων είτε του ενάγοντος είτε του εναγόμενου⁷². Οι συναρπαστικές στιγμές πρέπει να διανεμηθούν προμελετημένα η συμπάθεια και η κριτική του ακροατή πρέπει με κάθε μέσο να καθοδηγηθεί κατάλληλα ώστε να επιτευχθεί ο σκοπός να κερδηθούν όσο το δυνατό περισσότεροι ψήφοι από τους ακροατές και να μη θεωρήσουν ταυτόχρονα οι ίδιοι ότι μεροληπτούν αλλά εξασκούν σωστά το λειτούργημά τους. Οφείλουμε βέβαια να παρατηρήσουμε ότι κάθε είδος έχει τις δικές του συμβάσεις και έτσι πρέπει να ξεκαθαρίσουμε ότι η διήγηση σε ρητορικό λόγο δεν μπορεί να ταυτιστεί με άλλες

⁷² Speech in Speech, Victor Berns σελ.151, INC

διηγήσεις σε άλλα είδη και μόνο για συνάφειες θα μπορούσαμε να μιλήσουμε. Επειδή σύμφωνα με τους γλωσσολόγους ο τρόπος, **η λέξις** όπως θα με συμπληρώσουν οι κλασικοί φιλόλογοι είναι ισοδύναμος του περιεχομένου, θα προσπαθήσουμε μέσω της παρούσης εργασίας να μελετήσουμε το ύφος του Αισχίνη στο λόγο του περί παραπρεσβείας⁷³.

6.1.1 *Ψευδαίσθηση αμεσότητας των γεγονότων*

Διαφαίνεται στο έργο του Αισχίνη σκηνοθετική παρουσίαση της πρεσβείας με την οποία ήταν συμπρέσβης με τον Δημοσθένη. Η έκθεση δρωμένων και λόγου συχνά συνδέονται με στόχο την παρουσίαση της αναξιόπιστης όπως υποστηρίζει προσωπικότητας του αντιπάλου του όσα περισσότερα ατομικά χαρακτηριστικά προσδίδονται στον αντίπαλό του τόσο περισσότερο πλησιάζουμε στο χαρακτήρα του με στόχο να κάνει τους ακροατές να αισθανθούν και όχι απλά να χαρακτηρίσει. Η σκηνοθετημένη παρουσίαση των συνθηκών της πρεσβείας και των διαλόγων που εκεί διημείφθησαν στόχο προφανώς έχει τη συναισθηματική εμπλοκή των ακροατών.

Για να ενισχύσει την ψευδαίσθηση συμμετοχής και άρα τη συναισθηματική εμπλοκή δεν διστάζει να χρησιμοποιήσει αυτούσια τα λόγια του Δημοσθένη που υποτίθεται τα ανέφερε και έτσι να δώσει στα λεγόμενά του ένα επιπλέον χαρακτήρα αξιοπιστίας (βλ. παρακάτω αντίστοιχο κεφ.). Η σκηνική έκθεση των γεγονότων, ο διάλογος και η προσωπική συνειδησιακή παρουσίαση γίνονται ο καθρέφτης των θέσεων του ήρωα και ταυτόχρονα η προσπάθεια υιοθέτησης αυτών των θέσεων από τους ακροατές (βλ. παρακάτω ανάλυση για το κάθε μέρος της αφηγηματικής τεχνικής). Οφείλουμε να παρατηρήσουμε ότι η έκθεση των γεγονότων και τα σχόλια του ρήτορα συμφύρονται κάτι που θα διαπιστωθεί και στη συνέχεια. Παρατηρούμε ότι έχουμε **σκηνοθεσία διαλόγων και γεγονότων και παρουσίαση τύπου** (βλ. παρακάτω)

⁷³ Griffith Williams G.r

6.1.2 Αντίθεση ομιλητή και αντίδικου

Α) Παρουσίαση του ομιλητή ως διαμετρικά αντίθετου από τον αντίδικό του τόσο ως προς το ήθος και το χαρακτήρα όσο και ως προς τις ενέργειες. Πρέπει να λάβουμε υπόψη ότι όσο περισσότερα γνωρίζει ο ακροατής τόσο μεγαλύτερη είναι η προθυμία του να κατηγορήσει η να συμπαθήσει. Επειδή οι άνθρωποι έχουμε την τάση να πιστεύουμε σε ιστορίες που ταιριάζουν με τις εμπειρίες μας η με ιστορίες που έχουμε ακούσει η παρουσίαση του ήθους του Δημοσθένη έπρεπε να βασίζεται σε πρότυπα αποδεκτού η μη αποδεκτού πολίτη από την Αθηναϊκή κοινωνία. Η επιλογή παρουσίασης του ήθους ήταν εξαρτημένη από το τι θεωρούσαν οι ένορκοι ως σωστό. Στην αρχαία Αθήνα ήταν δακτυλοδουκτούμενοι οι πολίτες που κόμπαζαν και υπερηφανεύονταν αλλά ήταν ανίκανοι να πράξουν αυτά που υπόσχονταν. Επίσης οι Αθηναίοι είχαν υποφέρει από αυτούς που θεωρούνταν ασυνεπείς στην συμπεριφορά τους και στο χαρακτήρα τους. Στην πραγματικότητα δεν είναι μόνο λόγος απολογίας αλλά και λόγος κατηγορίας. Έτσι έπρεπε να κατασκευαστεί ο χαρακτήρας και να μοιάζει πραγματικός. Η πειθώ λοιπόν είναι ανάλογη με το ψυχολογικό ποιόν του ακροατή. Γίνεται προσπάθεια σαφούς καθοδήγησης των συμπαθειών μέσω της έμμεσης προβολής των κινήτρων του Δημοσθένη. Συγκεκριμένα, ο Αισχίνης φροντίζει να διαστρεβλώσει την εικόνα του αντιδίκου με το να τον γελοιοποιήσει και να του αποδώσει αρνητικές ιδιότητες και ταπεινά κίνητρα η Susan Lape παραθέτει ότι η διαρκής επίθεση του Δημοσθένη στόχο έχει να καταδείξει ότι πίσω από τα πολιτικά κίνητρα κρύβεται άγριος ανταγωνισμός, ζήλεια και εχθρότητα ανάμεσα στους δύο άνδρες⁷⁴. Το Δημοσθένη που παρουσιάζει δεν είναι αξιοσημείωτο επειδή μοιάζει να είναι πραγματικό και πειστικό αλλά γιατί ο Αισχίνης περιμένει να φανεί ότι οι πολιτικοί ηγέτες δεν διαθέτουν και την προσδοκώμενη ικανότητα⁷⁵. Ο Αισχίνης παρουσιάζει τις πρεσβείες στη Μακεδονία λιγότερο σαν ένα ανταγωνισμό ανάμεσα στους αντιπροσώπους του Φιλίππου και στους απεσταλμένους των Αθηναίων και περισσότερο σαν ανταγωνισμό ανάμεσα στον Αισχίνη και τον Δημοσθένη. Ήδη έχει αρχίσει να διαμορφώνεται μια νέα εικόνα του Δημοσθένη, η οποία συμπληρώνεται από

⁷⁴ Στη ρητορική του Αριστοτέλη στο 1388a31 αναλύει ποια συναισθήματα προκαλούν το φθόνο και έτσι παρουσιάζονται

⁷⁵ The state of blames, Susan Lape (critical analysis of law) σελ 108

τα κίνητρα και τις ενέργειες που του αποδίδει ο αντίδικος⁷⁶. Έτσι ο κατηγορος παρουσιάζεται ως ένας πανούργος και δόλιος πολίτης, ο οποίος στήνει παγίδες στους συμπρεσβευτές του προκειμένου να τους συκοφαντήσει και να προβάλει τον εαυτό του⁷⁷. Αυτό το πετυχαίνει με τη συνεχή μεταβολή της στάσης και των θέσεων του, η οποία αποσκοπεί να μπερδέψει τους συμπρεσβευτές του και να τον καταστήσει αρεστό στην πόλη. Πίσω από αυτήν την ύπουλη συμπεριφορά κρύβεται ο φθόνος του Δημοσθένη για όσους αποδεικνύονται καλύτεροι από αυτόν⁷⁸. Ως θύμα αυτού του φθόνου προβάλλεται και ο Αισχίνης, ο οποίος παρουσιάζεται να συκοφαντείτε και σύρεται άδικα στα δικαστήρια. Ο Αισχίνης γνώριζε πολύ καλά τον τρόπο να καθοδηγήσει τις συμπάθειες και αντιπάθειες των ακροατών του, καθώς η περιγραφή του εσωτερικού κόσμου είναι το αποτελεσματικότερο μέσο για την καθοδήγηση των συμπαθειών η των αντιπαθειών του ακροατή και συμβαίνει ανεπαίσθητα. Μάλιστα όσο περισσότερο μαθαίνει ο ακροατής τόσο μεγαλύτερη είναι η προθυμία του να κατηγορήσει η να συμπαθήσει. Έτσι ο λόγος περί παραπρεσβείας αντί για λόγος απολογίας είναι λόγος κατηγορίας. Παράλληλα ο ίδιος φαίνεται να χτίζει το χαρακτήρα του απλού και ανεπιτήδευτου πολίτη που δεν έχει σχέση με τις ρητορικές τακτικές του αντιπάλου του⁷⁹

Β) Περαιτέρω υποβάθμιση του νοήματος και της μορφής των λόγων του Δημοσθένη επιτυγχάνεται με την παράθεση των αντιδράσεων των συμπρεσβευτών και των συμπολιτών του απέναντι στις θέσεις του και τον τρόπο που τις εξέφραζε. Έτσι, ο Αισχίνης παρουσιάζει τους Αθηναίους να δυσαρεστούνται από τη λογοδότηση του Δημοσθένη για τα πεπραγμένα στην πρεσβεία και να αποδοκιμάζουν αυτόν και τις προθέσεις του. Με αυτόν τον τρόπο, ο ρήτορας επιδιώκει να επικυρώσει τη γνώμη του

⁷⁶ Για τη σημασία των προθέσεων του ομιλητή ή του αντιδίκου ως προς την ανασκευή ή την κατασκευή των διαβολών βλ. Αριστ. Ρητ. 1374 a 11-12 & 1416 a 18-21, ό.π. σ. 11 & σημ. 29

⁷⁷ 57 ἀληθῆ λέγω, λαβέ μοι τὰ ψηφίσματα, ἵνα εἰδῆτε, ὦ ἄνδρες, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν αὐτοῦ καὶ τὸν φθόνον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων μετὰ Φιλοκράτους κοινωνίαν, καὶ τὸ ἦθος ὡς ἐπίβουλον καὶ ἄπιστον.,

⁷⁸ 54 ἀληθῆ λέγω, λαβέ μοι τὰ ψηφίσματα, ἵνα εἰδῆτε, ὦ ἄνδρες, καὶ τὴν ἀνωμαλίαν αὐτοῦ καὶ τὸν φθόνον, καὶ τὴν τῶν πραγμάτων μετὰ Φιλοκράτους κοινωνίαν, καὶ τὸ ἦθος ὡς ἐπίβουλον καὶ ἄπιστον.

⁷⁹ Carey ,*Aeschines* ,21

για τον αντίδικό του καθώς φαίνεται να την συμερίζεται η πλειοψηφία των πολιτών, και να πλήξει ισχυρά τη φήμη του Δημοσθένη ασκεί επαγγελματία ρήτορα και πολίτη που ασχολείται με τα κοινά.⁸⁰

Γ) Πέρα από αυτό πρέπει κυρίως να παρατηρήσουμε την **αντίθεση** που διατρέχει όλο το λόγο του ανάμεσα στον απλό πολίτη και τον ρήτορα .Από τη μια έχουμε τον πιστό δούλο της πόλης που προσπαθεί με κάθε τρόπο να εκτελέσει την αποστολή που του έχει ανατεθεί και από την άλλη έχουμε τον ρήτορα που κίνητρο έχει τη ζήλια και προσπαθεί να πλήξει το κύρος του αντιπάλου του .⁸¹Κάτι τέτοιο εξάλλου φαίνεται και από το προοίμιο ,όπου προσπαθεί να δείξει το φόβο του από τις τέχνες και τις κατασκευές του αντιπάλου του και από την άλλη αρνείται κάθε συναισθηματισμό στον Δημοσθένη καθώς στη 2η π^αράγραφο προσθέτει το ού δια οργήν ενώ στην 1^η μιλά για ωμότητα .Ετσι παρατηρούμε παρατηρούμε στο λόγο του σε αντίθεση με το Δημοσθένη λέξεις που δείχνουν σαφήνεια και τήρηση μιας γραμμικής σειράς παράθεσης των γεγονότων . έχουμε λοιπόν τους συνδυασμούς των λέξεων στην αφήγηση Πρώτων μ^ην γὰρί., δεύτερον δέ, .. (26,109,180) ή με λέξεις που επίσης δηλώνουν τη χρονολογική ακρίβεια έφεξις ..(24,26,96) ή σαφώς (11,,17,25,44,96,145,162).Με αυτό τον τρόπο προσπαθεί να δείξει τη διαφορά ύφους του με τον Δημοσθένη και παράλληλα να αποδείξει ότι είναι απλός πολίτης που αντιπαρατίθεται στα τεχνάσματα του αντιπάλου του με χειροπιαστές αποδείξεις χωρίς να χρειάζεται κάτι άλλο για να ισχυροποιήσει το λόγο του .Ακολουθεί πάντα την ίδια φόρμουλα ί,μετὰ ταῦτα ... ἦ και πάλιν και πάλιν

Ετσι παρατηρούμε να παραθέτει με σειρά τους λόγους που εκφώνησε ενώπιον του Φιλίππου και ταυτόχρονα την αναφορά των λόγων του μπροστά στην εκκλησία του Δήμου .Ετσι εντάσσει στρατηγικά τη σειρά των λόγων του για να αντιπαρατεθεί στη ρητορική του Δημοσθένη .

Ε)Από την άλλη υποβόσκει η αντίθεση ανάμεσα στον ρήτορα και τον ηθοποιό.⁸² Ο Easterling βλέπει μια προσπάθεια να δείξει τις δυνατότητες του επαγγελματός του

⁸⁰ Wooten,*clarity and Obsurity* ,40-43 αναφορά στη μεταρητορική χρήση του λόγου του .

⁸¹ Easterling P. actors and voices ,154

⁸² Easterling P. actors and voices ,160

Δείχνει ότι είναι ένα καλός ομιλητής και ότι μίλησε καλά μπροστά στον Φίλιππο της Μακεδονίας .Οι αναφορές εξάλλου στα επαγγέλματα είναι εμφανείς . Από τη μια ο Δημοσθένης προειδοποιεί να μην παρασυθούν από τη φωνή του και ο Αισχίνης να μην παρασυρθούν από τις τεχνικές του αντιπάλου του

ΣΤ) παράλληλα διαφέρεται η αντίθεση ανάμεσα στον πρέσβη και στον σύμβουλο .Ο αισχίνης επικεντρώνεται στους λόγους του να αποδείξει ότι στην πράξη είναι ένας άριστος πρεσβευτής από την άλλη ο Δημοσθένης τον κατηγορεί για αδυναμία πρόβλεψης των εξελίξεων και άρα κακό συμβουλάτορα του δήμου ,ικανότητα που είναι άμεσα συνδεδεμένη με την ιδιότητα του πρέσβη ,όπως ισχυρίζεται ο Δημοσθένης ⁸³.Ο Αισχίνης δεν αφηγείται ποτέ τους λόγους που εκφώνησε μπροστά στο αθηναϊκό κοινό ,πριν από κάθε πρεσβεία αντίθετα με τον αντιπαλό του .Ο ρόλος του είναι η αναφορά των γεγονότων και όχι οι συμβουλές προς τον δήμο ,όπως κάνουν οι ρήτορες .Τονίζει εμφανώς σε πολλά σημεία ότι ο Δημοσθένης και όχι ο Αισχίνης ήταν αυτός που υποστήριξε την ειρήνη του Φιλοκράτη ,αυτός είχε δημόσιο λόγο ,όπως ο καθένας πολίτης Στις παρ. 69 και 79 ισχυρίζεται ότι είναι περήφανος που τυποστήριξε κάτι τέτοιο ,όμως Ο Δημοσθένης είναι ο πρωτεργάτης της ..Στη συγκεκριμένη μάλιστα παράγραφο τονίζει την αντίθεση των ρητόρων με τον εαυτό του ⁸⁴

⁸³Bukler John ,*Demoshenes and Aeschines* ,124

⁸⁴ ζ. Ἐγὼ δ' ἐν μὲν τῷ πολέμῳ συνίστην, καθ' ὅσον ἦν δυνατός, Ἀρκάδας καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας ἐπὶ Φίλιππον· οὐδενὸς δ' ἀνθρώπων ἐπικουροῦντος τῇ πόλει, ἀλλὰ τῶν μὲν περιορῶντων ὅ τι συμβήσεται, τῶν δ' συνεπιστρατευόντων, τῶν δ' ἐν τῇ πόλει ῥητόρων χορηγὸν ταῖς καθ' ἡμέραν δαπάναις τὸν πόλεμον ποιουμένων, ὁμολογῶ συμβουλευσαὶ τῷ δήμῳ διαλύσασθαι πρὸς Φίλιππον καὶ τὴν εἰρήνην συνθέσθαι, ἦν σὺ νομίζεις νῦν αἰσχροῖαν οὐδ' ἄποπθ' ἀψάμενος ὅπλων, ἐγὼ δ' αὐτὴν εἶναι φημι πολλῷ καλλίῳ τοῦ πολέμου.

6.1.3 Αξιολογικά σχόλια του αφηγητή

Μέσω των αξιολογικών σχολίων του αφηγητή για τον αντίπαλό του (που ορισμένες φορές βγαίνουν τάχα αυθόρμητα από το στόμα του ομιλητή) και αποτελούν στοιχεία προλήψεως σε κάθε σκηνή που παρουσιάζεται ο Δημοσθένης. Έτσι η αναφορά στον ήρωα δεν γίνεται με το απλό όνομά του αλλά με επίθετα και χαρακτηρισμούς που προδιαθέτουν για τα αφηγούμενα που θα επακολουθήσουν.

Περίπου το ένα τρίτο των αναφορών στον επιτιθέμενο γίνονται με περιφράσεις με η χωρίς επίθετα δίπλα στο απλό όνομα υπάρχουν επίθετα χαρακτηρισμού που προδιαθέτουν αρνητικά τον ακροατή για τις ενέργειες που θα περιγράφουν του ήρωα. Έτσι συναντάμε (στ.36,40,43,49)⁸⁵.

Αντί να αναφερθεί σ αυτόν πριν παρουσιάσει κάποια σκηνή με πρωταγωνιστή τον Δημοσθένη με φράσει όπως ο Δημοσθένης η τουλάχιστον υποτιμητικά ούτος κ.τ.λ. προδιαθέτει το κοινό με μετωνυμίες όπως ο κέρκωψ, ο χρηστός ούτοσι Δημοσθένης⁸⁶, 77 ὁ Σίσυφος ὄδε τὰς χεῖρας,. Μάλιστα κάποιες φράσεις που προαναγγέλλουν σκηνές του Δημοσθένη φροντίζει να εκμυστηρευτεί στο κοινό με μορφή εσωτερικού μονολόγου ότι τότε κατανοεί ότι τότε κατανοεί την ακριβή σημασία των λέξεων παιλάλημα, κέρκωψ κ.τ.λ. (στην αφηγηματολογία αυτό ονομάζεται προιδεασμός).

6.1.4 Αβίαστες εντυπώσεις

Επειδή όπως γνωρίζουμε οι λόγοι εκφωνούνταν σ ένα κοινό που ήταν έτοιμο να τιμωρήσει όποιους υποτιμούσαν τη νοημοσύνη του έπρεπε ο ρήτορας να γίνει

⁸⁵ &36 Έπειδή δ' ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα, σφόδρα πάνυ σκυθρωπάσας ὁ χρηστός ούτοσι Δημοσθένης, ἀπολωλεκέναι , 40 πρὸς ἕκαστον διελέγετο. Ὅ τι μ' ἔν οὖν ποτ' ἦν ὁ κέρκωψ ἢ τὸ καλούμενον παιπάλημα ἢ τὸ παλίμβολον ἢ τὰ τοιαῦτα ῥήματα, οὐκ ἴδεν πρότερον ἢ νυνὶ δ' ἐξηγητὴν τοῦτον λαβὼν τῆς ἀπάσης κακοηθείας μεμάθηκα.

⁸⁶ σκυθρωπάσας ὁ χρηστός ούτοσι Δημοσθένης, ἀπολωλεκέναι 36, πρὸς ἕκαστον διελέγετο. Ὅ τι μ' ἔν οὖν ποτ' ἦν ὁ κέρκωψ 40, ἀνακροτήσας ὁ Σίσυφος ὄδε τὰς χεῖρας, 43

πιστευτός και να δημιουργήσει αβιάστες εντυπώσεις και ο αναπαριστάμενος εσωτερικός κόσμος του παρουσιαζόμενου να δείχνει ανεπεξέργαστος και αυθόρμητος.

Επειδή πρόκειται για περιφερειακό πρωτοπρόσωπο αφηγητή πρέπει να δικαιολογήσει απέναντι στον αναγνώστη τη γνώση σκέψεων που τα συνάγει από τις κινήσεις, την έκφραση του προσώπου ή τις αντιδράσεις της μορφής⁸⁷ ή περισσότερο την παρουσίαση των γεγονότων. Μάλιστα σε πολλά σημεία του λόγου φαίνεται ότι ο Αισχίνης εξανίσταται με τη συμπεριφορά του αντιδίκου του και σιγά σιγά τον αντιλαμβάνεται. Είναι σαν μία κάμερα να μας αποκαλύπτει τις ιδιότητες του κεντρικού ήρωα σιγά σιγά. Έτσι τον βλέπουμε να λέει τότε κατάλαβα τι ήταν το παιλάλημα, ο κέρκωψ κ.τλ. Πρέπει να επισημάνουμε πώς όσο περισσότερο μαθαίνει ο ακροατής τόσο μεγαλύτερη είναι η ροπή του να συμπαθήσει ή να αντιπαθήσει⁸⁸. Η γνώση των σκέψεων και των κρίσεων του παρουσιαζόμενου όφειλε να τεκμαίρεται από τις κινήσεις την έκφραση του προσώπου και τις αντιδράσεις της μορφής και κάτι τέτοιο συμβαίνει στον περί παραπροσβείας λόγο ου Αισχίνη όπως και στο Λυσία αργότερα στο υπερ Ερατοσθένους απολογία. Ο Αισχίνης αξιοποιεί πλήρως τα διδάγματα του Αριστοτέλη για την απόδοση πάθους στη διήγηση μέσα από την περιγραφή υποκρίσεως⁸⁹ (βλέπε υποσημείωση 52)

6.2 Συνάφεια μορφής και περιεχομένου

Α) Παρατηρούμε ότι αν αναφέρεται στον εαυτό του στις παραγράφους 18, 32, 36, 40 έως 43, 51, 62 και 84, 96, 97, 116 χρησιμοποιεί κατά το πλείστο μετοχές και μάλιστα σε γενική απόλυτη που βρίσκονται στην αρχή κυρίως της παραγράφου – πρότασης, ενώ όταν αναφέρεται στον Δημοσθένη χρησιμοποιεί αυτούσια τα λόγια του με το έφη ενδιάμεσα για να τονίσει τόσο την αντίθεση όσο και να χτίσει το

⁸⁷ Έτσι σε πολλά σημεία παρουσιάζονται κινήσεις του σώματός του και της μορφής του για παράδειγμα &43 ἀνακροτήσας ὁ Σίσυφος ὄδε τὰς χεῖρας, αλλοῦ παρουσιάζεται να τρίβει το κεφάλι του

⁸⁸ Σύμφωνα με τον Πλάτωνα στο Φαίδρο η ρητορική είναι ψυχαγωγία τις δια λόγων και επομένως ο ρήτορας για να την πετύχει θα πρέπει να ξέρει ψυχολογία αλλά και να μπορεί με κατάλληλα λόγια να κατευθύνει τα συναισθήματα των ακροατών. (Φαίδρος 271) ο Αριστοτέλης μάλιστα αναλύει διεξοδικά πώς προκαλούνται τα συναισθήματα

⁸⁹ Ρητορική υπόκρισις, Αν Κατσούρης, Παν Ιωαννίνων σελ.83

ψυχογράφημα του Δημοσθένη και να παρουσιάσει τις ενέργειες του⁹⁰. Παραθέτουμε παρακάτω την τυπική δομή της διήγησης που αφορά τον ίδιο. Παράλληλα χρησιμοποιεί συχνά χρονικά επιρρήματα για να τονίσει ότι χρησιμοποιεί απλή δομή και παραθέτει τα γεγονότα με τη χρονική σειρά⁹¹

6.2.1 Τυπική δομή πρότασης διήγησης

Γενικές απόλυτες +ρήμα (όταν γίνεται αναφορά στον εαυτό του)

&36 Έκπλαγέντος δὲ

οὐκ ἔμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν συμπρέσβειων ἀπάντων, καὶ

τὴν αἰτίαν πυνθανομένων δι' ἣν ταῦτ' εἶπεν, ἤρετό με

εἰ τῶν Ἀθήνησι πραγμάτων ἐπιλέλησμαι, &40 Ἀφορμώντων δ' ἡμῶν

οἴκαδε ἐκ τῆς πρεσβείας, ἐξαίφνης κατὰ τὴν ὁδὸν παραδόξως καὶ

⁹⁰ &35 Ῥηθέντων δ' καὶ τούτων καὶ ἐτέρων λόγων, ἤδη καθῆκεν εἰς Δημοσθένην τὸ τῆς πρεσβείας μέρος, καὶ πάντες προσεῖχον ὡς ὑπερβολὰς τινὰς δυνάμεως ἀκουσόμενοι λόγων ἄλλοι καὶ γὰρ πρὸς αὐτὸν τὸν Φίλιππον, ὡς ἦν ὕστερον ἀκούειν, καὶ πρὸς τοὺς ἐταίρους αὐτοῦ ἐξήγγελλο ἢ τῶν ἐπαγγελιῶν ὑπερβολή. Οὕτω δ' ἀπάντων διακειμένων πρὸς τὴν ἀκρόασιν, φθέγγεται τὸ θηρίον τοῦτο προοίμιον σκοτεινόν τι καὶ τεθηκὸς δειλία,ίι

&36μ. Ἐκπλαγέντος δ'

οὐκ ἔμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν συμπρέσβειων ἀπάντων, καὶ τὴν αἰτίαν πυνθανομένων δι' ἣν ταῦτ' εἶπεν, ἤρετό με

εἰ τῶν Ἀθήνησι πραγμάτων ἐπιλέλησμαι, καὶ τὸν δῆμον

&50 Ἀναγνωσθέντος δ'

εἶπεν ὅτι ἄκατὰ τοῦτο ἐξεπέμφθημεν, καὶ ταῦτα ἐπράττομεν ἅ ἐνταυθοῖ γέγραπται. Λαβ' δὴ μοι καὶ τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἤκομεν παρὰ Φιλίππου φέροντες. Ἐπειδὴ δ'

ἀνεγνώσθη, ἀπέχετε, ἔφη, ἅ τὴν ἀπόκρισιν, καὶ λοιπὸν

ὑμῖν ἐστὶ βουλευσασθαι. ἢ καὶ ἐπίσης 40,41,42 καὶ 116

⁹¹ Ὅταν αναφέρεται στους λόγους του Φιλίππου γράφει πρῶτον &25, δευτερον &26, καὶ παλιν .. καὶ παλιν ,&29-30

φιλανθρώπως πρὸς ἕκαστον διελέγετο. 642 Συναποφνηαμένου δ’

κάμοῦ τι τοιοῦτον, ὡς μνημονικῶς εἶποι πρὸς τὰ παρ’ ἡμῶν

ρήθέντα,

Αντίθετα, ὅταν αναφέρεται στον Δημοσθένη χρησιμοποιεῖ κυρίως ομοειδεῖς που συνδέονται με πολυσύνδετο ἢ με ασύνδετο σχῆμα προτάσεις που στο τέλος της παραγράφου υπάρχει συμπερασματική πρόταση. Ενδεικτικά αναφέρουμε την παρ.39⁹²

&39’Επειδὴ δὲ κατέστρεψεν εἰς φιλανθρωπίαν τοὺς λόγους ὁ

Φίλιππος, καὶ τὸ συκοφάντημα ὃ προειρήκει κατ’ ἐμοῦ πρὸς τοὺς

συμπρέσβεις οὗτος, ὡς ἐσομένου πολέμου καὶ διαφορᾶς

αἰτίου, διέπιπτεν αὐτῷ, ἐνταῦθα ἤδη καὶ παντελῶς ἐξιστά-

μενος αὐτοῦ καταφανῆς ἦν, ὥστε καὶ κληθέντων ἡμῶν ἐπὶ

ξένια δεινῶς ἀσχημονεῖν.

Παρατηρούμε παράλληλα ὅτι χρησιμοποιεῖ το επειδή συχνότερα σε σχέση με τα ἄλλους χρονικούς συνδέσμους⁹³.

6.3 Αυτούσια παράθεση λόγων

Παρατηρούμε χρήση του ευθέος λόγου ἤδη στην Τρίτη τετραλογία του Αντιφώντα ἀλλὰ αυτούσια παράθεση λόγων αρχίζουμε να ἔχουμε ἀπὸ τον Ανδοκίδη στο περί μυστηρίων καὶ ἀπὸ τον Ἰσαῖο αρχίζουμε να παρατηρούμε δραματικές καὶ μιμητικές ικανότητες του λόγου καὶ χρήσης του ευθύ λόγου⁹⁴. (Ὁ Πλάτωνας ἀπὸ τη ἄλλη στο Μενέξενο βάζει την Ασπασία σ’ ἓνα επικήδειο να μιλά σε ευθύ λόγο αναπαραγόμενο ἀπὸ τον Σωκράτη). Καὶ ἀπὸ την ἄλλη η αυθεντικότητα των μαρτυριῶν

⁹² Την ἴδια σύνταξη παρατηρούμε καὶ στην διήγηση της πρώτης πρεσβείας καὶ της δεύτερης

⁹³ Παράλαβε τις παρ. 25,47,48,39,36,108,113,128,131,

⁹⁴ Speech in Speech, Victor Berns σελ.132, INC

αρχίζει να είναι ζητούμενο. Κάτι τέτοιο ενισχύθηκε καθώς καταθέσεις μαρτύρων άρχισαν να διαβάζονται ήδη από τις αρχές του 5^{ου} αιώνα και μετά. Χαρακτηριστικό του Αισχίνη είναι η αυτούσια παράθεση των λόγων ή των δικών του ή του αντιπάλου του⁹⁵. Στόχος βεβαίως ήταν η απόδοση ενός ζωντανού λόγου αλλά και η επίφαση αληθείας στο λόγο του (είναι δύσκολο μετά από τα τρία χρόνια εκδίκησης της δίκης να θυμούνται ακριβώς οι ακροατές τις ομιλίες και τα λόγια που διαμείφθηκαν στη βολή και στην εκκλησία του δήμου. Γίνεται όμως κάτι τέτοιο ως προσπάθεια χειραγώγησης των ακροατών). Μάλιστα, υπάρχουν περιπτώσεις που θα τις παρουσιάσουμε παρακάτω που υπάρχει ένθετος ευθύς λόγος μέσα στον ήδη υπάρχοντα ευθύ λόγο Λόγος μέσα στον λόγο (αυτούσια παράθεση μέρους εκφωνηθέντος λόγου εγκιβωτισμός λόγου⁹⁶).

6.4 Το παρενθετικό έφη, όχι ως εισαγωγικό αλλά ως εμβόλιμο

Όταν πρόκειται για αυτούσια τα λόγια κάποιου και για την παράθεση των λόγων σε πλάγιο λόγο ο Αισχίνης δεν ακολουθεί την πρακτική που παρατηρείται στον Ανδοκίδη, τον Λυσία και τον Ισαίο, της χρήσης δηλαδή ενός εισαγωγικού έφη.

⁹⁵ Στις παραγράφους 102-105 παραθέτει το λόγο μετά τη δεύτερη πρεσβεία μέχρι το σημείο που τον διακόπτει ο Δημοσθένης στην παρ. 106 -&2,104 «Τὸ μ᾽ν γὰρ τοὺς ὄρκους ἀπολαβεῖν, καὶ περὶ τῶν ἄλλων διαλεχθῆναι, καὶ περὶ τῶν αἰχμαλώτων εἰπεῖν, κἂν εἰ τοὺς ὑπηρέτας ἔπεμψεν ἢ πόλις περιθεῖσα πίστιν αὐτοῖς, ἅπαντ' ἂνπραχθῆναι νομίζωρ τὸ δ' ὑπ' ῥ τῶν ὄλων ὀρθῶς βουλευέσασθαι, ὅσα καθ' ἡμᾶς ἐστὶν ἢ Φίλιππον, τοῦτο ἐστὶν ἤδη πρέσβειον ἔργον φρονίμων. Λέγω δέη, ἔφην ἐγώ, ἀπερὶ τῆς εἰς Πύλας στρατείας, ἣν ὄρατε οὖσαν ἐν παρασκευῇ. Ὅτι δ' οὐ κακῶς στοχάζομαι περὶ τοῦ πράγματος, μεγάλα τούτων ὑμῖν σημεῖα δεῖξω.

Επίσης &112 Ἐκεῖνα δ' ἤδη καὶ σφόδρα διωρθοῦτορ ἄοῦκ εἶπον ὡς καλὸς εἶ ῥ γυνή γὰρ τῶν ὄντων ἐστὶ κάλλιστον ὀὐδ' ὡς δεινὸς συμπιεῖν, σπογγίᾳς τὸν ἔπαινον ὑπολαμβάνων τοῦτον εἶναι ὀὐδ' ὡς μνημονικός, σοφιστοῦ τὰ τοιαῦτα νομίζων ἐργολαβοῦντος ἐγκώμια εἶναι. ἢ Ὅτι δ' μὴ μακρολογῶ, τοιαῦτ' ἦν ἂ ἔλεγε παρόντων τῶν ἐπίσης &117 29 κ.τ.λ.

⁹⁶ &2,28-29

Αντίθετα το παρενθετικό έφη⁹⁷ ή τα συνώνυμά του τίθενται στο μέσο ή στο τέλος της παράθεσης των λόγων κάποιου. Αρκετά συχνά μάλιστα επαναλαμβάνει το έφη για να τονίσει το μέγεθος των λεγομένων του προσώπου που παραθέτει. Κάποιοι θα παρατηρούσαν ότι πρόκειται για αφελή διήγηση όμως πρόκειται για συγκεκριμένο χαρακτηριστικό τόσο του Δημοσθένη όσο και του Αισχίνη. Για τον Αισχίνη φαίνεται πως αυτή η αναφορά στο έφη προδίδει το χαρακτήρα συνήθειας θα παρατηρούσαν κάποιοι άλλοι⁹⁸. Κάτι τέτοιο γίνεται προφανώς στον Αισχίνη για να δοθεί έμφαση στα λόγια του αντιπάλου του Αισχίνη, Δημοσθένη. Η χωρίς εισαγωγική φράση αυτούσια παράθεση των λόγων κάποιου εντείνει την προσοχή του αναγνώστη ή του αφηγητή. Η

⁹⁷ έφην ἐγώ, μετεπέμψατο αὐτὸν Εὐρυδίκη ἢ μήτηρ ἢ σή,
καὶ ὥς γε δὴ λέγουσιν οἱ παρόντες πάντες, Περδίκκαν μ᾽ν
τὸν ἀδελφὸν τὸν σὸν καταστήσασα εἰς τὰς χεῖρας τὰς
Ἴφικράτους, σ᾽ δ᾽ εἰς τὰ γόνατα τὰ ἐκείνου θεῖσα παιδίον
ὄντα, εἶπεν ὅτι Ἄμύντας ὁ πατὴρ τῶν παιδῶν τού-
των, ὅτ' ἔζη, υἱὸν ἐποίησατό σε, τῇ δ' Ἀθηναίων
πόλει οἰκειῶς ἐχρήσατο, ὥστε συμβαίνει σοι καὶ ἰδίᾳ τῶν
παιδῶν τούτων γεγενῆσθαι ἀδελφῶ, καὶ δημοσίᾳ φίλῳ
ἡμῖν εἶναι.

&50

Ταῦτα μ᾽ν οὖν λήρὸς ἐστίν, ἢ
ἔφη, ἀεγὼ δ' ᾤψισμα γράψω καὶ τῷ κήρυκι σπείσασθαι
τῷ παρὰ Φιλίππου ἤκοντι, καὶ τοῖς μέλλουσι παρ' αὐτοῦ
δεῦρο ἰέναι πρέσβεις, καὶ τοὺς πρυτάνεις, ἐπειδὴν ἤκωσιν
οἱ πρέσβεις, ἐκκλησίαν ἐπὶ δύο ἡμέρας ποιεῖν μὴ μόνον
ὑπ' εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ περὶ συμμαχίας, καὶ τοὺς πρέσβεις
ἡμᾶς, εἰ δοκοῦμεν ἄξιοι εἶναι, ἐπαινέσαι καὶ καλέσαι ἐπὶ
δεῖπνον εἰς τὸ πρυτανεῖον εἰς αὔριον. ἢ

1. 2,33 ᾠν δ' Ἀμύντας ἀπέστη

ἐναντίον τῶν Ἑλλήνων ἀπάντων οὐ μόνον λόγοις, ἀλλὰ καὶ
ψήφῳ, τούτων, ἔφην ἐγώ, σ' τὸν ἐξ ἐκείνου γεγενημένον
οὐκ ἔστι δίκαιον ἀντιποιεῖσθαι. Το έφην παρατίθεται μαζί με το εγώ για να τονιστεί η αντίθεση
βλ. παρακάτω

2,37ᾠ Η μέγα φρονεῖσθῆ, ἔφη, ἀεπὶ ταῖς

ἐψηφισμέναις μ᾽ν πεντήκοντα ναυσίν, οὐδέποτε δ' πληρωθησομέναις;

2,36 Ἐπειδὴ δ' ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα, σφόδρα πάνυ

σκυθρωπάσας ὁ χρηστὸς οὕτοσὶ Δημοσθένης, ἀπολωλεκένας
με ἔφη τὴν πόλιν καὶ τοὺς συμμαχοὺς.

⁹⁸ Speech in speech Victor Berns σελ.193, INC

παράθεση μάλιστα των λόγων κάποιου ενισχύουν την ιστορία και οδηγούν τους ανθρώπους να αισθανθούν.

Γ) τα εισαγωγικά ρήματα που αναφέρεται στον εαυτό του είναι διεξήλθον (114) (σε πολλές μορφές του ρήματος όπως, (118) απεφηνάμην (115), (117). Μάλιστα ο Edwards στο narratos, narrates and narrative κάνει λόγο για ρήματα μεταδιηγητικά όπως⁹⁹ υπόλοιπον ειπείν η διεξείην με σκοπό να δείξει ότι προσπαθεί να συμπληρώσει τον προλαλήσαντα, (δες&113 ηναγκαζόμενη λέγειν για να συμπληρώσει το λόγο του Δημοσθένη κατά τη διάρκεια της 2ης πρεσβείας, ενώ αντίθετα όταν αναφέρεται στον Δημοσθένη χρησιμοποιεί το έφη (σε μία μόνο μία περίπτωση αναφέρει το διεξίει για τον Δ.) όταν παραθέτει αυτούσια τα λόγια του Δημοσθένη.

Ε) Ακόμη όταν υπάρχει αυτούσια παράθεση των λόγων και των δύο ρητόρων υπάρχει διαφορά στη δομή. Έτσι παρατηρούμε ότι ο ευθύς λόγος του λόγος του Δημοσθένη είναι γεμάτος από πολυσύνδετο σχήμα αναγνωρίσιμος ως ρητορικός τόπος που αντανάκλαται στο περίφημο Ελένης Εγκώμιο ενώ από την άλλη ο λόγος του Αισχίνη είναι απλούστερος και προφανώς οργανώνεται έτσι η διήγηση ώστε η σύγκριση ανάμεσα στους δύο λόγους να αποκαλύπτουν και το χαρακτήρα και τις προθέσεις του ρήτορα¹⁰⁰. Έπρεπε και μέσα από την παράθεση των λόγων να φανεί η διάσταση ρήτορας, σοφιστής –απλός πολίτης.

⁹⁹ &81, υπόλοιπον ειπείν. , Narrators, narrates and narrative m. Edwards σελ 396

¹⁰⁰ Speech in speech Victor Berns σελ.172, INC βλ και αντίστοιχα &112'Εκείνα δ' ἤδη καὶ

σφόδρα διωρθοῦτόρ

ἄοὐκ εἶπον ὡς καλὸς εἶρ γυνὴ γὰρ τῶν ὄντων ἐστὶ κάλλιστον ὀὐδ' ὡς δεινὸς συμπιεῖν, σπογγίᾳς τὸν ἔπαινον

ὑπολαμβάνων τοῦτον εἶναι ὀὐδ' ὡς μνημονικὸς, σοφιστοῦ

τὰ τοιαῦτα νομίζων ἐργολαβοῦντος ἐγκώμια εἶναι. ἢ ἴνα

δ' μὴ μακρολογῶ, τοιαῦτ' ἦν ἂ ἔλεγε παρόντων τῶν και C118

χούσας εἰς κρίσιν τοὺς ἀδικήσαντας ἀζημίους εἶναι. ἄΕἰ

δ' ἐπεξελεθὼν δυνάμει βεβαιώσεις τὰ Θηβαίων ἀδικήματα,

παρ' ὧν μὲν βοθηεῖς οὐκ ἀπολήψη χάριν ὀὐ γὰρ ἂν

δύναιο αὐτοὺς τηλικαῦτα εὐεργετήσαι ἠλίκαι Ἀθηναῖοι πρό-

τερον, ὧν οὐ μέμνηται, οὐδ' ἐγκαταλείψεις, ἀδικήσ

6.5 Παραδείγματα

Ο Αριστοτέλης λέει ότι τα παραδείγματα αποτελούν ένα μέσο του λόγου καθώς κρίνουμε το μέλλον με βάση το παρελθόν (ρητορική 1357a) με αποτέλεσμα να λειτουργούν ως ενθυμήματα. Οι ρήτορες παρατηρούμε συχνά ότι τα αναπτύσσουν στους ρητορικούς λόγους. Σε μια υπόθεση που το παρελθόν σχετίζεται εν μέρει με την υπόθεση της δίκης είναι λογικό να περιμένουμε τη χρήση παραδειγμάτων ως μέσα πειθούς. Παραθέτει διαφορετικά ιστορικά παραδείγματα που ταυτόχρονα αποτελούν και συμβολισμούς (Οἱ μὲν καιροὶ τῆς πόλεως τοιοῦτοι ἐν οἷς οἱ περὶ τῆς εἰρήνης ἐγίνοντο λόγοιρ' ἀνιστάμενοι δ' οἱ συντεταγμένοι ῥήτορες, περὶ μὲν τῆς σωτηρίας τῆς πόλεως οὐδ'

ἐνεχείρουν λέγειν, ἀποβλέπειν δ' εἰς τὰ προύλαια τῆς

ἀκροπόλεως ἐκέλευον ὑμᾶς, καὶ τῆς ἐν Σαλαμῖνι πρὸς τὸν

Πέρσῃν ναυμαχίας μεμνήσθαι, καὶ τῶν τάφων τῶν προγόνων καὶ τῶν τροπαίων.

Ἐγὼ δ' ἀπάντων μὲν τούτων

ἔφην δεῖν μεμνήσθαι, μιμῆσθαι μέντοι τὰς τῶν προγόνων

εὐβουλίας, τὰ δ' ἁμαρτήματα αὐτῶν καὶ τὴν ἄκαιρον

φιλονικίαν φυλάττεσθαι, τὴν μὲν ἐν Πλαταιαῖς πρὸς τοὺς

Πέρσας πεζομαχίαν, καὶ τοὺς ἀγῶνας τοὺς περὶ Σαλαμίνα,

καὶ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην, καὶ τὴν ἐπ' Ἀρτεμισίῳ

ναυμαχίαν, καὶ τὴν Τολμίδου ζηλοῦν στρατηγίαν κελεύων,

ὄς χιλίους ἐπιλέκτους ἔχων Ἀθηναίων, διὰ μέσης Πελοποννήσου πολεμίας οὔσης ἀδεῶς διεξήει, τὴν δ' εἰς Σικελίαν στρατείαν φυλάττεσθαι)¹⁰¹.

Παράλληλα αιτιολογεί την αλλαγή της στάσης του επικαλούμενος την αλλαγή της στάσης των Αθηναίων απέναντι στη Σπάρτη¹⁰². Αυτό που μας προκαλεί όμως

¹⁰¹ Democracy in classical Athens, London, Carey, Christopher Bristol Classical Press 2000 (Μετ.Ελ. Ηλία Βολονάκη) σελ 119

¹⁰² &164 Ὠνείδισας δέ μοι καὶ πολιτείας ἐμπληξίαν, εἰ

εντύπωση είναι ότι χρησιμοποιούνται διαφορετικά ιστορικά παραδείγματα σε σχέση με τον Δημοσθένη. Έτσι παραθέτει σύγχρονα ή κατασκευασμένα ιστορικά παραδείγματα προκειμένου να παρουσιάσει τη δική του εκδοχή η ακόμα και να κάνει παραλληλισμούς¹⁰³. Ο Δημοσθένης για παράδειγμα χρησιμοποιεί κατά κόρο τη στάση των Αθηναίων στο Μαραθώνα για να χρεώσει ολιγωρία και ελλιπές πατριωτικό φρόνημα απέναντι στο Φίλιππο της Μακεδονίας. Ενώ από την άλλη Ο Αισχίνης προσπαθεί να κάνει χρήση των ιστορικών λαθών που διέπραξαν οι Αθηναίοι κατά τον Πελοποννησιακό πόλεμο. Έτσι παραθέτει γεγονότα κυίως του πελοποννησιακού πολέμου ή σύγχρονα ή κατασκευασμένα ιστορικά παραδείγματα προκειμένου να παρουσιάσει τη δική του εκδοχή η ακόμα και να κάνει παραλληλισμού¹⁰⁴.

Παράλληλα τα ιστορικά παραδείγματα που χρησιμοποιούνται ή η επίκληση του παρελθόντος γίνεται με προσοχή έτσι ώστε να μη φανεί ο ρήτορας ότι μέσω της γνώσης του παρελθόντος ή της επίκλησης των περσικών πολέμων προσπαθούσε να

πεπρεσβευκῶς πρὸς Φίλιππον, πρότερον παρεκάλουν ἐπ' ἐκεῖνον τοὺς Ἑλληνας. Καίτοι ταύτην, εἰ βούλει, τὴν κατηγορίαν καὶ τῶν ἄλλων Ἀθηναίων δημοσίᾳ κατηγορήσεις. Ἐπολεμεῖτε Λακεδαιμονίοις, καὶ μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις συμφορὰν τοῖς αὐτοῖς ἐβοηθεῖτέ· κατηγογετε φεύγοντας Θηβαίους εἰς τὴν πατρίδα, καὶ πάλιν τούτοις ἐμάχεσθε ἐν Μαντινείᾳ ἔπολεμήσατε Ἐρετριεῦσι καὶ Θεμίσωνι, καὶ πάλιν ἐσώσατε. Καὶ μυρίοις ἄλλοις τῶν Ἑλλήνων οὕτω κέχρησθε· τοῖς γὰρ καιροῖς συμπεριφέρεσθαι ἀνάγκη πρὸς τὸ κράτιστον καὶ τὸν ἄνδρα καὶ τὴν πόλιν.

¹⁰³ 475 τὴν δ' εἰς

Σικελίαν στρατείαν φυλάττεσθαι, ἣν ἐξέπεμψαν Λεοντίνοις βοηθήσοντες, τῶν πολεμίων ἐμβεβληκότων εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, καὶ Δεκελείας ἐπιτετειχισμένης, καὶ τὴν τελευταίαν ἀβουλίαν, ὅθ' ἠττημένοι τῷ πολέμῳ, προκαλουμένων αὐτοῦς Λακεδαιμονίων εἰρήνην ἄγειν, ἔχοντας πρὸς τῇ Ἀττικῇ Λῆμμον καὶ Ἴμβρον καὶ Σκύρον, καὶ δημοκρατουμένους κατὰ τοὺς νόμους, εποπλέον &171-175

¹⁰⁴ Athanasios Efstathiou, *The historical example of Marathon as used in the speeches on the False Embassy and on the Crown and Against Ctesiphon by Demosthenes and Aeschines* υπό δημοσίευση στον τόμο Πρακτικών του Διεθνούς συνεδρίου με τίτλο *the significance of the Marathon Battle to Greek civilization* QHistoric, archeological and literary evidence, Οκτώβριος 2010 Καλαμάτα σελ 181-198

χειραγωγήσει το ακροατήριο¹⁰⁵. Σε αντίθετη περίπτωση η έκβαση της δίκης μπορούσε να αποβεί εις βάρος του. Έτσι συχνά οι ρήτορες επικαλούνταν την γνώση υποτιθέμενη η μη των δικαστών σε σημείο που μιλάμε για ρητορικούς τόπους. Μάλιστα ορισμένοι θεωρούν ότι είναι κομβικό σημείο τα παραδείγματα που χρησιμοποιεί καθώς προσπαθεί να διαφοροποιηθεί από το Δημοσθένη όχι μόνο πολιτικά αλλά και ιδεολογικά παρουσιάζόμενος ως σύμμαχος τη Αθήνας¹⁰⁶. Συχνά οι ρήτορες χρησιμοποιούσαν το παρελθόντος του στηριζόμενοι στη γνώση των ακροατών αλλά στην ουσία αξιοποιούσαν την άγνοιά τους¹⁰⁷. Η αφήγηση που περιγράφει την πτώση της Αθηναϊκής επιρροής στο βορρά και το πλεονέκτημα που παίρνει ο Φίλιππος έχει έμμεσο σκοπό να δείξει ότι ο κακώς εννοούμενος πατριωτισμός έχει αρνητικά αποτελέσματα¹⁰⁸.

6.6 Δεικτική αντωνυμία

Πολύ συχνά αναφερόμενος ο Αισχίνης στον Δημοσθένη χρησιμοποιεί την αντωνυμία ουτοσί παραλείποντας μάλιστα το όνομά του προσπαθώντας να προκαταλάβει τους ακροατές γι' αυτό που θα ακολουθήσει^{109,110}. Σε αρκετές περιπτώσεις ορισμένοι ισχυρίζονται ότι είναι δείγμα της προφορικότητας. Η επιμονή όμως στα δεικτικά επιρρήματα και η επιλογή λέξεων και μεταφορών αποτελεί μία από τις προϋποθέσεις για την ενίσχυση του προσανατολισμού της μορφής και της ενίσχυσης παρουσίας του προσώπου (σωματοποίηση του προσώπου).

¹⁰⁵ Persuasion Greek rhetoric in action, Ian Wornhinghton σελ.113

¹⁰⁶ The state of blame, politics, competition, and the courts in Democratic Athens, Susan Lape ISSN 2291-9732 σελ. 106

¹⁰⁷ Persuasion. Greek rhetoric in action, IAN WORTHINGTON σελ.112

¹⁰⁸ The state of blames, Susan lape (critical analysis of law)

¹⁰⁹ 2,36 σκυθρωπάσας ὁ χρηστὸς οὗτοσὶ Δημοσθένης

2,106. Ἦν δ' οὖν παρ'

αὐτοῦ τοιαυτὶ τὰ λεγόμενα ἄνθρωπος οὗτοσὶ ταραχῆς

¹¹⁰ Speech in speech Victor Berns σελ.141, INC

6.6.1 Υπάρχει μια σαφής διαφορά ύφους ανάμεσα στη διήγηση και την επιχειρηματολογία.

Υπάρχει σύνδεση των ρητορικών ερωτημάτων με τα ενθυμήματα βλ. παρακάτω ενθυμήματα. Κάτι τέτοιο διαπιστώνουμε στις παραγράφους 86,87 για την συγκεκριμένη υπόθεση (το ίδιο ακριβώς συμβαίνει και στη παράγραφο 66). Μάλιστα σε δύο περιπτώσεις στην παράγραφο 86 απευθύνεται άμεσα στον Δημοσθένη. Η παράγραφος 91 και 93 αποτελείται μόνο από ρητορικά ερωτήματα που στόχο έχουν να αποδυναμώσουν την ισχύ των ισχυρισμών του Δημοσθένη για την αργοπορία διάσωσης του βασιλιά Κερσοβλέπτη καθώς έχει παρουσιάσει την ημερομηνία του ψηφίσματος ανάθεσης πρεσβείας για την συγκεκριμένη υπόθεση¹¹¹. Υπάρχει χρήση των ρητορικών ερωτημάτων συγκεντρωμένη μόνο στη διήγηση του Κερσοβλέπτη¹¹².

6.7 Επίκληση νόμων –πρακτικών της βουλής

Λόγω του πολύπλοκου δικανικού συστήματος στην Αθήνα από τις αρχές του 4^{ου} αιώνα και παρατηρούμε όλο και πιο συχνά την επίκληση πρακτικών και νόμων κάτι που συμβαίνει και κατά κόρο στον Αισχίνη. Ο Αισχίνης όχι μόνο επικαλείται τα πρακτικά ή τους νόμους αλλά σε όλο το λόγο του προσπαθεί όλο το λόγο του να δώσει την αίσθηση αληθοφάνειας γι' αυτό σε πολλά σημεία επικαλείται ως μάρτυρες τους

¹¹¹ &86 Τετόλμηκε δ' πρὸς ὑμᾶς

εἰπεῖν ὁ κατηγορὸς ὡς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐγὼ Κριτόβουλον

ἀπήλασα τὸν πρεσβευτὴν τὸν παρὰ Κερσοβλέπτου, παρόντων μ' ἰ τῶν συμμάχων, ἐψηφισμένου

δ' τοῦ δήμου, παρακαθημένων δ' τῶν στρατηγῶν, πόθεν τσσαύτην ῥώμην

λαβών; ἢ πῶς ἂν τὸ πρᾶγμα ἐσιγήθη; εἰ δ' ἄρα ἐγὼ

ἐτόλμων τοῦτο ποιεῖν, ἐπέτρεψας ἂν, ὦ Δημόσθενες, καὶ

οὐκ ἐνέπλησας βοῆς καὶ κραυγῆς τὴν ἀγοράν, ὄρων με,

ὡς ἔφησθ' ἀρτίως, ὠθοῦντα ἀπὸ τῶν ἱερῶν τὸν πρεσβευτὴν; &89

Οὐκ οὖν δεινόν, ὦ Ἀθηναῖοι, εἴ τις κατ' ἀνδρὸς

πολίτου, οὐχ ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὑμετέρου, τοῦτο γὰρ προσδιορθοῦμαι, τολμᾷ τηλικαῦτα

καταψεύδεσθαι, κινδυνεύοντος

ὑπ' ῥ τοῦ σώματος; ἢ πῶς οὐκ εἰκότως οἱ πατέρες ἡμῶν ἰ

¹¹² Narrators, narrates and narrative M. Edwards σελ 396

συμπρέσβεις του για να βεβαιώσουν κυρίως τα λεγόμενά του για τη συμπεριφορά του Δημοσθένη, κάτι που συμβαίνει στις παραγράφους 19, 46, 55, 107. Παράλληλα τους επικαλείται για να βεβαιώσουν και τη στάση του ίδιου στην παράγραφο 155¹¹³,¹¹⁴. Παράλληλα επικαλείται τους μάρτυρες για να δείξει αυτοπεποίθηση.

6.8 Ενθυμήματα

Ο Αριστοτέλης στα αναλυτικά παρουσιάζει το ενθύμημα ως συλλογισμό που προέρχεται από εικόνα και αποδείξεις¹¹⁵ (παρουσίαση των ενθυμημάτων στην υπ. Από ρητ.Αρ.) <’Ενθύμημα δὲ ἐστὶ

συλλογισμὸς ἐξ εἰκότων ἢ σημείων,> εἰκὸς

δὲ καὶ σημεῖον οὐ ταυτὸν ἐστίν, ἀλλὰ τὸ μὲν εἰκὸς ἐστὶ πρότασις

ἔνδοξος ὃ γὰρ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἴσασιν οὕτω γινόμενον ἢ μὴ

γινόμενον ἢ ὄν ἢ μὴ ὄν, τοῦτ’ ἐστὶν εἰκὸς, οἷον τὸ μισεῖν τοὺς

φθονοῦντας ἢ τὸ φιλεῖν τοὺς ἐρωμένους. σημεῖον δ’ βούλεται

εἶναι πρότασις ἀποδεικτικὴ ἢ ἀναγκαία ἢ ἔνδοξος

Στη ρητορική λέει ότι είναι ένα είδος συλλογισμού ἀποδεδείχθαι

ὑπολάβωμεν), ἐστὶ δ’ ἀπόδειξις ῥητορικὴ ἐνθύμημα, καὶ ἔστι τοῦτο

¹¹³ The Attic orators, Edwin Carawan, Oxford University Press σελ. 174

¹¹⁴ Euthyna procedure, Athanasios Efstathiou

¹¹⁵ 123Καίτοι τίς ἂν αὐτῷ καλλίων καιρὸς ἐγένετο, ἢ τότ’ ἐξελέγχειν εὐθύς, εἴ τι τὴν πόλιν ἐξηπάτων; φῆς γὰρ με ἐν μ’ν τῇ προτέρᾳ πρεσβείᾳ λαθεῖν σαυτὸν συνεστηκότα ἐπὶ τὴν πόλιν, ἐν δ’ τῇ ὑστέρᾳ αἰσθέσθαι, ἐν ἣ συναγορεύων μοι φαίνη. Κάκεινης μ’ν ἅμα κατηγορῶν οὐ φῆς κατηγορεῖν, τῆς δ’ ἐπὶ τοὺς ὄρκους κατηγορεῖς. Καίτοι εἰ τὴν εἰρήνην ψέγεις, σὺ καὶ τὴν συμμαχίαν ἔγραψας καὶ Φίλιππος εἴ τι τὴν πόλιν ἐξηπάτα.

διὰ τοῦτο ἐψεύδετο, ὅπως τῆς εἰρήνης, ἥπερ συνέφερον αὐτῷ, τύχοι. Οὐκοῦν ἢ μ’ν προτέρα πρεσβεία τὸν καιρὸν τοῦτον εἶχεν, ἢ δ’ ὑστέρα ἐπὶ πεπραγμένοις ἐγίγνετο

ὡς εἰπεῖν ἀπλῶς κυριώτατον τῶν πίστεων, τὸ δ' ἐνθύμημα

συλλογισμὸς τις, περὶ δὲ συλλογισμοῦ

ὁμοίως ἅπαντος τῆς διαλεκτικῆς ἐστὶν ἰδεῖν, ἢ αὐτῆς ὅλης ἢ

μέρους τινός, δῆλον ὅτι ὁ μάλιστα τοῦτο δυνάμενος θεωρεῖν, ἐκ τίνων καὶ πῶς γίνεται συλλογισμὸς, οὗτος καὶ ἐνθυμηματικὸς ἂν εἴη μάλιστα.

Ο ἴδιος ο Αισχίνης παρουσιάζει ὡς ἐνθύμημα στὴν παράγραφο 110 τὸν ἐντεχνο συλλογισμὸ Καὶ προσέθηκέ τι τοιοῦτον ἐνθύμημα τῷ λόγῳ, ὅτι πρῶτος ἐπιστομίσαι τοὺς τὴν εἰρήνην ἐκκλήνοντας, οὐ τοῖς λόγοις, ἀλλὰ τοῖς χρόνοις. ”.

Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση στὴν παράγραφο 22 ὅπου παρουσιάζει ἀδύνατο να (Πῶς γὰρ ἂν ἐγὼ Δημοσθένην ἐπὶ Φιλοκράτην παρεκάλουν, ὃν ἤδειν συνειπόντα μὲν Φιλοκράτει, ὅτ' ἦν ἡ τῶν παρανόμων γραφή, προβληθέντα δ' εἰς τὴν πρεσβείαν ὑπὸ Φιλοκράτους;).

Ο κοιντυλιανὸς τὸ ἐνθύμημα τὸ ονομάζει ἐπιχείρημα καὶ σύμφωνα με τὸν ἴδιο τα ἐνθυμήματα στηρίζονται στὴν ἀντιστοιχία, τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν ἀντίφαση¹¹⁶ , ἀλλὰ καὶ στὸ κίνητρο ἀλλά, δὲν ἀναφερόμαστε σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο καθὼς ὅλη ἡ διήγησι στόχο ἔχει νὰ ἀποδείξει ὅτι κίνητρο γιὰ τὶς κατηγορίες τοῦ Δημοσθένη ἀποτελεῖ ὁ φθόνος¹¹⁷ (βλ. παραπάνω ἀλλὰ καὶ ὑποσημείωσι).

Ενθύμημα ποὺ στηρίζεται στὴν ἀντίφασι εἶναι αὐτὰ ποὺ παραθέτουμε στὶς παρακάτω παραγράφους Ἐνδεικτικὰ παραθέτουμε αὐτὸ τῆς παραγράφου 66(Τί δ' ἂν καὶ βουλόμενος, εἴπερ ταῦτὰ Φιλοκράτει προειλόμην, κατηγοροῦν μὲν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀκροατὰς τῇ προτεραίᾳ, μίαν δ' νύκτα διαλιπῶν συνηγόρουν; πότερα ὡς αὐτὸς εὐδοξήσων, ἢ ὡς ἐκεῖνον ὠφελήσων; ἀλλ' οὐκ ἐνῆν ἀμφοτέρα ἐξενέγκασθαι, ἀλλ' ὑπὸ πάντων μὲν μισεῖσθαι, περαίνειν δ' μηδέν.)

Τὴ μία μέρα θα μπορούσα νὰ ἐνώπιον τοῦ ἴδιου ἀκροατηρίου νὰ υποστηρίξω τὴν εἰρήνη τοῦ Φιλοκράτη καὶ τὴν ἄλλη νὰ υποστηρίξω τὸ ἀντίθετο;

¹¹⁶ Ιστότοπος greek-language.gr λήμμα ρητορεία καὶ ρητορικὴ στὴν ἀρχαιότητα -ἐνθύμημα

¹¹⁷ The state of blame, politics, competition, and the courts in Democratic Athens, Susan Lape ISSN 2291-9732 σελ.108

Ἡ ὅπως για παράδειγμα κάνει σε δύο σημεία στην παράγραφο 92¹¹⁸ .
Λυπήθηκες τον Κερσοβλέπτη ενώ προηγουμένως τον απέκλεισες; η στην &87
(βρίσκονται μέσα στους συλλογισμούς ρητορικών ερωτήσεων)

Επιχείρημα που στηρίζεται στην **αντιστοιχία** και εμφανίζεται σε πολλά σημεία είναι και αυτό που τονίζει ο Διονύσιος Αλικαρνασσεάς στο έργο του *ars Rhetorica* η δεύτερη πρεσβεία είναι συνέχεια της πρώτης και αφορά τους όρκους άρα η κατηγορία είναι αβάσιμη¹¹⁹.

Επιχείρημα που στηρίζεται στην **ομοιότητα** είναι αυτό της παραγράφου 66. Παρουσιάζεται ο Δημοσθένης να είναι ενάντιος με την ειρήνη ενώ είχε υποστηρίξει τη συμμαχία που είναι επακόλουθό της.

Χαρακτηριστική επίσης είναι η περίπτωση στην παράγραφο 131 όπου τα ενθυμήματα μπλέκονται με τα εικότα που αναφέρει τις αιτίες καταστροφής των φωκιάων.

¹¹⁸ Εδυνάμην ἄν

οὖν ἐγὼ σῶσαι Κερσοβλέπτην, ὃς πρὶν ἐμῶν ἐξορμῶν οἴκοθεν ἀπαλώλει; ἔπειτα οἴεσθέ τι τοῦτον ἀληθῶς εἰρηκέναι ἢ περὶ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ πραχθέντων ἢ περὶ τῶν ἐν Θετταλίᾳ, ὃς τοῦ βουλευτηρίου καὶ τῶν δημοσίων γραμμάτων καὶ τοῦ χρόνου τῶν ἐκκλησιῶν καταψεύδεται;

καὶ τὸν Κερσοβλέπτην Ἀθήνησι μῶν ἔκσπονδον ἐποίεις πρόεδρος ὢν, ἐν Ὁρεῶ δ' ἠλέεις; καὶ νῦν μῶν δωροδοκίας κατηγορεῖς, πρότερον δ' ὑπέμεινας τὴν ἐπιβολὴν τῆς βουλῆς τῆς ἐξ Ἀρείου πάγου, οὐκ ἐπεξιὼν ἢ τοῦ τραύματος γραφῆ, ἢ ἐγράψω Δημομέλην τὸν Πατιανιέα, ἀνεψιὸν ὄντα, ἐπιτεμῶν τὴν σαυτοῦ κεφαλὴν; καὶ σεμνολογεῖς, ὡς οὐκ εἰδόσι τούτοις ὅτι Δημοσθένους υἱὸς εἶν' νόθος τοῦ μαχαιροποιου;

¹¹⁹ Διον Αλικ.Αρσ ρητοριχα ,8 ἵνα ὁ λόγος ἔχη παράδειγμα, ἔροιτ' ἄν εἰκότως ὁ Αἰσχίνης τὸν Δημοσθένην Διὰ τί τῆς προτέρας πρεσβείας οὐ κατηγορεῖς; καὶ τοι τὰ πεπραγμένα

πάντα ἐν τῇ προτέρᾳ πέπρακται

ἐν τῇ ἀπολογίᾳ), ἢ δ' δευτέρα ἀπαίτησιν ὄρκων εἴχεν μόνην. ἢ μῶν οὖν ἀληθῆς αἰτία τοῦ μὴ κατηγορεῖν

6.9 Ηθοτικά επιχειρήματα

Επειδή είναι πολυάριθμες οι εργασίες για τα ηθοτικά επιχειρήματα και για αυτό το λόγο θα αναφερθούμε επιγραμματικά και ενδεικτικά σ αυτά. Ο Αισχίνης εκμεταλλεύεται την απουσία διάκρισης του ιδιωτικού από το δημόσιου τομέα που ίσχυε στην αρχαία Αθήνα. Η επιχειρηματολογία των λόγων του εδράζεται εν πολλοίς σε κοινούς τόπους που αφορούν την αποδεκτή η μη εικόνα των πολιτικών προσώπων. Οι πολίτες απεχθάνονται τα ενθυμήματα και τις κατασκευές όπως αναφέρει ο Αισχίνης και αναζητούν πολιτικούς με πρότερο έντιμο βίο¹²⁰. Προφανώς αποτελεί αποτελεσματικό μέσο επηρεασμού και καθοδήγησης του κοινού καθώς δεν είχε αξία μόνο τι λέει κάποιος αλλά και ποιος το λέει. Οι αναφορές σε αρνητικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας πέρα από την ταπεινή καταγωγή, τη δουλική προέλευση και την αδυναμία επαρκούς εκπλήρωσης των καθηκόντων που ανέθεσε η πολιτεία ήταν μέσο επηρεασμού της κρίσης των δικαστών και μπορούσε να συνδεθεί άμεσα η έμμεσα με επιχειρήματα για ανατραπούν οι ισχυρισμοί του κατηγορούμενου. Για παράδειγμα στην παράγραφο 3 τον κατηγορεί ότι έχει δωροδοκηθεί άρα από τη στιγμή που δεν είναι άμεμπτος δεν θα έπρεπε να κατηγορείται ο ίδιος για δωροδοκία και υπονοείται ότι τα κίνητρά του μπορεί να είναι ταπεινά¹²¹ (δες και παράγραφο 93).

Αναφέρει πιο κάτω ότι αυτός που ξευτέλισε το ίδιο του το σώμα δεν μπορεί ακόμη κι αν είναι εύγλωτος να προσφέρει τίποτα στην πόλη του αλλά ούτε και να συμβουλευσει. Στην παράγραφο 161 κατηγορεί συλλήβδην τους υπερασπιστές του πολέμου καθότι ο πόλεμος είναι το άλλοθι των σκηνικών ενώ η ειρήνη αναδεικνύει τους κάθε είδους εργάτες. Συνεπώς οι υπέρμαχοι του πολέμου είναι άνθρωποι που δεν μπορούν να καταφέρουν κάτι αξιόλογο κατά την διάρκεια της ειρήνης όπως προφανώς

¹²⁰ «Οικογένεια, καταγωγή και πολιτική λειδορία στην κλασική Αθήνα», στο Α. Αθανασάκη, Τ. Νικολαΐδης, Δ. Σπαθάρης (επιμ.), *Ιδιωτικός και δημόσιος λόγος στην ελληνική αρχαιότητα και στον Διαφωτισμό*, Ε. Βολονάκη, Π.Ε.Κ, Ηράκλειο 2014, 167–199, σ. 182

¹²¹ &3Αλλ' οἶμαι Δημοσθένης

οὐ χαίρει δικαίοις λόγοις, οὐδ' οὕτω παρεσκευάσται, ἀλλὰ τὴν ὑμετέραν ὄργην ἐκκαλέσασθαι βεβούληται. Καὶ κατηγορήκε δωροδοκίας, ἀπίθανος ὢν πρὸς τὴν ὑποψίαν ταύτην

και ο Δημοσθένης. Στην παράγραφο 131 ο Δημοσθένης αναφέρει ψευδώς ότι ο Φίλιππος διέβη τις Θερμοπύλες άρα πρέπει να τον εμπιστευτείτε; (δες και παρ 92)

7 ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

7.1 Σχήματα λέξεως

7.1.1 Σχήμα άρσης και θέσης

Αρκετά συχνά παρατηρείται το παραπάνω σχήμα¹²² 111&77. Συναντάται κυρίως στο τέλος ή την αρχή της παραγράφου έτσι ώστε να δοθεί επιπλέον εντύπωση. Αξιοσημείωτη είναι η υποφορά και ανθυποφορά στο τέλος παρ.62 που παράλληλα είναι και ρητορικό τόπος (ου λόγω ...αλλ έργω) Οί μ'ν γάρ άπεφήναντο άναμείναι την πόλιν τας Έλληνικάς πρεσβείας, Δημοσθένης δ' ου λόγω μόνον εκώλυσε περιμείναι, ό πάντων αίσχιστα και τάχιστα μετατιθέ-μενος, άλλ' έργω και ψηφίσματι,

η αυτή της παραγράφου 152¹²³. Παραθέτουμε επιπλέον το σχήμα της άρσης και θέσης της παρ. 20 την `Η μ'ν τοίνυν έξ αρχής ένστασις τών όλων πρα- γμάτων έγένετο ου δι' έμοϋ, αλλά δια Δημοσθένους και Φιλοκράτουςρ έν δ' τή πρεσβεία συσσιτείν ήμίν

¹²² Οϋ γάρ παρὰ τών άλλοτρίων, αλλά παρὰ τοϋ πάντων οικειοτάτου ταϋτα έπυθανόμην.

¹²³ ή τί πάποτε άσχημον ένεκα χρημάτων πράξας; ου γάρ ή Μακεδονία κακούς ή χρηστούς ποιεί, άλλ' ή φύσιςρ ουδ' έσμ'ν έτεροί τινες ήκοντες άπό τής πρεσβείας, ϕΙΙ' ο'φουϋ τΜχερšmyate.

ἔσπού- δασεν, οὐκ ἐμῖ πείσας, ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐμοῦ, Ἄγλαοκρέοντα τὸν Τενέδιον, ὃν ἐκ τῶν συμμάχων εἴλεσθε, καὶ Ἰατροκλέα.

Παρατηρούμε ὅτι για ἔμφαση χρησιμοποιεῖ τις ἴδιες προσωπικὲς αντωνυμίες ἀλλὰ παράλληλα εἶναι και σχῆμα αναδίπλωσης

7.1.2 Επανάληψη

Ἡ Επανάληψη¹²⁴ συμβάλλει σ' ἓνα ἀποτέλεσμα σοβαροφάνειας βλέπε παράγραφο 123 ἀλλὰ παρ.171. Γενικά οἱ επαναλήψεις παρατηροῦνται στα ενθυμήματα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ περίπτωση τῆς παραγράφου 64 καθ' αὐτοῦ Δημοσθένους (μαρτυρίαν μαρτυρήσει,) ἀλλὰ και τῆς παραγράφου 81 ἃ μῖν εἶδον, ὡς εἶδον, ὑμῖν ἀπήγγελλον, ἃ δ' ἤκουσα, ὡς ἤκουσα. Τίνα οὖν ἦν ἑκάτερα τούτων, ἃ τε εἶδον ἃ τε ἤκουσα περὶ Κερσοβλέπτου; εἶδον μῖν Ἀλλὰ χαρακτηριστικὴ ἐπίσης εἶναι και ἡ επανάληψη τῶν προσωπικῶν αντωνυμιῶν τῆς παραγράφου 20 οὐ δι' ἐμοῦ... ἀλλὰ τοὺς μετ' ἐμοῦ § 124 . Κἀκείνης μῖν ἅμα κατηγορῶν οὐ φῆς κατηγορεῖν, τῆς δ' ἐπὶ τοὺς ὄρκους κατηγορεῖς. Καίτοι εἰ τὴν εἰρήνην ψέγεις, σὺ και τὴν συμμαχίαν ἔγραψας καὶ Φίλιππος εἶ τι τὴν πόλιν ἐξήπατα, διὰ τοῦτο ἐψεύδεται, ὅπως τῆς εἰρήνης, ἥπερ συνέφερον αὐτῷ, τύχοι. Οὐκοῦν ἢ μῖν προτέρα πρεσβεῖα τὸν καιρὸν τοῦτον εἶχεν, ἢ δ' ὑστέρα ἐπὶ πεπραγμένοις ἐγίγνετο.

7.2 Ομοιοτέλετο –ισόκωλα

Ὁ Αἰσχίνης χρησιμοποιεῖ το ομοιοτέλετο κυρίως στα ενθυμήματα προκειμένου να ηχήσει πιο ευνοϊκός ο λόγος του στους δικαστές και παράλληλα να τους αποσπάσει τὴν προσοχή¹²⁵. Ἐτσι ἔχουμε ομοιοτέλετο στην &73,76,82 (δες και στη δομὴ ὅπου σε κάθε παράγραφο παρουσιάζονται τα σχήματα λόγου). Ενδεικτικὰ παραθέτουμε τὴν παράγραφο 81 (Συνέβαινε δ' ὅτε τὴν προτέραν ἐπρεσβεύομεν πρεσβεῖαν, ἐμοὶ μῖν μετὰ τῶν συμπρέσβεων ἀπιέναι δεῦρο, Φιλίππῳ δ' ἐπὶ Θράκην ἐξιέναι, πρὸς δ'

¹²⁴ Αττικοὶ ρήτορες Μ. Edwards εκδ. Καρδαμίτσα σελ. 76

¹²⁵ Ἡ ρητορικὴ στην αρχαιότητα, C.Prenot εκδ Δαίδαλος σελ 345

ἡμᾶς ὁμολογηκέναι, ἕως ἂν ὑμεῖς περὶ τῆς εἰρήνης βουλευέσθε, μὴ ἐπιβήσεσθαι μεθ' ὄπλων Χερρονήσου.').

Χαρακτηριστικότετη εἶναι ἐπίσης ἡ παράγραφος 163 ὅπου χρησιμοποιεῖται καὶ ὁμοιοτελεῦτο καὶ ἀντίθεση ὥστε νὰ δοθῆί ἐμφαση (δ' μηδ' ἠδόξουν, εὐσέβουν, ἀλλ' οὐκ ἠδίκουν, καὶ δικαίως ἂν σωζοίμην.)

97 ῥ εἰ γὰρ ὁ καταγνοὺς ἑαυτοῦ καὶ μὴ παρῶν ἀδικεῖ, ὅ γε ἀπογνοὺς καὶ τὸ σῶμα τοῖς νόμοις καὶ τοῖς πολίταις παραδοὺς οὐκ ἀδικεῖ.

Στὴν παράγραφο 144 οὐδὲν παρουσιάζεται ἡ φήμη ἔχουμε κατ' ἀντιδιαστολή σύγκριση ἀνάμεσα στὴ φήμη καὶ τὴ συκοφαντία μέσω ἰσόκωλων.

7.3 Σχήματα διανοίας

7.3.1 Ρητορικές ερωτήσεις

Γενικά τὰ ρητορικά ερωτήματα χρησιμοποιοῦνται στα ἐνθυμήματα καὶ ὑπάρχει ἐπίκληση τῆς λογικῆς τῶν δικαστῶν ἢ τῆς γνώσης τῶν δικαστῶν οὐδὲν συνδέονται μετὰ ρητορικά ερωτήματα με ἱστορικά παραδείγματα ἢ με τὴ γνώση τοῦ παρελθόντος. Παραθέτουμε δύο χαρακτηριστικὲς περιπτώσεις ἡ 1ῆ (πρώτη) συνδέεται με ἐνθύμημα καὶ ἡ 2ῆ (δεύτερη) με ἐπιχείρημα.) καὶ ἡ 3ῆ (τρίτη) με ἱστορικά παραδείγματα:

- 1) (ρητορικό ερώτημα με ἐνθύμημα)&160 Σκοπεῖτε γὰρ δὴ καθ' ἕκαστον, ὦ Ἀθηναῖοι, ποῖον ψήφισμα γράψας κρίνομαι, ἢ ποῖον νόμον λύσας, ἢ ποῖον γενέσθαι κωλύσας, ἢ τίνας ὑπ' ῥ τῆς πόλεως συνθήκας ποιησάμενος, ἢ τί τῶν δεδογμένων περὶ τῆς εἰρήνης ἀπαλείψας, ἢ τί τῶν μὴ δοξάντων ὑμῖν προσγράψας. Προφανῶς τοὺς λέει με συνεχὴ μορφή ρητορικῶν ερωτημάτων τί ἦταν αὐτό που πρότεινα που εσεῖς προηγουμένως δὲν εἶχατε εισηγηθεῖ;
- 2) (ρητορικό ερώτημα με ἐπιχείρημα). (Τί δ' ἂν καὶ βουλόμενος, εἴπερ αὐτὰ Φιλοκράτει προειλόμην, κατηγοροῦν μ' ἔν πρὸς τοὺς αὐτοὺς ἀκροατὰς τῆ προτεραία, μίαν δ' ἔν νύκτα διαλιπὼν συνηγόρουν; πότερα ὡς αὐτὸς εὐδοξήσων, ἢ ὡς ἐκεῖνον ὠφελήσων;)

Στη διήγηση τα ρητορικά ερωτήματα χρησιμοποιούνται μόνο στην περίπτωση του Κερσοβλέπτη¹²⁶ με στόχο να αποδειχθεί ότι ο ίδιος ο Δημοσθένης έσφαλε βέβαια σχετίζονται με το επιχείρημα της αντίφασης αλλά και της αντιστοιχίας. Μάλιστα στα ρητορικά ερωτήματα υπάρχει εμφανής κλιμάκωση (εἰπεῖν ὁ κατήγορος ὡς ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἐγὼ Κριτόβουλον ἀπήλασα τὸν πρεσβευτὴν τὸν παρὰ Κερσοβλέπτου, παρόν-των μὲν τῶν συμμάχων, ἐψηφισμένου δὲ τοῦ δήμου, παρακαθημένων δὲ τῶν στρατηγῶν, πόθεν τοσαύτην ῥώμην λαβών; ἢ πῶς ἂν τὸ πρᾶγμα ἐσιγήθη; εἰ δ' ἄρα ἐγὼ ἐτόλμων τοῦτο ποιεῖν, ἐπέτρεψας ἄν, ὦ Δημόσθενες, καὶ οὐκ ἐνέπλησας βοῆς καὶ κραυγῆς τὴν ἀγοράν, ὀρών με, ὡς ἔφησθ' ἀρτίως, ὠθοῦντα ἀπὸ τῶν ἱερῶν τὸν πρεσβευτήν;).

Εκτός από τα ρητορικά ερωτήματα που υπάρχουν κυρίως στα ερωτήματα και τα ενθυμήματα υπάρχουν και συνεχή ρητορικά ερωτήματα όπως στην παράγραφο 140

7.3.2 Συναισθηματικές αποστροφές στους δικαστές 152,180

Ο Αίσχίνης παρουσιάζει ως σωτήρες του δικαστές και κακολογεί την τύχη του. Οι μόνοι εχέγγυοι για την επιτυχία του είναι αυτοί που λειτουργεί και ως ρητορικός τόπος¹²⁷. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση στην παράγραφο 180 που την παραθέτουμε. Αρχικά παρακαλεί τους δικαστές για τη σωτηρία των δικών του Ὑπ' ὧν ἐγὼ δέομαι καὶ ἰκετεύω πολλὴν πρόνοιαν ποιήσασθαι, καὶ μὴ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦς μὴδ' ἀνάδρῳ καὶ γυναικείῳ τὴν ὄργην ἀνθρώπῳ παραδοῦναι.

Ἐπειτα επικαλεῖται το ἔλεος των δικαστῶν για τη δική του σωτηρία καθότι μόνο αυτοί μπορούν να τον σώσουν.

Υπενθυμίζουμε ότι πρόκειται για σύνηθες ρητορικό τόπο που μάλιστα δίνεται εδώ με έμφαση παρουσιάζοντας το δίπολο ρήτορας -απλός πολίτης που δεν έχει ιδιαίτερη ρητορική εκπαίδευση

Παρακαλῶ δὲ καὶ ἰκετεύω σῶσαί με πρῶτον μὲν τοὺς θεοὺς, δεῦτερον δὲ ὑμᾶς τοὺς τῆς ψήφου κυρίου, οἷς ἐγὼ πρὸς ἕκαστον τῶν κατηγορημένων εἰς

¹²⁶ the Cambridge companion to Narrative, David Herman σελ 52 και Narrators, narrates and narrative, M. Edwards

¹²⁷ The attic orators, Caravan Edwin σελ. 89

μνήμην εἶναι τὴν ἐμὴν ἀπολελόγημαι, καὶ δέομαι σῶσαί με καὶ μὴ τῷ λογογράφῳ καὶ Σκύθῃ παραδοῦναι, ὅσοι μὲν ὑμῶν πατέρες εἰσὶ παίδων ἢ νεωτέρους ἀδελφοὺς περὶ πολλοῦ ποιεῖσθε, ἀναμνησθέντες ὅτι τὴν τῆς σωφροσύνης παράκλησιν διὰ τῆς περὶ Τίμαρχον κρίσεως ἀειμνήστως παρακέκληκα

Οἱ συναισθηματικές αποστροφές διατρέχουν ὁλοκλήρως τὸ μέρος τοῦ λόγου τοῦ καὶ ὁ Αἰσχίνης φροντίζει σε αρκετὰ σημεῖα τοῦ λόγου τοῦ να απευθύνεται σ'αυτούς. Για παράδειγμα στὴν παράγραφο 7 τοὺς λέει νὰ ἔχουν ἀπορία νὰ τὸν σταματήσουν ¹²⁸ Σε ἄλλο σημεῖο τοὺς ζητᾷ νὰ προσέξουν παραπομπὰ „ Σε αρκετὰ σημεῖα γράφει πρέπει νὰ ἀσπενθυμίσω –υπομνησκείν

7.4 Σχήματα λόγου

7.4.1 Χρήση μεταφορῶν

Γενικὰ χρησιμοποιοῦνται πολλές μεταφορές καὶ μετωνυμίες παρουσιάζουμε τις μεταφορές στὶς 21,149¹²⁹. Ὑπάρχουν ἰσχυρές μετωνυμίες ποὺ προαναγγέλλουν τι θὰ ἀκολουθήσει. Χαρακτηριστικὰ παρουσιάζουμε αὐτὴ τῆς παραγράφου 42 ἀνακροτήσας ὁ Σίσυφος ὅδε τὰς χεῖρας. Παρουσιάζεται ὡς Σισσυφος ποὺ ἦταν παροιμιακὸ ὄνομα γιὰ τοὺς πανούργους καὶ τοὺς ἀπατεῶνες.

¹²⁸ Περὶ δὲ τῆς ἄλλης κατηγορίας δέομαι ὑμῶν, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, ἐάν τι παραλίπω καὶ μὴ μνησθῶ, ἐπερωτᾶν με καὶ δηλοῦν ὅτι ἂν ποθῆτε μου ἀκούσαι, μηδὲν προκατεγνωκότας ὡς ἀδικῶ, ἀλλ' ἴση τῇ εὐνοίᾳ ἀκούοντας.

¹²⁹ εἴλεσθε, καὶ πεπαιδοποιημένος κατὰ τοὺς νόμους, ἀλλ' οὐκ ἔγνωκα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα παρακατακλίνων, ὥσπερ σύ, πάρεστι καταφρονῶν τῶν σῶν λοιδοριῶν· τὸ γὰρ ψευδὲς ὄνειδος οὐ περαιτέρω τῆς ἀκοῆς ἀφικνεῖται,

7.4.2 Κλιμάκωση

Καθώς παρουσιάζεται ο Δημοσθένης συνήθως υπάρχει μια εξαγγελτική παράθεση και μετά κλιμακώνεται η ένταση και τα επίθετα που χρησιμοποιεί **για να καταλιξεί συχνά όσον αφορά την αφήγηση στις φράσεις εις τούτο ύβρεως και πλεονεξίας**¹³⁰. Είναι συνηθεστατη ρητορική τυπική περίοδος που απαντά σε πολολούς ρήτορες όπως παρατηρεί ο Β. Κωνσταντινόπουλος. Μάλιστα υπάρχει και κλιμάκωση ρητορικών ερωτημάτων κάτι που συμβαίνει στην παράγραφο 136-137.

7.4.3 Πολυσύνδετο σχήμα – ασύνδετο σχήμα

Ο Αισχίνης κατεξοχήν χρησιμοποιεί το ασύνδετο σχήμα η πολυσύνδετο σχήμα για να δώσει έμφαση η στις αλληπάλλληλες προσπάθειές του ή στα σημεία των καιρών που κάποιοι δεν αντιλήφθηκαν. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση στην παράγραφο 133¹³¹. Χρησιμοποιείται 5 φορές στην συγκεκριμένη περίπτωση το και. Χαρακτηριστική επίσης είναι η περίπτωση της παραγράφου 140 όπου έχουμε πέντε χρονικές μετοχές που συνδέονται μεταξύ τους με κόμμα.

7.4.4 Υπερβολή

Γενικά οι ρήτορες αρέσκονται στην υπερβολή προκειμένου να προσκομίσουν περισσότερες θετικές ψήφους των δικαστών ή να αποσπάσουν την προσοχή και την εύνοια των ακροατών¹³². Ο Αισχίνης αρέσκεται στην υπερβολή α) σε ισχυρότερες

¹³⁰ Το ύφος του αρχαίου ελληνικού λόγου, Β. Κωνσταντινόπουλος εκδ. Παπαζήση σελ 131. τομος 1ος)

¹³¹ Ψηφισαμένων δ' ὑμῶν παραδοῦναι Προξένῳ τῷ στρατηγῷ τοὺς Φωκέας ταῦτα τὰ χωρία, καὶ πεντήκοντα

πληροῦν τριήρεις, καὶ τοὺς μέχρι τετταράκοντα ἔτη γεγονότας ἐξιέναι, ἀντὶ τοῦ παραδοῦναι τὰ χωρία Προξένῳ,

ἔδησαν οἱ τύραννοι τοὺς πρέσβεις τοὺς ἐπαγγειλαμένους

ὑμῖν παραδώσειν τὰ φυλακτήρια, καὶ τοῖς σπονδοφόροις

τοῖς τὰς μυστηριάτιδας σπονδὰς ἐπαγγέλλουσι μόνοι τῶν Ἑλλήνων Φωκεῖς

οὐκ ἐσπείσαντο. Καὶ πάλιν Ἀρχιδάμου

¹³² Ρητορική του 4ου αι. π.Χ, Ευάγγ. Αλεξίου εκδ. Gutenberg σελ 43

λέξεις απ' ότι το περικείμενο απαιτεί. Έτσι παρατηρούμε συχνά τις λέξεις δεινός, φοβερός με εντυπωσιακούς συνδυασμούς κοινών λέξεων και επισυσώρευση συνωνύμων¹³³, αλλά και σε εκφράσεις υπερβολής ως προς το νόημα. Χαρακτηριστική είναι η υπερβολή της παραγράφου 64 όπου λέει ότι ο Δημοσθένης μπορεί να γίνει μάρτυρας εναντίον του εαυτού του. Χαρακτηριστικότερη επίσης είναι η υπερβολή στην παράγραφο 159¹³⁴, αλλά κυρίως αυτή του προοιμίου όπου δείχνει ότι και ο ίδιος θορυβήθηκε από τις τέχνες και τις κατασκευές του κατήγορου.

7.4.5 Ρυθμός

Γρήγορος και στακάτος με στόχο να μην κουράζει τους δικαστές αποφεύγοντας τη χασμωδία και προτιμώντας μικρότερες προτάσεις σε μια ασυνήθιστη διάταξη των λέξεων που μαρτυρά ιδιαίτερη φροντίδα για τη σύνθεση¹³⁵. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση στην παράγραφο 99 που περιγράφει πάλι τον Δημοσθένη όταν ήταν παιδί τον αποκαλούσαν Βάταλο όταν μεγάλωσε τον αποκαλούσαν Αργά και τώρα που μεγάλωσε έγινε συκοφάντης¹³⁶. Παράλληλα απαριθμεί μέσω εικότων τις αιτίες της πτώσης των Φωκίων μέσα σε μία πρόταση (1η,2ηκ.τ.λ.) &131. Παραθέτουμε την παράγραφο 64 όπου με πολυσύνδετο σχήμα και γρήγορο ρυθμό παρουσιάζει το απίθανο της κατηγορίας του Δημοσθένη (‘Ότι δ’ οὐ ψευδῆ μόνον κατηγόρηκεν, ἀλλὰ καὶ ἀδύνατα γενέσθαι, μίαν μὲν αὐτὸς καθ’ αὐτοῦ Δημοσθένης μαρτυρίαν μαρτυρήσει, ἑτέραν δ’ πάντες Ἀθηναῖοι καὶ ὑμεῖς ἀναμιμνησκόμενοι, τρίτην δ’ ἢ τῆς αἰτίας ἀπιθανότης, τετάρτην δ’ ἀνὴρ ἀξιόλογος, εἷς τῶν πολιτευομένων, Ἀμύντωρ, ᾧ τὸ ψήφισμα ἐπεδείξατο Δημοσθένης καὶ ἀνεκοινοῦτο, εἰ δὲ τῷ γραμματεῖ, οὐχ ὑπεναντίον, ἀλλὰ ταῦτόν γεγραφὼς Φιλοκράτει.). Ο Δημοσθένης

¹³³ M. Edwards, Αττικοί ρήτορες σελ 76

¹³⁴ &159Συμπέπλεγμαι δ' ἐν τῇ πολιτείᾳ καθ' ὑπερβολὴν ἀνθρώπῳ γόητι καὶ πονηρῷ, ὃς οὐδ' ἂν ἄκων ἀληθῶς οὐδ' ἂν εἴποι. Ἦγείται δ' ὅταν τι ψεύδεται τῶν λόγων ὕρκος

¹³⁵ Αττικοί ρήτορες, M. Edwards εκδ. Καρδαμίτσα σελ 77

¹³⁶ ἐν παισὶ μὲν γὰρ ὦν ἐκλήθη

δι' αἰσχροουργίαν τινὰ καὶ κιναιδίαν Βάταλος, ἐκ παίδων δ' ἀπαλλαττόμενος καὶ δεκαταλάντους δίκας ἐκάστω τῶν ἐπιτρόπων λαγχάνων Ἀργᾶς, ἀνὴρ δ' γενόμενος προσεῖληφε τὴν τῶν πονηρῶν κοινὴν ἐπωνυμίαν, συκοφάντης.

δεν απαγγειλε μόνο ψευδείς κατηγορίες αλλά και απίθανες κατά πρώτον διαψευδοντας τον εαυτό του κατά δευτερο μάρτυρας θα είναι ο δικός σας λαός και η δικής σας μνήμη, κατά τρίτο το απίστευτο της κατηγορίας,κατά τέταρτο ...

Γενικά ο λόγος του διακρίνεται για τη ρυθμικότητά του. Σε πολλά σημεία υπάρχουν ομοειδείς προτάσεις που συνδέονται μέσω του πολύσυνδετου και του ασύνδετου σχήματός και γίνεται για να βαθαίνει το νόημα. Ούτως η άλλως μιμείται το Ισοκρατικό ύφος¹³⁷.

Αλλά και όταν παρουσιάζει την οικογένειά του παρατηρούμε ένα γοργό ρυθμό. Αλλά και γενικότερα ο Αισχίνης υιοθετεί το γοργό ρυθμό κυρίως στα ενθυμήματα με σκοπό να μη κουράσει. Γενικά δεν χρησιμοποιεί διαφορετικά είδη υπόταξης στην ίδια πρόταση έτσι ώστε να μιλάμε για απλή δομή &133. Υπάρχει βέβαια διαφορά ρυθμού, όταν αναφέρεται στον εαυτό του και όταν αναφέρεται στον Δημοσθένη -όταν τον παρουσιάζει χρησιμοποιεί αργό ρυθμό -αλλά απλή δομή, ενώ όταν παρουσιάζει τον εαυτό του γοργό ρυθμό αλλά πιο σύνθετη δομή (δες και υποενότητα γλώσσα).

Κυρίως όπως τονίστηκε παραπάνω στηρίζει την επιχειρηματολογία του με χρονολογική παράθεση γεγονότων που φροντίζει να το κάνει με χρονικά κυρίως επιρρήματα *πρωτον δευτερον και πάλιν εφεξής δια* ¹³⁸*δευτερον*

7.4.6 Γλώσσα

Γενικά χρησιμοποιείται η αττική διάλεκτος αλλά διάσπαρτα χρησιμοποιούνται ποιητικές λέξεις από την αρχαία κωμωδία όπως για παράδειγμα η λέξη κέρκων, παιάλημα κτλ. Πολλές φορές η χρήση των ποιητικών λέξεων μας οδηγεί στο λεγόμενο υψηλό ύφος σύμφωνα με τον Κοιντιλιανό και είναι συνώνυμο του πάθους στο οποίο παρασύρεται ο ρήτορας καθώς μιλάει¹³⁹. Στο λόγο του επίσης χρησιμοποιεί αποσπάσματα από ποιήματα και συγκεκριμένα από τον Ηρόδοτο. (Στόχος χρήσης

¹³⁷ Το ύφος του αρχαίου ελληνικού πεζού λόγου, Β. Κωνσταντινόπουλος σελ.100 τομ. 2

¹³⁸ έχουμε λοιπόν τους συννασμούς των λέξεων στην αφήγηση *Πρώτον μ' ν γάρί., δευτερον δέ, ..* (26,109,180) ή με λέξεις που επίσης δηλώνουν τη χρονολογική ακρίβεια *εφεξής ..(24,26,96) ή σαφώς (11,,17,25,44,96,145,16*

¹³⁹ Το ύφος του αρχαίου ελληνικού λόγου, Β. Κωνσταντινόπουλος εκδ.Παπαζήση σελ 118 (τόμός 1ος).

αποσπασμάτων από την ποίηση είναι επίσης να δείξει την παιδεία του για την οποία γίνεται αντικείμενο λαιδορίας από τον Δημοσθένη^{140, 141}). Σε πολλά σημεία υπάρχει πληθωρικότητα της έκφρασης με ασύνδετα πολυσύνδετα σχήματα, υπερβολές αλλά και επιβλητική παρουσίαση των γεγονότων¹⁴². Ειδικότερα παρατηρούμε συχνότατη χρήση των γνωστικών ρημάτων και κυρίως του είδα, λαβέ μοι τὰ ψηφίσματα, ἴνα εἰδῆτε, ὦ ἄνδρες, ἢ των αισθητικών ρημάτων (ἀκηκόατε¹⁴³, ὥστε οὐκ ἐνέσται μοι ψεύδ.), όταν αναφέρεται στους ακροατές για να δοθεί επίφαση αμεσότητας.

Όσον αφορά τα δοξαστικά ρήματα χρησιμοποιεί συνηθέστατα τα ρήματα ηγούμαι και θεωρώ αλλά και το σκοπώ. Κυρίως αυτά τα ρήματα χρησιμοποιούνται σε β πρόσωπο μέσα στις ρητορικές αντωνυμίες¹⁴⁴. (&160 Σκοπεῖτε γὰρ δὴ καθ' ἕκαστον, ὦ Ἀθηναῖοι, ποῖον ψήφισμα γράψας κρίνομαι).

Όταν αναφέρεται στον εαυτό του και στην προσπάθεια πειθούς γράφει ἀποδείξω ἢ βούλομαι ἀποδείξαι (&159 πρωτεύοντα περὶ ταύτην ἀποδείξω Δημοσθένην.). Γενικά ο λόγος του διακρίνεται για τη ρυθμικότητά του. Σε πολλά σημεία υπάρχουν ομοειδείς προτάσεις που συνδέονται μέσω του πολυσύνδετου και του ασύνδετου σχήματός και γίνεται για να βαθαίνει το νόημα. Ούτως η ἄλλως μιμείται το Ισοκρατικό ύφος¹⁴⁵.

7.4.7 Αντικατάσταση λέξεων

Παρατηρούμε να χρησιμοποιείται συχνότερα η λέξη συμφέρι και εὐνοια και να αντικαθιστά τη λέξη φίλος η εχθρός τόσο στον Δημοσθένη όσο και στον Αισχίνη. Είναι δείγμα μια διαφορετικής οπτικής των πραγμάτων όπου οι λέξεις παραλλάσσουν η

¹⁴⁰ Ρητοική υπόκριση, Αν. Κατσουρης σελ 34

¹⁴¹ τὸν δ' Ἡσίοδον ποιητὴν ἀγαθὸν ὄντα λέγειν,
φήμη δ' οὐτις πάμπαν ἀπόλλυται, ἦντινα λαοὶ
πολλοὶ φημίξωσι θεὸς νυ τίς ἐστι καὶ αὐτή,

¹⁴² A companion to greek rhetoric, Ian Worthington σελ 170

¹⁴³ Το ρήμα ακούσατε χρησιμοποιείται 18 φορές σύμφωνα με το TLG &92 Ἀκούετε ὅτι μουνιχιῶνος

¹⁴⁴ &92 ἀπωλώλει; ἔπειτα οἴεσθέ τι τοῦτον ἀληθῶς εἰρηκέναι ἢ περὶ τῶν ἐνίί.καταψεύδεται;

¹⁴⁵ Το ύφος του αρχαίου ελληνικού πεζού λόγου, Β. Κωνσταντινόπουλος σελ.100 τομ. 2

χάνουν το νόημά τους ανάλογα με τις εκάστοτε περιστάσεις¹⁴⁶. Για παράδειγμα παρατηρούμε¹⁴⁷ να χρησιμοποιείται 4 φορές η λέξη συμφέρον με διαφορετικούς τύπους. Παράλληλα για πρώτη φορά η λέξη κατασκευάς στο προοίμιο χρησιμοποιείται στο Δημοσθένη και τον Αισχίνη με δικανική σημασία (δικανικά τεχνάσματα) πιο πριν η χρήση της σηματοδοτούσε τομείς της υλικής δραστηριότητας του ανθρώπου.

7.4.8 Ὑφος

Γενικά το ύφος του Αισχίνη χαρακτηρίζεται ως περιοδικό¹⁴⁸ που αποτελείται από μικρές προτάσεις με σύντομα ρυθμικά κώλα και κυρίως με το σχήμα άρσης και θέσης που παρουσιάσουμε παραπάνω αλλά και με ισοσυλλαβίες και παρηχήσεις. Χαρακτηριστικά παραθέτουμε το παρακάτω παράδειγμα:

Καίτοι εἰ τὴν εἰρήνην ψέγεις,

σὺ καὶ τὴν συμμαχίαν ἔγραψας ῥ

καὶ Φίλιππος

εἶ τι τὴν πόλιν ἐξηπάτα,

διὰ τοῦτο ἐψεύδετο,

ὅπως τῆς εἰρήνης, ἥπερ συνέφερον αὐτῷ, τύχοι.

146

¹⁴⁷ 2,118 Παρ' ἐμοῦ μ' ὄν ἐρρήθη τὰ δίκαια καὶ τὰ συμφέροντα

ὑμῖν, ἀπέβη δ' οὐχ ὡς ἡμεῖς ηὐχόμεθα, ἀλλ' ὡς Φίλιππος ἔπραξε. Πότερον ὄν ὁ μηδ' ἔπροθυμηθεὶς ἀγαθὸν ἐργά-

¹⁴⁸ Το ὕφος του αρχαίου ελληνικού πεζοῦ λόγου, Β. Κωνσταντινόπουλος σελ.96 τομ. 2

Ἡ ῥῆσις γὰρ ὁ καταγνοὺς ἑαυτοῦ

καὶ μὴ παρῶν ἀδικεῖ, ὅ γε ἀπογνοὺς καὶ τὸ σῶμα τοῖς νόμοις καὶ

τοῖς πολίταις

παραδοὺς οὐκ ἀδικεῖ.

Υπάρχει αντιστοιχία στα νοήματα που συνδέονται μεταξύ τους ισόκωλα αλλά και σχήμα ἄρσης και θέσης. Χαρακτηριστικά η σύγκριση διευκολύνει την κατανόηση και κάνει το ὕφος σαφές για το οποίο μιλούν οι αρχαίοι σχολιαστές (βλ παραπάνω σαφήνεια και απλότητα).

Παράλληλα υπάρχει παράθεση ομοειδῶν προτάσεων που συνδέονται μεταξύ τους συμπλεκτικά η αντιθετικά (βλ. παραπάνω πολυσύνδετο ασύνδετο σχήμα). Στοιχείο της απλότητας του ὕφους του Αισχίνη είναι η προσπάθεια αποφυγῆς διαδοχικῆς υπόταξης, όπου η μία πρόταση υποτάσσεται στην ἄλλη. Παράλληλα οι υποθετικοί λόγοι δομοῦνται αντιθετικά και συναντάμε κυρίως το πρώτο εἶδος και το ισοδύναμό του (ει +οριστ. Μέλλοντα, οριστ. Μέλλοντα ἢ μελλοντικὴ ἔκφραση¹⁴⁹).

Εἰ γὰρ τις ἢ τῶν ἔξωθεν περιεστηκότων

πέπεισται, σχεδὸν δ' οἱ πλείστοι τῶν πολιτῶν πάρεισιν, ἢ

τῶν δικαζόντων ὑμῶν,

ἀβίωτον εἶναί μοι τὸν λοιπὸν βίον νομίζω

κἂν μὴ προῖ ὄυσης.. ψευδῆ, καὶ τὸν τολμήσαντ' εἰπεῖν ἀνόσιον καὶ συκοφάντην,

κἂν τᾶλλα πάντα μηδ' ἄδικῶν φαίνωμαι, θανάτου τιμῶμαι.

¹⁴⁹ Και οι τρεῖς περιπτώσεις που παραθέτουμε στην ενότητα ὕφος ἔχουν υποθετικό λόγο του πραγματικού

7.4.9 Ενδεικτική παρουσίαση παραγράφου

&171'Απαγγείλας τοίνυν πρώτος τὴν τῆς πόλεως νίκην ὑμῖν καὶ τὴν τῶν παίδων τῶν ὑμετέρων κατόρθωσιν, πρῶ- την ταύτην ὑμᾶς ἀπαιτῶ χάριν, τὴν τοῦ σώματος σωτηρίαν, οὐ μισόδημος ὢν, ὡς φησιν ὁ κατήγορος, ἀλλὰ μισοπόνηρος, οὐδ' τοὺς Δημοσθένους ὑμᾶς οὐκ ἔων προγόνους μιμεῖσθαι, οὐ γὰρ εἰσίν, ἀλλὰ τῶν καλῶν καὶ τῇ πόλει σωτηρίων βουλευμάτων ζηλωτὰς εἶναι παρακαλῶν.

παραθέτω ενδεικτικά την παραπάνω παράγραφο για να δείξω την πληθώρα των σχημάτων λόγου που χρησιμοποιεί ο Αισχίνης σ 'αυτή. Αρχικά επανάληψη πρώτος ...πρώτην -επανάληψη, επαναφοράς και σχήμα ἄρσης και θέσης και βέβαια αντίθεση ο ένας μισόδημος βέβαια ὅλο αυτό κλιμακώνει το νόημα επίκλησης στους δικαστές. Παρατηρούμε επίσης ότι τα νοήματα δομούνται αντιθετικά και τα νοήματα αναπτύσσονται πάρισα.

εγώ μισοπόνηρος ου μισόδημοςαλλά μισοπόνηρος ἄρση και θέση, αλλά ταυτόχρονα και επαναφοράς αφού υπάρχει η ίδια εναρκτήρια λέξη οὐδ' τοὺς Δημοσθένους...., ἀλλὰ τῶν καλῶν καὶ τῇ πόλει σωτηρίων βουλευμάτων ζηλωτὰς εἶναι -και,

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ζωή του Αισχίνη εξαρτόταν από την ικανότητα πειθούς και αντίκρουσης των επιχειρημάτων του Δημοσθένη ότι δωροδοκήθηκε από το Φίλιππο .Επρεπενα πείσει ότι αυτά που ἔλεγε ήταν αληθή και ότι ο αντιπαλός του ήταν ψευτης . Το καταφέρνει οριακά ακθώς αποδεικνύει ότι κίνητρο είχε τη ζήλεια και ότι υπηρέτησε την πόλη και

το ρόλο που του ανατέθηκε επάξια σε αντ'ίθεση με τον αντιπαλό του . Η αλήθεια των λεγομένων του άφησε να εννοηθεί από τη δημιουργία και παρουσίαση του χαρακτήρα του του ως απλού πολίτη που που εκθέτει μπροστά στους δικαστές τα γεγονότα ως έχουν .Βέβαια το ύδος και η δομή του λόγου του εξυπηρετεί αυτό τον σχεδιασμό του της ανεπιτήδευτης δηλαδή παρουσίασης των γεγονότων .

Βιβλιογραφία

- Αλεξίου Ευάγγ. (2009), *Η ρητορική του 4ου αιώνα π.Χ.*, εκδ. Gutenberg
- Bers Victor (1997), *Speech in speech*, INC
- Bukler John ,(2000)*Demoshenes and Aeschines in Demoshenes statesman and orator*
ed. by IAN WORTHINGTON 114-158
- Carawan Edwin (2007), *The Attic orators*, Oxford university Press
- Carey, Christopher (2000), *The oratory of Classical Greece*, II, Austin
- Carey, Christopher *Democracy in classical Athens*, London, Bristol
- Classical Press 2000 (Μετάφραση Ελένης Ηλία Βολονάκη) Εκδόσεις Παπαζήση
- Μ. Γιουνή (2004), *Νόμος πόλεως: νόμος πολεως δικαιοσύνη και νομοθεσία στην αρχαία ελληνική πόλιν*, εκδ Βάνια τομος 2
- Cope, E..M.and J.E. Sandys (1877), *Aristotle's Rhetoric with a Commentary*,
Cambridge
- Ducan Anne ,2006,*Performance and indentity in the Classical World* ,Cambridge UP
- Gagarin Michael , *Aeschines* (1999) (translated by Chris Carey), University of Texas
Press
- Easterling, P. E. & Knox, B. W., 2000. *Ιστορία της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνία*. 4η
έκδοση αναθεωρημένη επιμ. Αθήνα: Δημ. Παπαδήμα
- Edwards M. (2004), *Αττικοί ρήτορες* εκδ.Καρδαμίτσα
- . Edwards M. (2004) *Narrators, narrates and narrative*, bibliotheca classica batava
- Harris E.M. (2002) *Greek Oratory tradition and originality on the embassy*, Oxford
- Herman David (2007), *the Cambridge companion to Narative*, Cambridge
- Grimaldi M.A. (1988), *Aristotle Rhetoric: a commentary*, New York
- Kassel R.(ed.) (1976) *Aristotelis Ars Rhetorica*, Berlin

- Kennedy, G. (2000) Ιστορία της κλασικής Ρητορικής, Αθήνα
- MacDowell, D.M. (1975) *The Law in Classical Athens*, London
- Κατσούρη Ανδρέα, (1989) Ρητορική υπόκριση, Παν Ιωαννίνων
- Κωνταντινόπουλος Β. (2014), Το Υφος του αρχαίου ελληνικού πεζού λόγου, εκδ.Παπαζήση
- Prenot C., (2005) Η ρητορική στην αρχαιότητα, Δαίδαλος
- IAN WORTHINGTON (2002), *Persuasion. Greek rhetoric in action*, Routledge
- Usher Stephen, (1999) *Greek oratory*, Oxford

Περιοδικά –άρθρα

Περιοδικά –άρθρα

Βολονάκη Ε. «Οικογένεια, καταγωγή και πολιτική λειδορία στην κλασική Αθήνα», στο Λ. Αθανασάκη, Τ. Νικολαΐδης, Δ. Σπαθάρας (επιμ.), *Ιδιωτικός και δημόσιος λόγος στην ελληνική αρχαιότητα και στον Διαφωτισμό*, Π.Ε.Κ, Ηράκλειο 2014, 167 –199, σ. 182

Ευσταθίου Αθ. *The peace of filocrates: The assemblies of 18th and 19th Elaphebolion 346. Studying history through Rhetoric.* , *Historia* 53 ,2004 σελ.385-407

Athanasios Efstathiou, *Evthyna procedure in 4th c. Athens and the case On the False Embassy* , *Dike* 10.2009 σελ 113-135

Athanasios Efstathiou, *The historical example of Marathon as used in the speeches on the False Embassy and on the Crown and Against Ctesiphon by Demosthenes and Aeschines* υπό δημοσίευση στον τόμο Πρακτικών του Διεθνούς συνεδρίου με τίτλο *the significance of the marathion Battle to Greek civilization QHistoric ,archeological and literary evidence* ,Οκτώβριος 2010 Καλαμάτα σελ 181-198

Easterling Pat *actors and voices :reading between the lines in Aeschines and Demosthenes.* In *Performance culture and Athenian democracy*, edited by Simon Goldhill and Robin Osborne Cambridge UP, 1999, σελ.154-166

Isape Susan , *Politics ,competition, and the Courts in Democratic Athens ,The state of blames* , (critical analysis of law), σελ 87-113 2014

Μαγνήσαλη Αδάμ, *Έλεγχος και λογοδοσία των Αρχών στην Αθηναϊκή Δημοκρατία* εκδ'Σάκουλα .*Ελληνικά* 57(2007)σελ. 187-189

C.W.Wooten,(1999) *clarity and Obscurity in the speeches of Aeschines*, *AJPh* 109(40-430)

Συλλογικοί τόμοι

Ιστορία του ελληνικού έθνους τόμος 3β

Συντομογραφίες

Όλες οι παραπομπές στη Τέχνη Ῥητορική του Αριστοτέλη και έχουν συντομογραφηθεί ως Αριστ. Ῥητ με την παράγραφο και το στίχο αναφοράς στο έργο και αυτές που παραπέμπουν στο λόγο του Αισχίνη περί παραπρεσβείας απευθείας με την αναφορά στην παράγραφο και το στίχο.

Τα αποσπάσματα του πρωτότυπου αρχαίου ελληνικού κειμένου είναι ειλημμένο από το πρόγραμμα μουσαίος του TLG